

**ሀቁን መፈለግ ወይስ ሀቁን መናገር-ከአምልኮ አስተሳሰብ
ወደ አርቆ-አሳቢነትና ወደ ሳይንሳዊ አመለካከት-
ክፍል ሁለት!**

መግቢያ

ፕሮፌሰር ሀይለማርያም ሀቁን መናገር ብሎ በተከታታይ አምስት ጽሁፎች ካወጣ በኋላ እኔም እንደ አቅሚቲ ለዚህ የሚሆን መልስ ስጽፍ ውይይታችንና ክርክራችን በዚያው ተከታታይነት ባለው መልክ ይቀጥላል ብዬ ገምጃ ነበር። ፕሮፌሰር ሀይለማርያምና እኔ ብቻ ሳንሆን፤ ሌሎችም በመሳተፍ የውይይታችንና የክርክራችንን አድማስ ያሰፋታል የሚል ዕምነት ነበረኝ። ይሁንና ግን እንደገመትኩት ሁላችንም በውይይቱ ልንገፋበት አልቃጣንም። በኛ ኢትዮጵያውን ምሁራን ዘንድ አንድ እንደ ፈሊጥ የተያዘ የአሰራር ስልት አለ። ይኸውም አንድን አርዕስት እስከመጨረሻው ሳይገፋበትና መቋጠሪያ ሳያገኝ ወደ ሌላ አርዕስት በመሸጋገር የመጀመሪያው እንዲረሳ ማድረግ ነው። ሁለተኛ፤ እንደዚህ ዐይነት ህብረተሰብን የሚጠቅምና ለህብረተሰብ መገንቢያ የሚያገለግል አርዕስት ሲጻፍ፤ ሁለት ወይንም ሶስት ሰዎች ብቻ እንዲከራከሩበት መንገዱን ለእነሱ ብቻ በመልቀቅ ምሁራዊ ኃይል ሰፋ እንዳይልና አስተሳሰባችንም ጥልቀትና መሰረት እንዳይዝ በር መዝጋት እንደባህል ተወስዷል። በእዚህ ጸሀፊ ዕምነት፤ ከሚደርሱኝ ደብዳቤዎች እንደምረዳው ከሆነ ብዙ አዋቂዎች እንዳሉ ነው። እነዚህም ሆኑ ሌሎች ምሁራን ምንም የሚያስፈራቸው ነገር የለም። ብዕራቸውን በማንሳትና ሃሳባቸውን በመሰንዘር ሌሎችም ሆኑ እኔ የምንጽፈውን መፈተሽና ለፈተና ማቅረብ መቻል አለባቸው። አንድ አስተሳሰብ ተቀባይነት ከማግኘቱ በፊት መፈተን፤ መፈተሽና መመርመር አለበት። ይህ ፕላቶናዊ የአሰራረር ስልት ነው።

አንድ ህብረተሰብ የተወሳሰበ እንደመሆኑ መጠንና፤ በየጊዜውም በማወቅም ሆነ ባለማወቅ አዳዲስ ችግሮች ስለሚከሰቱና ባለው ላይ ተደርገው ለመፍታት ስለማያስችግሩ፤ ለምን ያሉትን ችግሮች ለመፍታት እንደሚያቅትና፤ አዳዲሶችንም በመፍጠር ወደ ባሰ የተወሳሰበ ችግር ውስጥ እንደሚከተን የመመርመሩና መፍትሄ የመፈለጉ ጉዳይ ምሁራን ነን በምንል ትከሻ ላይ የወደቀ የታሪክና የሞራል ኃላፊነት ነው። በተለያዩ ሙያ የሰለጠኑ ምሁራን አዳዲስ ችግሮች ሲከሰቱም ሆነ ያሉት ችግሮች ለምን እንደሚያፈቱ ጥያቄ የማያቀርቡና አማራጭም የማይሰጡ ከሆነ የታሪክን ኃላፊነትንና ህዝባቸው የሚጠብቅባቸውን ግዴታቸውን ሊወጡ አይችሉም ማለት ነው። ፕሮፌሰር ሀይለማርያም አንድ ያነሳው ቁም ነገር አለ። ምሁር ለህዝቡ ብርሃን ነው የሚል ነው። ስለዚህም አንድ የምሁር ትውልድ ለህዝቡ አለኝታና ብርሃን መሆኑን ለማስመሰከር ከፈለገ የግዴታ ፣ ግዴታውን መወጣት አለበት። በሌላ ወገን ግን ምሁር ነኝ የሚል ሁሉ ለህዝቡ ብርሃን ሊሆን እንደማይችል፤ እንዲያውም የባሰ ወደ ጨለማ ውስጥ እንደሚከተው ከአገራችንም ሆነ ከብዙ የሶስተኛው ዓለም ተብለው ከሚጠሩ አገሮች የምናየውና የምንማረው ሀቅ ነው። ስለዚህም አንድ የምሁር ትውልድ ያስተማረውን ህዝብ ወደ ዘላለማዊ ጨለማ ኑሮ ውስጥ ከቶ ፍዳ እንዳያሳየው ከተፈለገ የነቁ ምሁራን ገፋ ብለው በመሄድና ጠልቀው በመመራመር፤ ለራሱ ዝናና ጥቅም፤ እንዲሁም ለህዝብ ብሎ በቆመው መሀከል ያለውን ልዩነት ማሳየት አለባቸው። ታላቁ የጀርመን የድራማ ፣ የግጥም ፣ የፍልስፍናና የታሪክ ምሁር ፍሪድሪሽ ሺለር የሚባለው፤ What Is and to What End Do We Study, Universal History? በሚለው ግሩም በሆነው ጽሁፉ ውስጥ፤ ለዳቦ ብሎ የተማረና ታሪክን ለመስራት በተማረ መሀከል ያለውን ልዩነት ሲያሳይ፤ ለዳቦ ብሎ የተማረው ለራሱ ዝና ብቻና የራሱን የኑሮ ሁኔታ ለማመቻቸት ሲረገጥ፤ በፍልስፍናና የታነጸው ምሁር ግን ከራሱ ጥቅም ተሻግሮ በመሄድ በተለያዩ የሳይንስ ክፍሎች መሀከል ግኑኝነቶች እንዳሉ በመረዳት አርቆና አርቅቆ በማሰብ ጥሩ ነገር ለመስራት ቀን ከሌሊት ይታገላል ይላል። በሺለርም አነጋገር፤ „Where the bread-fed scholar severs, the philosophical mind unites. He early convinced himself, that everything is intertwined in the field of understanding as well as in the material world, and his zealous drive for harmony cannot be satisfied with fragments of the whole.”

ስለዚህም በአንድ ህብረተሰብ ውስጥ የተፈጠረን ምሁር ለአንድ ዓለማዊ እንደተሰለፈና ሁሉም ለህዝብ ተቆርቋሪ አድርጎ መውሰድ ትልቅ ስህተት ብቻ ሳይሆን በቀላሉ ሊፋቅ የማይችል የታሪክ ወንጀል እንደመስራት ይቆጠራል። ስለሆነም እኛ ነቃን

የምንል ምሁሮች ሳንፈራና በይሉኝታ ሳንታሰር ፣ አንድ ሙያን ወይም በአንድ የትምህርት ዘርፍ በሰለጠኑ ምሁራን መሀከል የአስተሳሰብና ችግሮችን የመረዳትና መፍትሄም የመስጠት ልዩነት ሊኖር እንደሚችል በመገንዘብ መንገዱን ሳንዘጋ ለመወያየትና ለመከራከር እንዲያም ሲል አንዱ ከሌላው ሊማር እንዲችል በተቻለ መጠን በቀና መልክ ጥረት ማድረግ አለብን። ወደ መሰረተ-ሃሳቡ ከመግባቱ በፊት በመጀመሪያው አትሜ ላይ ዕውነትን ወይም ሀቅን በመፈለግ መሀከል ከህብረተሰብአችን ሁኔታ በመነሳት የተነተነካቸው ነገሮች ስላሉ አለመግባባት እንዳይፈጠርና ጥርጣሬን ለማስወገድ እንዲቻል ከሳይንስ አንጻር ዕውነትን መፈለግ ማለት ምን ማለት እንደሆነ በመጠኑም ቢሆን ለብራራ።

ዕውነትን ወይም ሀቅን መፈለግ ማለት ምን ማለት ነው?

አንዳንድ ሰዎች ስለ ዕውነት ወይም ስለ ሀቅ መናገር ሲነሳ ትዝ የሚላቸው ፣ አንድ ሰው የሰራውን መጥፎ ድርጊት ወይም ወንጀል ወደ ውጭ አውጥቶ መናገር እንዳለበት ወይም የሌለውን ሰው ድርጊት እንዲጠቁምላቸው ከዚያ ጋር በማያያዝ ነው። ይህ ሰው ውሸተኛ ነው ሲሉ ፣ ያለደረገውን ነገር አድርጌያለሁ ብሎ ያወራል ማለታቸው እንጂ ከሳይንስ አንጻር ለኑሮ ትርጉም የሚሆንን የተሳሳተውን ከሀቅኛው መንገድ በመለየትና በማስረዳት የሰውየውን የተሳሳተ አቀራረብ በመተርጎም አይደለም የዕውነትን ትርጉም ለማስረዳት የሚሞክሩት። እንደዚህ ዐይነቱ ውንጀላ ወይም ሰውን መጠቆም ሳይንሳዊ ትርጉም ስሌላለው ምሁራን ነን ባዮች የግዴታ መሸሸ አለባቸው። በተጨማሪም በውንጀላ ስራ የተሰማሩትንና አገርን በማውደም የተሰለፉትን ሰዎች የመክሰስና የመወንጀሉ ጉዳይ ለሳይንስና ለሰልጣኔ እንታገላለን የሚሉ ምሁራን ተግባር ሳይሆን ፣ በዚህ ሙያ የሰለጠኑ የሚመለከታቸው ኢንስቲቲዩሽኖችና የህግ ተመራማሪዎች ተግባር ስለሆነ በአንደዚህ ያለ ጭቅጭቅ ውስጥ መግባት ከቁም ነገር የሚያዘናጋ ይሆናል። ለህብረተሰብ ግንባታ ወይም ለሳይንስና ቴክኖሎጂ በሚጠቅመው ሀቅን የመፈለጉ ጉዳይና በተራ አነጋገር መሀከል ያለውን ልዩነት በግልጽ ማስቀመጥ የግዴታ የምሁራን ተግባርና ሃላፊነት ነው። ስለዚህም የማንኛውም ምሁር ተግባር ራሱን መመርመርና ለህብረተሰብ ግንባታ በሚጠቅመውና በማይጠቅመው መሀከል ያለውን ዕውነትን የመፈለጉና ወደ ውጭ አውጥቶ ሌላው እንዲወያይበትና እንዲከራከርበት የማድረጉ ተግባር ሳይንሳዊ ዕውነትን የመፈለግ መንገድ ነው ብል ስህተት አይሆንም።

ከህብረተሰብ ታሪክ አንጻር በአንድ የተወሰነ የታሪክ ወቅት ውስጥ በዚያ የሰፈነው አገዛዝና የህብረተሰቡ አኗኗር እንደ ዕውነት ተደርጎ የሚወሰድበትና ስርዓቱን ፣ አገዛዙና ከአገዛዙ ጋር በጥቅም የተሳሰሩ ምሁራን ነን ባዮች ህዝቡ ስርዓቱን ከጭንቅላቱ ጋር እንዲያዋህደው ይሰብካሉ። በየቀኑ ሲሰበክም ፣ በተለይም በወጣቱ ጭንቅላት ውስጥ በመቀረጽና አብሮ በማደግ ግራና ቀኝ ዞር ብሎ እንዳያሰብ ይጋረዳል። ለምሳሌ በጌዳሊቱ ኢትዮጵያ አጼ ኃይለስላሴ ኢትዮጵያን ለመግዛት ከእግዚአብሄር ተልከው የመጡ ናቸው ፣ ሰማይና ንጉስ አይከሰሱም ፣ ንጉሱም የፈለጉትን ማድረግ ይችላሉ እየተባለ ይሰበክ ነበር። ሁሉም ነገር ሊደረግ የሚችለው በንጉሱ ፈቃድ ብቻ ነበር። ሌላው ተራ ነው የሚባለው ሰፊ ህዝብ የማሰብ ፣ ጥያቄ የመጠየቅና ከዚያ የተሻለ ኑሮ መኖር እንዳለበት የመታገል መብት አልነበረውም። ንጉሱ ያለደረጉትን ድርጊት ሁሉ እንዳደረጉ ስለሚሰበክ የኢትዮጵያ ህዝብ ወደ ሃምሳ ዐመታት ያህል የሚጠጋ እንደዛሬው ዐይነቱ ስቃይ ጋር ባይወዳደርም ፣ ሊሰራ የሚችላቸውን ነገሮች ሁሉ ተግባራዊ እንዳያደርግ ታገደ። በመሁኑም ንጉሳዊ አገዛዙም ሆኑ ህዝቡ በህብረተሰቡ ውስጥ በየጊዜው ለውጦች መኖርና የተበላሹም ነገሮች መሻሻል እንደሌለባቸው አሜን ብለው በመቀበል ለተከታዩ ትውልድ በቀላሉ ሊሸከመው የማይችል ጭነት አሸክመውት አለፉ።

እንደዚህ ዐይነቱ በርዕዮተ-ዓለም መታወርና ያለውን ስርዓት አሜን ብሎ መቀበል ሌሎችን ትተን በብዙ በእስልም አገዛዝ ስር በሚማቅቁ ስርዓቶች ውስጥ እናያለን። የእስልምና ሃይማኖት ፣ ሃይማኖት ብቻ መሆኑ ቀርቶ እንደ ስርዓትም እንዲወሰድ በመደረጉ አብዛኛው ህዝብ የኑሮ ፍልስፍናውን ከሃይማኖት ጋር በማዋሀድ የአገዛዙ ሰለባ እንዲሆን በቃ። በተለይም በአንዳንድ አገሮች ውስጥ የእስልምና ሃይማኖት ወደ አክራሪነት በመለወጥ በተለይም የሴቶችን ነጻነት የሚቀናቀን ሆነ። በአንጻሩ ግን መሪዎቹ አገራቸው ውስጥ እንደዚህ መደረግ የለበትም እያሉ ፣ በተለይም በወጣቱ ላይ ማዕቀብ ሲያሳድሩ አነሱ ግን ውጭ አየውጡ ይባልጋሉ። እንደ ካቶሊክ ሃይማኖት የመሰሉትም የተፈጥሮን ህግ የሚጻረር ህግ በማውጣት በተለይም በቄስ ወንዶችና ሴቶች መሀከል ሊኖር የሚገባውን ተፈጥሮአዊ ግንኙነት እንደ ሃጢአት በመቁጠር የሰው ልጅ የኑሮ ትርጉም እንዳይኖረው ያደርጋሉ። ወደ ሰፊው የሃይማኖት መወዛገብም ስንመጣ

በየታሪክ የዕድገት ደረጃዎች(በየኤፓኮች) ውስጥ በአስልምናና በካቶሊክ ሃይማኖት መሀከል የተደረገውን ግጭትና ዛሬም በጥርጣሬም መተያየት ፤ እንዲሁም በአይሁድ ሃይማኖት ተከታዮች ከአስራ-አምስተኛው ክፍለ ዘመን ጀምሮ ይደረግባቸው የነበረውን ክትትልና ዕልቂት እንዲሁም መሰደድ ፤ የአንደኛው ሃይማኖት ተከታዮች መሪዎች እኔ የምሰብከውና የማስተምረው ሃይማኖት ብቻ ነው ትክክል ብለው ሰፊውን ህዝብ ጭንቅላቱ እንዲታወር በማድረግ በሌላ ዕምነት ተከታይ ላይ ጥላቻ እንዲያሳድርና እንዲነሳ በማድረግ ለህዝብ አልቂት ምክንያት ሆነዋል። ሌሊንግ የተባለው የአስራስምንተኛው ክፍለ-ዘመን የጀርመን የድራማና የሰነ-ጽሁፍ ተመራማሪ ይህንን ተገቢ ያልሆነ ቅስቀሳና ድርጊት ከተመለከተ በኋላ “ጥበበኛው ናታን” በሚለው ድራማው በሶስቱ ሃይማኖቶች መሀከል ያለው ችግር ካለመግባባት የመነጨ መሆኑን በማሳየት ፤ ሁሉም በየፊናው ጥሩ ጎኖች እንዳሉት በምሳሌ በማሳየት ፤ አርቆ-አስተዋይነትን በማስቀደም ተከባብረው ሊኖሩ የሚችሉበትን ሁኔታ መፍጠር እንዳለባቸው ጠቆመ። በሌላ አነጋገር ሁሉም በየፊናው እኔ ነኝ ትክክለኛ ብሎ ግትር ያለ አቋም ከወሰደ የመጨረሻ መጨረሻ መተላለቅና ትልቅ ህብረተሰብአዊ ውዝግብ ሊነሳ እንደሚችል በመገንዘብ ፤ ሁሉም ዕውነት እንዳላቸውና እንዴት ተከባብረው ሊኖሩ የሚችሉበትን ሁኔታ በማሰብ ኃይላቸው ሊገነቡ እንደሚችሉ አመለከተ።

ይህ ጭፍን አመለካከትና የኔ ብቻ ነው ትክክል ብሎ ሌላው እንደያመነውና እንዲቀበለው መታገልና በሌላው አስተሳሰብ ላይ በሳይንስ ላይ ያልተመረኮዘ ውንጀላና ጥላቻ ማካሄድ ለዕውነተኛ ዕውቀት እንዲያም ሲል ለሳይንስና ቴክኖሎጂ ፤ እንዲሁም ሰፊ ላለ ስልጣኔ የሚደረገውን ትግል ከመጀመሪያውኑ ይገታል። እንደዚህ ዐይነቱ ጭፍን ዕምነት አንድ ዝሆን ጋ ቀርበው ምን ዐይነት እንስሳ መሆኑን እንዲነግሩ የተጠየቁትን የብዙ ዕውር ሰዎችን ታሪክ ያስታውሰናል። ዕውሮቹ ዝሆን ምን እንደሚመስል ስለማያውቁ ፤ ምን ዐይነት እንስሳ እንደሆነ እንዲነግሩ ተራ በተራ ይጠየቃሉ። የመጀመሪያው ጅራቱን ከዳሰሰ በኋላ ገመድ ይመስላል ይላል። ሁለተኛው ደግሞ ፤ አንድ ጎኑን ከዳሰሰ በኋላ ግድግዳ ይመስላል ብሎ ይናገራል። አግሩን የዳሰሰው ሶስተኛው ደግሞ ፤ ዛፋ የተቆረጠለት ስር ይመስላል ይላል። አራተኛው ደግሞ ኩንቢውን ከነካ በኋላ አባብ ነው ብሎ ይናገራል። በርዕዮተ-ዓለም ወይም በጥላቻ አዕምሮአቸው የተሸፈኑ ሰዎችም የዓለምን ሁኔታ እንደዕውሮቹ በተወሰነ ነገር ላይ ብቻ በማትኮር የማሰብ አድማሳቸውን ያጠባሉ። እነሱ ጭንቅላታቸው ውስጥ በቀረጹት አስተሳሰብ በመታወር ፤ በተወሳሰበው የዓለም ሁኔታና ተጨባጭ ነገርና በራሳቸው ቁንጽል አስተሳሰብ መሀከል ትልቅ ልዩነት እንዳለ ሊረዱ አይችሉም። አንድን የህብረተሰብ አወቃቀርና በውስጡ ያሉትን የተወሳሰቡ ነገሮች ለመገንዘብ ከብዙ አንጻር መመልከትና መመርምር እንዳለባቸው ጥረት አያደርጉም።

ወደ ትምህርትም ዓለም ፤ በተለይ ወደ ህብረተሰብ ሳይንስ ስንመጣ ያለው ውዝግብ ልክ ሃይማኖትን ይመስላል። በተለይም ኒዎ-ሊበራሊዝም የሚባለው የኢኮኖሚክስ አንድ ክፍል የበላይነትን በተቀዳጀበት ዘመንና ዓለም-አቀፋዊነት ባህርይ ይዞ በሁሉም አገር የትምህርት ካራኩለም ውስጥ ከገባ ወዲህ ፤ በዚህ የሰለጠነ አካዳሚሺያን ፤ ኢኮኖሚክስ ሲባል ይህ ብቻ የሚመስለውና ዐይኑን አፍጦ የሚከራከር ብዙ ነው። የኢኮኖሚስ ቴዎሪን ዕድገት ሳያጠና እንደ አዋቂ ሸንጡን ገትሮ ይከራከራል። በዚህ ዐይነቱ ከተጨባጭ ሁኔታዎች ተነጥሎ “በረቀቀ ቴዎሪ” የሰለጠነ አካዳሚሺያን ቴዎሪውን ከመስበኩና ተግባራዊ ከማድረጉ በፊት አንድ ቦታ ላይ ቆሞ የተማረው ትምህርት በዕርግጥሰ ዕውነት መሆኑና ለችግርም መፍቻያ እንደ ፍቱን መሳሪያ ሊያገለግል ይችላል ብሎ ራሱን አይጠይቅም። ለምሳሌ በተደጋጋሚ እዚያው በዚያው በኒዎ-ሊበራሊዝም የኢኮኖሚክ ፖሊሲ መሰረት ከሃያ ዓመት ጀምሮ የአንድ አገር የኢኮኖሚ ችግር እንዲፈታ ፖሊሲ ሲነደፍና ተግባራዊ ሲሆን ፤ ከጥሩ ውጤት ይልቅ ቀውስ ሲፈጠርና ፤ እንደገና በሌላ መልክ ያው ፖሊሲ ከአምስት ዓመት በኋላ ተግባራዊ ሲሆን ለምንድ ነው ይህ ነገር ከመፍትሄ ይልቅ ችግር ውስጥ የሚከተን? ብሎ ደፍሮ ራሱን የሚጠይቅና አማራጭ ፖሊሲ ለመፈለግ የሚጥር የለም። እንደዚህ ዐይነቱ አካዳሚሺያን ብርሃን ከመሆን ይልቅ ራሱ ጨለማ ሆኖ የሚሊዮን ህዝብ ኑሮ እንዲጨልም ያደርጋል። ዛሬ በአገራችንም ሆነ በብዙ አፍሪቃ አገሮች የምናየው ይህንን በአንድ ወጥ ፖሊሲ በመታወርና በመመራት የብዙ መቶ ሚሊዮንን ህዝቦች ዕድል ማጨለምና አየተሰደዱ እንዲኖሩ ማድረግ ነው።

የብዙዎቹ በህብረተሰብ ሳይንስ ፤ በተለይም በኒዎ-ሊበራሊዝም የሰለጠኑ ምሁራን ችግር አንድ ድርጊት በአንድ ወቅት እንደሚከናወንና በትላንት ፤ በዛሬና በነገ መሀከል የሚኖረውን ዲያሌክቲካዊ ግንኙነት በፍጹም ለመረዳት ያለመቻል ነው። ለምሳሌ

የዛሬው በብዙ የካፒታሊስት አገሮች የሰፊነው የኢኮኖሚ ስርዓት ቢያንስ የአራት መቶ ዓመት ዕድሜ እንደ ነበረውና ፤ በዚህ የታሪክ ሂደት ውስጥ ምን ያህል ህብረተሰብአዊ ውዝግቦችና ቀስ በቀስ ደግሞ መዳለልና ተቀባይነት እንዲያገኝ መሰበክ እንደተጀመረ በፍጹም አይረዱም። በኒዎ-ሊበራል ኢኮኖሚስቶች ዕምነት ፤ የጥራት-ሀብት የተመጠነ ነው ወይም እንደልብ አይገኝም ፤ የዕቃዎች ዋጋ በገበያ ላይ በጠያቂና በአቅራቢ መሀከል የሚደነገግ ነው ፤ በገበያ ላይ የሚሳተፍ ሁሉ ተመሳሳይና የተሟላ ኢንፎርሜሽን አለው ፤ በሌላ አነጋገር እያንዳንዱ ተጠቃሚም ፤ በዕቃዎችም ሆነ በምግብ ውስጥ ምን ምን ነገሮች እንዳሉ በደንብ ያውቃል ፤ አምራችና ሺያጭ ተጠቃሚውን በማስታወቂያ ሊያጭበረብረው አይችልም... ወዘተ. ብሎ በትምህርት ቤት ስለሚሰበክ ፤ በተለይም አንድ ከአፍሪቃ የመጣን ወይም አገሩ ውስጥ የሚጣርን ተማሪ ሊያሳስተው ይችላል። ዕውነትን ከውሸት ሊለይ እንዳይችል ከመጀመሪያው ጭንቅላቱ ስለሚጋረድ ፤ አሱን እንደሳይንስና እንደህብረተሰብ ችግር መፍቻ በመውሰድና ተግባራዊ በማድረግ ምስቅልቅል ሁኔታ እንዲፈጠር ምክንያት ይሆናል። በዚህም ምክንያት አንድ ምሁር ማድረግ ያለበትን ፤ ማድረግ እንዳይችል ጭንቅላቱ ይጋረዳል።

ይህንን በምሳሌ ማስረዳት ይቻላል። ለምሳሌ የራሳችንን ሁኔታ ስንወስድ በዚህም በዚያም ብለን አምልጠን እዚህ የደረሰን ከብዙ አደጋዎችና በሽታዎች ካመለጥን በኋላ ነው። ከህጻንነታችን ወይም ትንሽ ነፍስ ካወቅን በኋላ ወደፊት ተምራ እንደዚህ አሆናለሁ ብለን ካሰብነው ውስጥ የተመኘነውን የተቀዳጀነው ፤ ምናልባት በጣም በጣት የምንቆጠር ብንገኝ ነው። ዛሬ ወደደረሰንበት ደረጃ ፤ መጥፎም ይሁን ጥሩ ፤ የተወለድንበት የቤተሰብ ሁኔታ ፤ የቤተሰቦቻችን የትምህርት ደረጃና የማሰብ ኃይል ፤ እንዲሁም የጠቅላላው የህብረተሰብአችን የባህል ዕድገት ሁኔታ ይወሰናሉ። ብዙ ነገሮች በሚሉ እንኳ ፤ በህይወት ውስጥ ዕድል ወይም አጋጣሚ የሚባል ነገር አለ። ለመኖራችንና እዚህ ደረጃም ለመድረሳችን ከቀድሞው አኛ የወሰነው አይደለም። ተፈጥሮ የማጣራት ህግ ወይም መሳሪያዎች እንደሏት ሁሉ የሰውም ልጅ ከአንድ ቦታ ተነስቶ ወደ ሌላ መድረስ ከላይ ሁኔታ ከጠቀሰው ባሻገር ዕድልና አጋጣሚ ወሳኝ ሚናን ይጫወታሉ። አንድ ቦታ ለመድረስ የራስ ጥረትና ከመጥፎ ነገሮች መቆጠብ ወሳኝ ሚናን ይጫወቱም ዕድልና አጋጣሚ የሚባሉት ነገሮች ለአንድ ነገር መሳካት አስፈላጊ መሰረተ-ሃሳቦች ናቸው። ይህንን ወደ ህብረተሰብ ግንባታ ስንለውጠው ከላይ እንዳልኩት የዛሬው የካፒታሊስት ስርዓት እዚህ ደረጃ ላይ ሊደርስ የቻለው የኒዎ-ሊበራል ተመጻዳቂዎች እንደሚሉት በገበያ ኢኮኖሚ አማካይነት ሳይሆን ብዙ ሺህ ነገሮች በአጋጣሚም ሆነ በማወቅ በመገናኘት ብዙ ችግር ከታለፈ በኋላ የተደረሰበት ስርዓት ነው። እንደዚሁም የኒዎ-ሊበራል ቲዎሪ እንደ ኢኮኖሚ ፖሊሲ ሆኖ ከመውጣቱና ተቀባይነት እንዲያገኝ ከመደረጉ በፊት ስርዓቱን መልክ ለማሰያዝ በካፒታሊስት የኢኮኖሚ ግንባታ ውስጥ በአስራአምስተኛው ክፍለ-ዘመን በኢጣሊያን የሪናሳንሰ የኢኮኖሚ ፖሊሲና እንቅስቃሴ ፤ የሰኮላስቲክ የኢኮኖሚ እንቅስቃሴ ፤ ከመርካንትሊዝም አስከፊ ፊደላዊትና የአንድ አዳም ስሚዝ ቲዎሪን አልፎ እዚህ የተደረሰበት ነው። ኒዎ-ሊበራሊዝም ለመጀመሪያ ጊዜ በ1930ዎቹ ወስጥ እንደ ኢኮኖሚክ ፖሊሲ ቢጠቀስም መሰረቱ የተጣለው በ1880ዎቹ ዐመታት ማርጂናሊዝም በሚለው ክስተትን እንደቲዎሪ መንደሬያ ባደረገ የኢኮኖሚ ቲዎሪ አማካይነት ነው። እንዲሁም ፤ ከ19ኛው ክፍለ ዘመን ጀምሮ ራሱን ከሌሎች ነጥሎ የወጣው የማርክሲስት የኢኮኖሚና የህብረተሰብ ቲዎሪ አለ። በተለይም ዳስ ካፒታልን ያነበበ ፤ በተጨማሪም ነገሮችና በክስተት ላይ ተመርኩዞ የዳበረውን ቲዎሪ ልዩነቱን ሊያገናዝብ ይችላል። ያም ሆኖ ፤ ኒዎ-ሊበራሊዝም አማራጭ የሌለው ፖሊሲ ሆኖ ዐይኑን አፍጦ ዓለም አቀፋዊ ተቀባይነት ሊያገኝ የቻለው ከ1979 ዓ.ም ጀምሮ ነው። ፓሊሲው ደግሞ ወደ ተግባር ሲተረጎም ባለፉት ሰላሳ ዐመታት በጥብቅ እንደተከታተለውና እንደተመራመርነው ፤ እንዲሁም በብዙ ጥናቶች እንደተረጋገጠው ሀብትን ከአንዱ የህብረተሰብ ክፍል ወደ ሌላኛው ማሸጋሸጊያ እንጂ ፤ ዕውነተኛ ህብረተሰብአዊ ሀብትን ለመፍጠር የሚያስችልና ፤ አንድ ህዝብ የሳይንስና የቴክኖሎጂ ባለቤት በመሆን የተሻለን ኑሮ በመመስረት የህይወት አድማሱን እንዲያስፋሉት የሚያደርግ አይደለም። ሌላው የኒዎ-ሊበራል ኢኮኖሚክ ፖሊሲ ችግር ፤ ታሪክን ፤ ባህልን ፤ ፍልስፍናን ፤ የህሊናን አወቃቀርና የከተማን ግንባታን በማስቀረት(Excluding) የአንድን ህዝብ ኑሮ ወደ ንጹህ ኢኮኖሚ ክንውን መቀነስ ነው። እንደዚህ ዐይነቱ ፖሊሲ ደግሞ አንድ ሰው ከጭንቅላቱ በስተቀር ሌላ ነገር የለውም ፤ የሚሰራውም ፤ የሚንቀሳቀሰውምና ሁሉንም ነገር የሚያደረገው ጭንቅላቱ ብቻ በመሸከርከር ነው እንደማለት ነው። እጅና እግር እንዲሁም ልዩ ልዩ የተለያዩ ተግባራትን የሚፈጽሙ የሰውነት ክፍሎች የሉትም እንደማለት የሚቆጠር ዐይነት ተግባራዊ የሚሆን ፖሊሲ ነው። ሌላው ችግር ደግሞ ፤ የዓለም ህዝብ በሙሉ አንድ ተመሳሳይ በሽታ ስለያዘው ሊታከምና ሊድን የሚችለው በአንድ አገር በተሰራ መድሃኒት ብቻ ነው የሚል ዕምነት

የተያዘው። ቀጥታ ወደ ፖሊሲው ስንመጣ ሙሉ በሙሉ የተፈጥሮን ህግ ይጸረራል። በመጀመሪያ ፣ ሰው ራሱም ሆነ ተፈጥሮ አዘዘው በዚያው አንድም ብዙም ናቸው። ለምሳሌ ራሳችንን ብንወስድ በአንድ በኩል አንድ አንድ ነጠላ ግለሰቦች ነን። በሌላ ወገን ደግሞ አንድ ሰው ለማሰብ ፣ ለመንቀሳቀስና ለመስራትም ሆነ ለመኖር የሚያገለግሉን ብዙ ኦርጋኖችና በሚሊዮርድ የሚቆጠሩ ሴሎችና የነርቭ ሰርዓቶች አሉን። እያንዳንዱ የኦርጋን ክፍል ተፈጥሮ የሰጠውን የሰራ ክፍፍል በማቀነባበርና ተግባራዊ በማድረግ እንዲሁም ከሌላው የኦርጋን ክፍል ጋር በመተጋገዝ ሰው ሆነን እንድንኖር ይረዳናል። በተጨማሪም ፣ በተፈጥሮ ህግ መሰረት ማንኛውም ነገር ከታች ወደ ላይ የሚያደግ ነው። አትክልቶች ፣ እንስሳዎችና ሰውም ጭምር ከትንሽ ነገር ተነስተው የተወሰኑ ነገሮች ከተሟሉ ከታች ወደ ላይ እያደጉና እየተስፋፉ ነው የሚሄዱት። ለምሳሌ አንድ ሰው ፣ ሰው ከመሆኑ በፊት መወለድ አለበት። ከመወለዱ በፊት መጸነስና መረገዝ አለበት። በአናት ማህጸን ውስጥ የባዮሎጂን ክንውን ካካሄደ በኋላ መጥፎ አጋጣሚ ካልተፈጠረ በስተቀር ከዘጠኝ ወር በኋላ ይወለዳል። ለአቅም-አዳምም የሚደርሰው ብዙ ፈተናዎችን ካለፈ በኋላ ነው። ቤትም ሲሰራ በመጀመሪያ ደረጃ መሰረት ነው እንጂ የሚዘረጋው ከጣሪያ አይጀመርም። ወደ ኢኮኖሚክ ፖሊሲ ስንመጣ አንድ ፋብሪካ ከመከፈቱ በፊት በመጀመሪያ ደረጃ የምግብ ፣ የውሃ ፣ የመጠለያና የኃይል ጉዳይ በአንድ አካባቢ ተሟልቶ ይገኝ አይገኝ መታወቅ አለበት። በሌላ አነጋገር ፣ የሰው ልጅ መሰረታዊ ፍላጎቶች ከመሟላታቸው በፊት በአንድ አካባቢ የኮካሎል ፣ የሲጋራ ወይም የስኳር ፋብሪካ አይቋቋምም። ለምሳሌ የአውሮፓውን የኢኮኖሚና የህብረተሰብ ግንባታ ስንመለከት ፣ የጀመሩት ከሲጋራ ወይም ከመጠጥ ፋብሪካ ሳይሆን ፣ የምግብን ችግር በመፍታት ፣ ከተማዎችን በመቆርቆርና የዕድ-ጥበብ ሙያን በማስፋፋትና ቤተ-ክርስቲያናትን በመስራትና የገበያ አዳራሾችን በመዘርጋት የሰውን አስተሳሰብ በመሰብሰብ ከታች ወደ ላይ የተደረገ የዕድገት ጉዞ እንደሆነ በቀላሉ መረዳት ይቻላል። ፀረ-ሳይንስና ፀረ-ሰልጣኔ የሆነውን የኒዎ-ሊበራል የኢኮኖሚ ፖሊሲ እንደ ህብረተሰብ ፖሊሲ መመሪያ ከተቀበልን የአንድን ህብረተሰብ በሰልጣኔ ወደ ኋላ-መቅረት ለመረዳት በፍጹም አንችልም። ምክንያቱም ፖሊሲው ችግርንና የችግሩን ምንጭ ከመፍትሄው ነጥሎ ማየት ስለማይችልና እዚያው በዚያው መፍትሄና ችግርን በአንድ መነጻር ስለሚመለከት ነው። የአንድን ህብረተሰብ ችግር ደግሞ ከሁሉም አኳያ (in its totality) መመርመር ካልቻልን መፍትሄ ሳይሆን የምናቀርበው ባለው ችግር ላይ ተጨማሪ ችግር እንዲፈጠር ነው የምንሰራው ማለት ነው። ባለፉት ስድሳ ዓመታት በብዙ ሶስተኛው ዓለም ተብለው በሚጠሩ አገሮች የተከሰቱት ኢኮኖሚያዊና ህብረተሰብአዊ ችግሮች በሙሉ የነጻ ገበያ ፖሊሲ ውጤቶች ናቸው።

ከዚህ ስንሰላ ፣ ጥቂት ሰዎች የተወሰነ ርዕዮተ-ዓለምንም ሆነ ሃይማኖት ወይም ትምህርት እንደ ህብረተሰብ ችግር መፍቻ አድርገው በመውሰድ በብዙ ሚሊዮን የሚቆጠርን ህዝብ ሳያወለውል እንዲቀበል በማድረግ ያሳስታሉ። በተለይም የተማሪ ሰው ልዩ ክብር በሚሰጥበት እንደኛ ባለ ህብረተሰብ ውስጥ እሱ የተናገረውና ያስተማረው ነገር ሁሉ እንደ ዕውነት ተቀባይነትን ያገኛል። ህብረተሰቡ ዕውነትን ከውሸት ለመለየት ያሚያስችለው ዕውቀት ስለሌለው ተማሩ የሚባሉትን ምሁራን ምክር በመቀበል አብዛኛውን ጊዜ ገደል ውስጥ ይገባል። እንደዚህ የምለው ለምንድ ነው? በአገራችንም ሆነ በብዙ የአፍሪቃ አገሮች ውስጥ ሰፊ ያለ ምሁራዊ እንቅስቃሴና ትችታዊ አመለካከት ስለሌለና እንደመሰረታዊ ነገርም ስለማይታይ ጥቂት ተማርን የሚሉና ስልጠና ያገኙና በተወሰነው የህብረተሰብ ክፍል ውስጥ ተቀባይነት ያገኙ ምሁራን ፖሊሲዎችን በመንደፍ ህብረተሰቡን የዕውነተኛ ስልጣኔ ባለቤት እንዳይሆን መንገዱን ይዘገቡታል። ከውጭ ኃይሎች ጋር በመመስገጠር በማይሆን ፖሊሲ አማካይነት ኑሮው ጨለማ እንዲሆን በማድረግ ወደ ባርነት ይለውጡታል። ዛሬ በብዙ የአፍሪቃ አገሮች ውስጥ የሚፈጸመው ድርጊትና ሀብትን በአገዛዞችና በዓለም አቀፍ ኩባንያዎች ቁጥጥር ስር አድርጎ ወደ ውጭ ማስወጣትና ወደ ውስጥ ደግሞ ድህነትንና አቅም-ቢሰነትን ማስፋፋት ተማርን የሚሉ ሰዎች ተግባራዊ በሚያደርጉት የተሳሳተ የኢኮኖሚ ፖሊሲ አማካይነት ነው።

ወደ ተፈጥሮ ሳይንስ ስንመጣ ደግሞ ፣ ታወቆም ሆነ ሳይታወቅ የሰው ልጅ በዚህች ዓለም ላይ ተወርውሮ ራሱን ካወቀና ከእንስሳ መለየቱን ከተረዳ ጀምሮ ድርጊቱ ሁሉ ሳይንሳዊ ነበር ማለት ይቻላል። አሳትን ማግኘትና አህልን አብስሎ መብላት ፣ መሳሪያ መስራትና በመሳሪያና በአሳት አማካይነት የተፈጥሮ ውጤቶችን ወደ ተጠቀሟታ ነገሮች መለውጥ ፣ እነዚህ ሁሉ በሰፊው ሲታዩ የሰው ልጅ በተከታታይ ራሱን ለመለወጥ ትግል ያደርግ እንደነበር ነው። በዚህ መልክ በሰው ልጅና በተፈጥሮ መሀከል ይካሄድ የነበረው ግኑነትና የሰው ልጅም ተፍጨርጭሮ የእርሻ ተግባርን ማካሄድና ከብትን ማርባትና ለጥቅም ማዋል ፣ ከዚያም አልፎ ራሱን የሚከለክልበትንና ለምርት ክንውን

የሚያገለግሉ መሳሪያዎችን መስራት አብዛኛውን ጊዜ በተጠና መልክ ሳይሆን በደመ-ነፍስ በተገኘ ዕውቀት (Intuition) ወይም በግብታዊ መልክ የሚካሄድ ነበር። በማዕከላዊው ክፍለ-ዘመን ብዙ አገሮች ፣ ኢትዮጵያችንንም ጨምሮ በአንዳንድ ቴክኖሎጂዎች ተመሳሳይ የዕድገት ደረጃ ነበራቸው። በትክክል መቼ እንደተጀመረ ባይታወቅም ፣ ከሌሎች አገሮች ጋር ግንኙነት ሳይኖር በአንዳንድ አካባቢዎች የሸማኔ ስራ የተሰጠ ነበር። እንዲሁም የካቲካላን ፣ የጠላንና የጠጅን አጠማመቅ ስንመለከት በአውሮፓ ምድር ውስጥ ልክ እንደ አገራችንም ይጠመቅ ነበር። ለምሳሌ የካቲካላን አጠማመቅ ስንመለከት የኬሚካልና የፊዚክስ ክንውን ነው ማለት ይቻላል። እንደዚህ ዐይነቱን ቴክኖሎጂና የአጠማመቅ ስልት ያልተማሩ ሰዎች ናቸው የፈጠሩት። ይህም የሚያሳየው የሰውን ልጅ የማሰብ ኃይል የሚያመለክት ብቻ ሳይሆን ፕላቶ እንዳለው ማንኛውም የሰው ልጅ ከሃሳብ ጋር የተፈጠረ መሆኑን ነው። የሳይንስ መስሪቱ ከሶስት ሺህ ዐመት ጀምሮ የተጣለ ቢሆንም ፣ ሳይንስን ለቴክኖሎጂ ማፍለቂያ መጠቀም የተጀመረው ከአስራ ሰባተኛው ክፍለ-ዘመን ጀምሮ ነው። ይህ ደግሞ ጥያቄን በመጠየቅና መለ-ምትን በማስቀመጥ ፣ እንደገና በመመርመርና በመሞከር ቀስ በቀስ ወደ ተግባርነት ለመለወጥ የተደረሰበት ዘዴ ነው። ከአስትሮኖሚ ጀምሮ እስከ ጠቅላላው የፊዚክስ ዕድገት ፣ ከባይሎጂና እስከ ኬሚስትሪ ድረስ የዳበሩትና ለሰው ልጅ መሳሪያዎችም መስሪያም ሆነው የተፈጥሮን ህግ በመረዳት በተፈጥሮ ውስጥ ያሉትን ነገሮች አውጥቶ ቅርጻቸውን ለውጦ ለጥቅም ማዋል ፣ እነዚህ ሁሉ የመጨረሻ መጨረሻ ኑሮን ትርጉም ከመስጠት ወይም ሀቁን ለመፈለግና ለማግኘት ጥረት ከማድረግ ተነጥለው አይታዩም። ይህም የሚያረጋግጠው የሰው ልጅ በቀጥታ ከሚያያቸው ነገሮች ተሻግሮ በመሄድ የራሱን ምንነት በማወቅና የተፈጥሮን ምስጢር ሊረዳ በመቻሉ ነው። ከብዙ መቶ ዐመታት ጀምሮ እንደ ትምህርት የሚሰጡት ትምህርቶች በሙሉ ከሰው ልጅ ጭንቅላት የፈለቁ እንጂ ከሰማይ ዱብ ያሉ አይደሉም። የሰው ልጅ የምርምርና አርቆ የማሰብ ውጤቶች ናቸው። ባጭሩ የተፈጥሮ ሳይንስም ሆነ ዕውነተኛው የህብረተሰብ ሳይንስ የሚያስተምሩን በርዕዮተ-ዓለም ሰበካና በገዢዎች ሳንታላል ራሳችንን በመጠየቅ ፣ በመመራመርና በመሞከር ለዕድገት መታገል እንደሚያስፈልግ ነው። ዕውነተኛ ሳይንሳዊ ምርምሮችና አጠቃላይ ዕውቀቶች የየግለሰቦች ጥረት ውጤቶች እንጂ የየመንግስታቶች ውጤቶች እንዳይደሉ የሳይንስና የቴክኖሎጂ ታሪክ ያስተምረናል። ዕውነትን ለመፈለግ በሚደረገው ጥረት ፍልስፍና መሰረታዊ ቦታ ሲኖረው ፣ በፍልስፍና አማካይነት የተለያዩ የዕውቀት ዘርፎች እንዴት እንደተሰሩ መገንዘብ እንችላለን። አንዳንድ ዕውቀቶች ከሌላው ተነጥለው የሚታዩ ቢመስሉም ጠጋ ብለን ስንመለከት በተለያዩ ዕውቀቶች መሀከል መተሳሰር እንዳለ መረዳት እንችላለን። ይህንን ስንረዳም ለስልጣኔ የሚደረገው ትግል ግልጽ ይሆናል ማለት ነው። በማሰብ ኃይላችንም የተፈጥሮን ምስጢር ስንረዳ ፣ የኑሮም ትርጉም ይበልጥ ግልጽ ይሆናል። ሰለምና ጥበብ የሰፈነበት ህብረተሰብም ለመመስረት የሚደረገው ትግል የተቃና ይሆናል። ባጭሩ ዕውነቱን ስለመፈለግ ስናወራ ወይም ዕውነት ማለት ምን ማለት ነው? ብለን ራሳችንን ስንጠይቅ የትግላችንም ዓላማ ግልጽ ይሆናል። ዕውነት ንጽጽራዊ (Relative) መሆኑን ስንገንዘብ ከመንፈሳዊ ጭንቀት በመለቀቅ ፍሬያማ ነገር መስራት እንችላለን። ይህንን ይበልጥ ለመረዳት ከአምልኮአዊ አስተሳሰብ ወደ ሳይንስ የተደረገውን ትግል ጠጋ ብሎ መመልከት ያስፈልጋል። ከዚያ በፊት ግን በአፍሪቃ ምድር ውስጥ የተፈጠረውን ችግር ገርደፍ ገርደፍ አያደረግን እንመልከት።

የአፍሪቃ ምሁራን ችግር- ዕውነትን በመፈለግና በዕውነተኛው ዕውቀት መሀከል ያለውን መተሳሰር ያለመረዳት !

ፕሮፌሰር ሀይለማርያም ሀቁን መናገር በሚለው በተከታታይ ባወጣቸው ጽሁፎች ውስጥ የአፍሪቃ ምሁራን ስላላቸው አሉታዊ ሚና ወይም ደግሞ በአገሮቻቸው ውስጥ የሰፈኑትን መጥፎ ሁኔታዎች ዝም ብለው እንደሚመለከቱ አለፍ አለፍ አያለ ለማተት ሞክሯል። በእኔ ዕምነት ግን ሀቁን የታሪክን ሂደት ሊያገናዝብ የቻለ አይመስለኝም። በዕውቀትና በባህላዊ ተሀድሶ መሀከል ሊኖር የሚችለውን ውስጣዊ ግንኙነት ጠጋ ብሎ የተመለከተ አቀራረብ አይደለም።

እንደሚታወቀውና በብዙ ማስረጃዎችም እንደተደገፈው ፣ ግሪኮች የፍልስፍናንም ሆነ የሂሳብን ዕውቀት ከግብጽ እንደወሰዱና እንዳስፋፉ ነው። የግብጽ ፋራኦዎችም ሆኑ ቁሶች እንዳንድ የአውሮፓ ተመራማሪዎች እንደሚሉት ነጮች ሳይሆኑ ጥቁሮች እንደነበሩ ፣ በተለይም በፕሮፌሰር አንታይ ድዮፕ ቆዳቸውን ሁሉ በመመርመር ተረጋግጧል። በጥናቱም መሰረት ግሪኮች ልዩ ልዩ የአምላኮች ስሞቻቸውን ከግብጽ

አንደወረሱና ፍልሰፍናና ስልጣኔም ከግብጽ አንደመጡ ፣ “አፍሪቃ የአውሮፓው የስልጣኔ እናት” በሚለው ግሩም መጽሀፋቸው ያትታሉ። በርናል የተባለውም ይሁዳዊ የታሪክ ተመራማሪ “ብላክ ኦፊሽ” በሚለው መጽሀፍ ውስጥ ግሪክ የግብጽ ቅኝ ግዛት እንደነበረችና ጥቁርችም ለስልጣኔው ከፍተኛ አስተዋጽኦ እንዳበረከቱ አረጋግጧል። የግብጽ ሚና አስካሁንም የሚያከራክርና ፣ በተለይም ወደ ዘረኝነት በማምራት ጥቁር ይህንን ዐይነቱን ስልጣኔ ሊፈጥር አይችልም እየተባለ ይወራል። እንዲያውም አልፎ ተርፎ አሁንም ተመራምረን ደረሰንበት በሚለው አጅግ የተሳሳተ አቀራረባቸው ፣ የጀርመን ተመራማሪዎች እዚህ በጀርመን አገር ላይብዚግ በሚባል ከተማ ፣ ማሰብ ፣ ስሜትና ርህራሄነት እንዲሁም ሰብአዊነት የነጭ ዘርና የአሲያቶች ባህርዮች ብቻ ናቸው በማለት የጥቁር ህዝብ እነዚህ ማንኛውም የሰው ልጅ ባህርዮች ሊኖረው አይችልም ወደሚለው አባባል በማምራት የቱን ያህል የውስጥ ለውስጥ ዘርኝነትን እንደሚያሰፋፋ ነው። በመጀመሪያ ደረጃ ፣ ብዙ የማዕከላዊውን አውሮፓ አገሮች ያሰለጠኑ ሮማውያን ናቸው። ከተማዎች ፣ ትላልቅ ህንጻዎችን ፣ መፋሰሻዎችንና የእርሻ ተግባር በብዙ አውሮፓ አገሮች ፣ በተለይም በደቡብና በምዕራቡ የጀርመን ክፍል ሮማውያን ናቸው የገነቡና ያሰፋፋ። ጀርመኖች አዳዲስ በተቆረቆሩና በተገነቡ ከተሞች ውስጥ መግባት አይፈቀድላቸውም ነበር። ጀርመኖች ያልሰለጠኑ ስለነበሩ በደረሱበት ቦታ ሁሉ ሮማውያን የገነቧቸውን ከተማዎች ያፈራርሱ ነበር። የኋላ ኋላ ነው አየተማሩና አስፈላጊነቱን አየተረዱ የመጡት። በሁለተኛ ደረጃ ፣ ከአስራአምስተኛው ክፍለ-ዘመን ጀምሮ የዳበረው የሰብአዊነት አስተሳሰብና እንቅስቃሴ ከግሪኩ እንዲያም ሲል ከግብጹ ስልጣኔ ውጭ ተነጥሎ ሊታይ እንደማይቻል ብዙ ጥናቶች ያረጋግጣሉ። በጥናቶችም መሰረት ፣ የሰው ልጅ ልዩ ልዩ ጥሩ ባህርዮች ወደ ውጭ ሊወጡና ሊዳብሩ የሚችሉት የባህል ለውጥ ከተደረገ ብቻ እንደሆነ ነው። በተጨማሪም ፣ የአውሮፓን ታሪክ በጥብቅ ለተከታተለ ፣ ሴቶችን ልዩ ፍጡሮች ናቸው ብሎ ማሳደድና ማቃጠል ፣ ከማንኛውም የወንዶች ማህበሮች ማስወገድ ወይም እንዳይገቡ መከላከል ፣ ሃይማኖትን አሳቦ እርስ በርስ መተላለቅ ፣ በተለይም የገዢው መደቦችና የጥቂት ምሁራን ባህርዮች እንደነበሩ ማረጋገጥ ይቻላል። ከዚህም በላይ ፣ በፈረንሳይና በእንግሊዝ ሳያቋርጥ የተካሄደው የመቶ ዐመት ጦርነት ፣ በ17ኛው ክፍለ ዘመን በካቶሊኮችና በፕሮቴስታንት ሃይማኖት ተከታዮች መሀከል የተካሄደው የርስ በርስ መጨፋጨፍና ፣ በአንዳንድ ቦታዎች ሁለት ሶስተኛው የሚያክለው ህዝብ ማለቅ የሚያመለክተው ፣ በማዕከላዊው ክፍለ-ዘመን ከአፍሪቃ ይልቅ ጭካኔነት በአውሮፓ ውስጥ የቱን ያህል እንደተሰፋፋ ነው። የአንደኛውኛና የሁለተኛው ዓለም ጦርነት የተነሱት በአውሮፓ ምድር ነው። አጅግ አሰቃቂ በሆነ መልክ ሰድስት ሚሊዮን የሚያክሉ ይሁዳዎች ያለቁት በአውሮፓ ፣ በተለይም በጀርመን ምድር ነው። ከዚህ ስንገሳ ጥቁር መንፈስ የለውም ወይም መንፈሱ የተሰለበ ነው ፣ ርህራሄና ሰብአዊነት የለውም ፣ እንዲሁም ለኤስቴቲክስና ለፈጠራ ሰራዎች የተፈጠረ አይደለም ፣ የሚለው አባባል የታሪክን ሂደትና የባህልን ሚና ከቁጥር ውስጥ በማስገባት ሊያገናኙብ ያልቻለ ምርምር ነው።

ወደ ዕውቀትና ስልጣኔም ስንመጣ እንደዚህ በቀላሉ በአፍሪቃ ምሁራን ድክመት ላይ ሊሳበብ የሚችል ጉዳይ አይደለም። በመጀመሪያ ደረጃ አራሷ የስልጣኔ አፍላቂ የሆነችው ጥቁር አፍሪቃ ከግሪክ ስልጣኔ ተገልል እንድትኖር ተገዳለች። ሁለተኛ ፣ ግብጽ/አሊክሳንድርያ የተገነባው የዕውቀትና የስልጣኔ መመራመሪያ መጻሕፍት ቤት በሮማውያን ይቃጠላል። ቀጥሎም በአረቦች ይወድማል። የተቀረው በእንግሊዞችና በፈረንሳዮች ይዘረፋል። ለምሳሌ ጄምስ ዎት አገኘ የተባለው የጭስ ኃይል ማምንጨ ቴክኖሎጂ በአሊክሳንድርያ ተመራማሪዎች ተሰሎ እንደነበረና ይህም በእንግሊዞች እንደተሰረቀ ተጽፎ ተቀምጧል። ባጭሩ ግብጽ/ጥቁር አፍሪቃ ፣ አሊክሳንድርያ በተቋቋማው ለጥናትና ለምርምር የሚሆን መጻሕፍት-ቤት በዚያን ጊዜ ለሳይንስና ለቴክኖሎጂ መሰረት የሚሆን መሰረት እንደነበራት ብዙ ጊዜ በሪፖርት መልክ ቀርቧል። ስለሆነም ወደ ዛሬይቱ አፍሪቃ ስንመጣ ያለውን ችግር እንደዚሁ በጥቁርና በነጭ የመሳል ጉዳይ ሳይሆን ለምን አፍሪቃ የሳይንስና የቴክኖሎጂ ባለቤት ለመሆን እንዳልቻለች ከብዙ አኳያዎች አንጻር መመልከቱ ችግሩን ለመረዳትና አማራጭ መፍትሄም ለመስጠት ይጠቅመናል።

ወደ ሌላውና ወደ ታወቀው የታሪክ ጉዳይ ስንመጣ ደግሞ ፣ አብዛኛውን ጊዜ በኛ ዘንድ እንደቁም ነገር የማይወሰድ የታሪክ ሂደት አለ። ይኸውም ከአስራአምስተኛው ክፍለ-ዘመን ጀምሮ በጥቁር አፍሪቃ ላይ የደረሰው ተደጋጋሚ ወረራና ሰዎችን እንደ ከብት ማጋዝ ነው። እስከ አስራአምስተኛው ክፍለ-ዘመን ጀምሮ በተለይም እንደ ናይጄርና ጋና እንዲሁም ቲምቡክቱ የመሳሰሉት በንግድና በዕደ-ጥበብ መያየት የበለጸጉ እንደነበር ነው። ከአስራአምስተኛው ክፍለ-ዘመን ጀምሮ ይካሄድ የነበረው የባሪያ ንግድ

በተለይም አዋቂዎችን ፣ የዕደ ጥበብ ሰዎችንና ሊሰሩ የሚችሉ ኃይሎችን ሁሉ እየሚጠጠ ወሰደ። እስከዚያን ጊዜ ድረስ የተመሰረቱት ከተማዎችና የዳበሩ ዕውቀቶች እንዳሉ ወደሙ። የቀሩት ሽማግሌዎችና ህጻናት በዚያው ሊቀጥሉ አልቻሉም። ይህ አፍሪቃን የማደንቆርና የማድከየት ጉዳይ ደግሞ በዘመነ ቅኝ-ግዛት ከአስራዘጠነኛው ክፍለ-ዘመን ጀምሮ ተጠናከረ። የቅኝ ግዛት አስተዳዳሪዎች የአፍሪቃን ገበሬዎችና የዕደ-ጥበብ አዋቂዎች አውሮፓውያን በሚፈልጉት ሙያ ላይ ብቻ እንዲሰማሩ አስገደዱቸው። ልዩ ልዩ ሰብሎችን ከማብቀል ፈንታ ወደ ውጭ ለአውሮፓ ኢንዱስትሪ የሚሆን ጥሬ ሀብትና ምግብ ብቻ እንዲያመርቱ ተገደዱ። በዚያውም ወደ ውስጥ የሰራ ክፍፍል እንዳይዳብር ፣ ከተማዎች እንዳይመሰረቱና ዕውቀት እንዳይስፋፋ የአውሮፓ ቅኝ ገዢ መሪዎች መንገዱን ሁሉ ዘጉ። ብዙ የአፍሪቃ አገሮች በ60ዎቹ ዐመታት ነፃ ወጡ እስከተባለበት ድረስ ለዕድገት የሚሆናቸውን መሰረታዊ እርምጃዎች እንዳይወስዱ ታገዱ። ነፃ ወጡ ከተባሉም በኋላ የድሮው የሰራ ክፍፍል በአዲስ መልክ እንዲቀጥል ተደረገ። አፍሪቃ ጥሬ አምራች እንጂ የሳይንስና የቴክኖሎጂ ባለቤት መሆን የለባትም የሚለው ፈሊጥና ተንኮል በመቀጠል የአፍሪቃን ችግር ውስብስብ አደረገው። አንዳንድ ራሳቸውን ለመቻል የተፍጨረጨሩ እንደጋና የመሳሰሉት አገሮች የመንግስት ግልበጣ እየተደረገባቸው መረጋጋትና ማሰብ እንዳይችሉ ሁኔታው ታጠረባቸው። ለምሳሌ ዩጋንዳ በስድሳዎቹና በሰባዎቹ መጀመሪያ ጥሩ የኢኮኖሚ እንቅስቃሴ የምታሳይና ብዙ የተማሪ ኃይልም ነበራት። እንግሊዞችና ሞላድ አንድ ላይ በመተባበር የዶክተር ሚልተን ኦቦቴን መንግስት በመጣል ደደቡን ኢዲዮሚንን ስልጣን ላይ በማውጣት ለብዙ መቶ ሺህ ምሁራን መሞትና መስቀያት እንዲሁም መሰደድ ምክንያት ሆነ። በዚህም ምክንያት ዩጋንዳ ቀደም ብሎ በተከፈተው የኢኮኖሚ ግንባታ ሂደት ልትንዝ አልቻለችም። ብዙ የአፍሪቃ አገሮች ነፃ ወጡ ከተባሉ በኋላ በእንግሊዞች ፣ በፈረንሳይ የሰለላ ድርጅትና በሲኤይኤና በሞላድ ከሃምሳ በላይ የሚቆጠር የመንግስት ግልበጣ ተደረገባቸዋል። ቆራጥ መሪዎቻቸው በውስጥ እርቦኞች ተገድለውባቸዋል። ስለዚህም ስለ አፍሪቃ የዕውቀት ችግርም ሆነ ስለ ምሁራ ሚና ስናወራ ከዚህ የታሪክ ሂደት ነጥሎ ለማተት መሞከር ነገሩን በደንብ እንዳንረዳ ያግደናል።

በተለይም ከሁለተኛው ዓለም ጦርነት ማብቂያ በኋላ ካፒታሊዝም በዓለም አቀፍ ደረጃ ሲስፋፋ የተያያዘው በከፍተኛ ደረጃ ለስልጣኔ የሚሆነውን ዕውቀት ማበላሸት ወይም ታዳጊ ምሁራንን ጭንቃላታቸው እንዲጨልም ማድረግ ነው። ኢምፕሪሊዝም የሚባለው የሶሬስቶች የዕውቀት መመሪያ አሸናፊ ሆኖ በመውጣቱ የዓለም ማህበረሰብ ሁሉ እንዲከተለው ተደረገ። ለምሳሌ በታወቁት አሜሪካዊ ፈላስፋና የታሪክ ተመራማሪ በፕሮፌሰር ፓውል ፌየርአበንድ “የተሳሳተው የእርቆ አሳቢነት መንገድ” (The Wrong Road of Rationalism) በሚለው እጅግ ግሩም መጽሀፋቸው ዕውነትን ለመፈለግ የተደረገውን ትግልና አስቸጋሪ ጉዞ በማመልከት ፣ በተለይም በ20ኛውና በ21ኛው ክፍለ-ዘመን ከንፅፅራዊነት ይልቅ ፍጹማዊነት የበላይነትን በመቀዳጀት ብዙ ህዝቦችና አገሮች የተሳሳተውን መንገድ መከተል እንደተገደዱ ነው። በሚያሳምን መንገድ ፣ በፕሮፌሰሩም ዕምነት በየትምህርት ቤቱና በብዙ ዩኒቨርሲቲዎች የሚሰጡት ትምህርቶች ዕውነተኛውን ዕውቀት እንድንቀሰም የሚያደርጉን ሳይሆኑ ለራሳችን ጥቅም ብቻ እንድንረገጥ የሚያስገድዱን ናቸው። በመሆኑም የዓለም ማህበረሰብ ችግር ፣ ሁሉም በአንድ መድሃኒት ብቻ ነው ሊፈወስ የሚችለው በሚል ዕምነት ዓለም-አቀፋዊ ተቀባይነት እንዲኖረው ተደረገ። የየአገሮች የባህል ፣ የታሪክ ፣ የህብረተሰብና የፖለቲካ አወቃቀሮች ከዕውነተኛ ዕውቀት ተነጥለው በመታየታቸው ብዙ የአፍሪቃ ምሁራን ፣ እኛንም ጨምሮ ማንነታችንና በየአገሮቻችን ያሉትን የተፈጥሮ ሀብቶች ለማወቅም ሆነ ጠቀሜታቸውን ለመረዳት የማንችልበት ሁኔታ ተፈጠረ። ለምሳሌ ብዙዎቻችን በአገራችን ምን ምን የዛፍ ዐይነቶች እንደሚበቅሉና ለምን ጥቅም እንደሚውሉ የሚያውቀው ምሁር ነኝ ባይ በጣት የሚቆጠር ነው። በተለይ እንደ አዲስ አበባ ከተማ ተወልዶ ያደገ በአገሩ ውስጥ ምን ምን ዐይነት ፍራ-ፍሬዎች እንደሚበቅሉና ለጥቅም እንደሚውሉ የሚያወቅ የለም ማለት ይቻላል። የዶክማንና የአንጆሪን ወይም የአውጥን ፍራ-ፍሬዎች የሚያወቅ እስካሁን አላገኘሁም። አገራችንም ሆነ በሌሎች የአፍሪቃ አገሮች የተቋቋሙትም መንግስታት በምዕራቦች ድጋፍ ስለሆነ ተግባራቸው ሁሉ ባህላዊ ተሃድሶ እንዳይኖርና ዕውቀት እንዳይስፋፋ ማድረግ ሆነ። ወጣቱ ትውልድ ከባህሉና ከታሪኩ ጋር እንዲተዋወቅ በማድረግ በምን ዕይነት መልክ ለስልጣኔ መታገል እንዳለበት የሚያበረታቱ አይደሉም። ለምሳሌ የብዙ አፍሪቃ አገሮችን የኢኮኖሚ ዕደገትን ሁኔታ ስንመለከት ፣ ከዚህ ከተበላሸ የኢኮኖሚ ፖሊሲና ዕውቀት የተያያዘ መሆኑን በቀላሉ መረዳት እንችላለን። በዓለም አቀፍ ኮሚኒቲው ድንጋጌ ተግባራዊ የሚሆኑ ፖሊሲዎች ዕውነተኛ ህብረተሰብአዊ ሀብትን ፈጣሪና የተለያዩ የኢኮኖሚ ዘርፎችን በማያያዝ ትርፋማ ምርት ለማምረት የማይችሉት ፣ ለአንድ ህብረተሰብ ዕድገት የሚሆኑ ነገሮች ሁሉ ተነጣጥለው ስለሚታዩና ፣ ትምህርቱ

ከዕውነተኛ ዕውቀትና ስልጣኔ ውጭ የተነደፈ በመሆኑ ነው። የከተማዎች በዕቅድ አለመሰራት፣ በገጠርና በከተማ ስለሚኖረው ግንኙነት በቅጡ አለመሰብ፣ በተወሰኑ የኢኮኖሚ መስኮች ላይ ብቻ በመረባረብ የጥራት ሀብትና የሰው ጉልበት እንዲባክን ማድረግ፣ ውስጣዊ ሀብትን ሊፈጥሩ የማይችሉ የተዘረከረኩ የንግድ ተግባሮች መስፋፋት... ወዘተ. የሚያመለክተው በስልጣን ላይ ያሉት መሪዎችም ሆኑ ምሁራኑ በጥልቀትና በስፋት እንዲያሰቡ ከመጀመሪያው ጭንቅላታቸው ስለተጋረደ ነው። ስልትና ትንተናዊ አስተሳሰብ (Methodology and Analytical Thinking) በብዙ የአፍሪቃ አገሮች እንደሳይንሳዊ መመሪያና መመራመሪያ ዘዴዎች ተደርገው ስለማይወሰዱ የሚሰሩት ስራዎች በሙሉ የመጨረሻ መጨረሻ ሀብረተሰብአዊ ውጤትን የሚሰጡ አይደሉም። ለምሳሌ በብዙ የምዕራብ አውሮፓ አገሮች የከተማ አገናቦች ተመሳሳይነት ሲኖራቸው፣ ወደ አፍሪቃ ስንሄድ በብዙ አገሮች ተመሳሳይነት እንዳለ መገንዘብ ይቻላል። የተዘረከረኩ፣ የኮሰምስን ህግ ያልተከተሉና የሰውን አስተሳሰብ የሚያዘበራርቁ ሆነው፣ የሰው ልጅ ተግባር በዚህች ዓለም ላይ ሲኖር ምን ማድረግ እንዳለበት መንገዱን ሁሉ የዘገቡት ናቸው።

ቀጠል ብለንም ስንመረምር፣ ከፖለቲካ ነፃነት በኋላ በየአገሮች የተዋቀረውና ተግባራዊ የሆነው ትምህርት አዲሱን ትውልድ አርቅቆና አርቆ-አሳቢ፣ በስልትና በሰፊው፣ እንዲያሰብ አለደረገውም። የትምህርቱ አሰጣጥ እያንዳንዱ ወጣት፣ ራሱን አውቆ ሀብረተሰብአዊ ኃላፊነትን ተረካቢ መሆኑን የሚያስገነዝበው አይደለም። ታታሪነት፣ በዲ.ሲ.ፕሊን መስራትና በተለያዩ ሙያዎች ስልጥና አገርን በጋራ መገንባት የሚለው የተቀደሰ መንፈስ ከመጀመሪያው በትምህርት መስክ የሚሰጥና የሚሰበክ አልነበረም፤ አይደለምም። ትምህርቱም በቀጥታ ወደ ተግባር የሚመነዘርና ለጠቅላላው ሀብረተሰብ ሀብት ሊፈጥር በሚችል መልክ የተዘጋጀ አይደለም። ወደ ውጭ ለከፍተኛ ትምህርት የሚወጣው ደግሞ ትምህርቱን ጨርሶ ወደ አገሩ ሲመለስ ተቀጥሮ የሚሰራባቸው መስሪያቤቶች ለፈጠራ ስራ የማያመቹ ብቻ ሳይሆኑ የሰውን ሞራል በመግደል ታሸቶ እንዲኖር የሚያደርጉ ናቸው። ለምሳሌ ፊዚክስ ወይም ኤሌክትሪካል ኢንጅነሪንግ ወይም ሌላ ሌላ ነገር ተምሮ የመጣ የተማረውን ትምህርት ተግባራዊ ሊያደርግ የሚችልባቸው ለቦራቶሪዎችና ኢንስቲትዩሽኖች ተዘጋጅተው አይጠብቁትም። እንዲሁም፣ ስለ አውሮፕላን ወይም መኪና አሰራር የተማረ ሰው ወደ አገሩ ሲመለስ የግዴታ አውሮፕላንም ሆነ መኪና መስራት ባይኖርበትም-ቴክኖሎጂው ስለሌለና ኢኮኖሚው ስለማይፈቅድ-ሙያውን በሌላ መልክ ተግባራዊ ሊያደርግ የሚችልበትና ሌሎች ቴክኖሎጂዎች ሊፈጥር ያሚያስችሉት መሳሪያዎችና የምርምር ጣቢያዎች አይገኙም። ስለሆነም አሰራሪ ኢንስቲትዩሽኖች ተቋሞች በሌሎች አገር ውስጥ የተማረው ባለሙያ ዕውቀቱ ባክኖ ይቀራል ማለት ነው። ከዚህ በተረፈ በተለያዩ የአውሮፓ አገሮችና አሜሪካ የሚጣሩ ምሁራን የተለያዩ አስተሳሰብ ለምደው ይመጣሉ። አዳዲስ አስተሳሰብን መቅሰሙ ክፋት ባይኖረውም፣ አሜሪካ የተማረው አውሮፓ ውስጥ የተማረውን ወደ መናቅ ይደርሳል። ስለሆነም በተለያዩ ሙያ ስልጥነው የመጡ ምሁራን ወደ አገራቸው በሚመለሱበት ጊዜ መንፈሳዊ አንድነት ሊመሰርቱ አይችሉም። ለምሳሌ የአውሮፓውን የዕውቀትና የዕድገት ታሪክ ስንመለከት ከሶስት ሺህ ዐመት ጀምሮ ሪፍላንስ አቆራርጦ አስክ አስራዘጠነኛው ክፍለ-ዘመን ድረስ በሁሉም ምሁራን ዘንድ የአስተሳሰብ ግንኙነት እንዲፈጠር ከፍተኛ ጥረት ይደረግ ነበር። በምቀኝነት ወይም በአውቅሁኝ ባይነት አንደኛው ሌላውን ለማጥፋት የሚዘጋጅ ሳይሆን፣ ተመሳሳይ አመለካከት ያላቸው አንድ ላይ በመሰባሰብ፣ በማጥናትና በመወያየት ለአገር የሚያገለግሉትን ሀብረተሰብአዊ ፕሮጀክት መንደፍ ነበር። እንደዚህ ዐይነቱ የአሰራር ስልት በሌሎች የአፍሪቃ አገሮችም ሆነ በኢትዮጵያችን የተለመደ አይደለም። በኢትዮጵያችን አብዛኛው ምሁር ሀሳብ የማፍለቅ ልምድ ስለሌለው ጊዜውን በሆነው ባልሆነው ሁኔታ ያጠፋል። በዚህም ምክንያት በብዙ የአፍሪቃ አገሮች ዕውነተኛ የብሄራዊ ስሜት ሊዳብር አልቻለም። ብዙ የአፍሪቃ ምሁራንም፣ እኛንም ጨምሮ፣ አገር፣ ሀብረተሰብና ብሄራዊ-ነፃነት እንዲሁም ዕውነተኛ የኢኮኖሚ ዕድገት ምን ዐይነት ትርጉም እንዳላቸውና፣ ደረጃ በደረጃም ምን ምን ነገር መካሄድ እንዳለበት እምብዛም ከሰውነታችን ጋር የተዋሃዱ አይደሉም።

ስለሆነም ስለ አፍሪቃ ምሁራን የአስተዋጽኦ ድክመትም ሆነ ኋላ-ቀርነት ስናወራ እንዲሁ በደፈናው ዲሞክራሲ ስለሌለ ነው፣ አምባገነኖች ስለሆኑና የህግ-የበላይነት ባለመኖሩ ነው ብለን በአጭሩ የምናስቀምጥ ከሆነ ለተወሳሰበው ችግር ፍቱን መፍትሄ ማቅረብ አንችልም። በሌላ ወገንም ዲሞክራሲያዊ አገዛዝ አላቸው፣ በየጊዜውም ምርጫ ሲካሄድ ፕሬዚዳንቶችና አስተዳደሩ ካለምንም ችግር ስልጣን ያሰረክባሉ የሚለው የተስፋፋ አባባል ችግሩን ለመረዳት አያስችለንም። ለምሳሌ በብዙ ኢትዮጵያውያን ምሁራን የሚወደሰውን የጋናን ፖለቲካ አወቃቃርና ኢኮኖሚ ሁኔታ

ለተመለከተ ከሌሎች የአፍሪቃ አገሮች እስከዚህም ተሸሎ የሚገኝ አይደለም። ስለ ጋና የፖለቲካ ሁኔታ የሚጽፉ ምሁራን ጋና ያልነበሩ ብቻ ሳይሆኑ፤ በህብረተሰቡ ውስጥ የሚካሄደውን ሁኔታ የማያውቁ ናቸው። 1ኛ) የጋና ኢኮኖሚ እንቅስቃሴ ከብዛኛውን በካካዎ ላይ የተመሰረተ ነው። የወርቅ ማዕድኑን የአንግሎ-ካናዳያን ማዕድን አውጭ ኩባንያ የሚቆጣጠረው ሲሆን፤ ለመንግሥት የሚገባው ገቢ ለኢኮኖሚው ዕድገት የሚያደርገው አስተዋጽኦ ቁጥር ውስጥ የሚገባ አይደለም። 2ኛ) ጋና በሰማንያኛው ዓመተ ምህረት መጀመሪያ ላይ የዓለም ባንክንና የዓለም ገንዘብ ድርጅትን የመዋቅር ማስተካከያ (Structural Adjustment Program) የኢኮኖሚ ፖሊሲ ተግባራዊ ያደረገችና እንደምሳሌ የምትወሰድ መጫወቻ ልጅ ነች አየተባለ የሚቀለድባት አገር ነች። በመሆኑም በፖሊሲው መሰረታዊ ለውጥ አለማምጣት የተነሳ፤ የጋና የውጭ ገቢ በከፍተኛ ደረጃ እንዲቀንስ ተደረገ። በሌላ አነጋገር፤ ወደ ውጭ ከምትልከው ይልቅ ወደ ውስጥ የምትሰገባው በጣም ከፍ ያለ ነበር። በተጨማሪም በዕዳ መተብተብና የወለድ ወለድ ከፋይ እንድትሆን ተገደደች። 3ኛ) ወደ ውስጥ ደግሞ በአጭር ጊዜ ውስጥ አዲስ የፍጆታ አጠቃቀም መለመዱ ብቻ ሳይሆን፤ በህብረተሰብና በደህ መሀከል ያለው የገቢ ልዩነት በጣም አየሰፋ በመምጣት ህብረተሰብአዊ መዛባትን ፈጠረ። 4ኛ) ገበያው ለውጭ ምርት ልቅ በመሆኑ ቆሻሻ ማራገፊያ ሆነ። እዚህ አውሮፓ ውስጥ ለምግብ የማይሆኑ የበሬ ፣ ዶሮና የአሳማ ትርፍራፊዎች ገበያ ላይ ይሸጣሉ። 5ኛ) እንደዚሁ አካባቢን የሚያቆሽሹና ጤንነትን የሚያቃውሱ የኤሌክትሮኒክስ ትራፊኖች ከአውሮፓና አሜሪካ አየተራገፉ ህብረተሰብአዊ ውዝግብ አየፈጠሩና ወጣቱም ኑሮው ለማሸነፍ ሲል እነዚህን ቆሻሻዎች አየለቀመ ራሱን የሚያስተዳድር ነው። 6ኛ) ከራውል በኋላ ስልጣን ላይ የወጣው ኮርፋ የዓለም ባንክ መጥጦ መጥጦ ከጨረሰው በኋላ እንደገና ደግሞ የአሜሪካንን ፍላጎት ተግባራዊ ለማድረግ የመመረጥ ዕድል ያገኘ ነው። ታዲያ ምኑ ላይ ነው ስለ ጋና ዲሞክራሲያዊ አገዛዝ የሚወራው? ዲሞክራሲያዊ ምርጫ ከኑሮ ሁኔታ መሻሻል ውጭ ተነጥሎ የሚታይ ከሆነ ስለ ዲሞክራሲ ያለን ግንዛቤ በጣም የተበላሸ ነው ማለት ነው። ወይም ፕሬዚደንት ባራክ ኦባማ እዚያ ድረስ ሄዶ ፓርሊያሜንት ውስጥ ንግግር ስላደረገና ስለ ጋና መልካም አስተዳደር ስለወደሰ ዲሞክራሲ ሰፍኗል ብለን የሚያዛናናና የጋናን ዐይነት ዲሞክራሲ የምንመኝበት ምክንያት የለም። ፕሬዚደንት ኦባማ ስለ አፍሪቃ ብቻ ሳይሆን ለሌላው የዓለም ህዝብም ያለው አመለካከት የቀና ቢሆንም፤ ከአሜሪካ የጠቅለለው ፖሊሲ ጥቅም ውጭ የሚያደርገው አንዳችም ነገር የለም። ስለዚህም ስለ ዲሞክራሲ በምናወራበት ጊዜ ከዕውነተኛ ዕውቀት መዳበርና ከአጠቃላይ ስልጣኔ ውጭ ነጥሉን በፍጹም ማየት የለብንም።

ዕውነትን መፈለግና የባህል ጉዳይ!

አብዛኛውን ጊዜ በእኛ ኢትዮጵያውኖች ዘንድ ስለባህል ሲወራ፤ ባልሳሳት የባህልን ትርጉም አጅግ በጠባቡ ነው የምንተረጉመው። ለምሳሌ ኢትዮጵያ የሶስት ሺህ ዘመን ታሪክ አላት፤ የኢትዮጵያ ባህል የተለየ ነው፤ እያልን የኛን ልዩነት ለማውራት እንሞክራለን። በመጀመሪያ ደረጃ ታሪክም ሆነ ባህል በአንድ ቦታ ላይ የቆሙ (Static) አይደሉም። ተነጣጥለው እስካልታዩ ድረስ ታሪክም ሆነ ባህል ውስጠ-ኃይላዊ ክንውኖች (Dynamic Processes) ናቸው። ራሳቸውንና የራሳቸውን ሁኔታ ሊለውጡና ታሪክም ሊሰሩ የማይችሉ እንሰሳዎች ብቻ ናቸው።

ስለባህል ስናወራ፤ የሰው ልጅ ባህላዊ ብቻ ሳይሆን ሰነ-ምግባራዊና ጥበባዊ ነው። እነዚህ ነገሮች አንድ ላይ የሚጓዙ እንጂ፤ አንደኛው ከሌላው ተነጥሎ ሊታይ የሚችል አይደለም። በመጀመሪያ ደረጃ የሰው ልጅ የተፈጠረው ስልጣኔዎች በሙሉ በአንዳች ኃይል ተዘጋጅተው ከተጠናቀቁ በኋላ ነው ብለን ካልገመትን በስተቀር፤ በዚህች ዓለም ላይ ሲወረወር ራሱን ለማዳን ሲል የግዴታ በአደንና ፍራፍሬ አየለቀመ ይኖር ነበር። ለማደንም ሆነ ፍራ ፍሬዎችን ለመልቀምና ለመጠቀም ይጠቀምባቸው የነበረው መሳሪያዎች ዲንጋይን በመቅረጽና በማሾል ነበር። ይሁንና ግን በዚህ ሳይረካ አንድ ላይ በመሰባሰብና ተቀማጭ በመሆን ከብትን ማርባትና የእርሻ ተግባርን ማካሄድ ጀመረ። ይህ ተቀማጭነትና፤ በመንደርና በከተማዎች መከፋፈልና በልዩ ልዩ ሙያዎች መሰልጠን የግዴታ በተለያዩ ማህበረሰቦች ዘንድ የንግድ ልውውጥ እንዲካሄድ መንገዱን ከፈተ። ከህብረተሰባዊ የባህል ግምገማ (Socio-Cultural Studies) አንጻር ይህ ዐይነቱ የመጀመሪያው እንቅስቃሴ የባህል ዕድገት ምልክት ነው። ባህል የሰው ልጅ የማሰብ ኃይል ውጤት እንደመሆኑ መጠን፤ በተለያዩ አካባቢዎች የሚኖሩ ህዝቦች እንደ የአካባቢያቸው ሁኔታ ከተወሰነ ጊዜ በኋላ የባህል ዕድገታቸው ልዩ ልዩ መልክና የህብረተሰብ አወቃቀር ይዞ ሊሄድ ችሏል። የዓለም ማህበረሰቦች በሙሉ አንድ ዐይነት

ጉዞን አልተጓዙም። በዓለም ላይ ያሉ ህብረተሰቦች በሙሉ የተለያዩ ህብረተሰብአዊ ስርዓቶች በመመስረት፤ አንደኛው ከሌላኛው ሳያውቁም ሆነ አውቀው በመለያየት የተለየ ስርዓትን መስርተዋል። በተለይም የስታሊንን የታሪክ ግምገማ የተከተሉ የማርክሲስት ጸሀፊዎች በዓለም ላይ ያሉ ማህበረሰቦች በቀጥታ ከታች ወደ ላይ(Linear) ተመሳሳይ በሆነ የማህበረሰብ አደረጃጀት ተገዝተዋል የሚለው ከዕውነተኛው የታሪክና የባህላዊ ሂደት ተነጥሎ የተጻፈ አሳሳች አቀራረብ ነው። በሌኒንና በስታሊን የዳበረው የማርክሲዝም ቴዎሪ በ60ዓመቱና በ70ዎቹ ዐመታት ልክ እንደዛሬው ዐይነት የኒዎ-ሊበራል ርዕዮተ-ዓለም ብዙ የሶስተኛው ዓለም ምሁራንን ሊያሳስት ችሏል። በተጨማሪም የስታሊንና የሌሎች የምስራቅ አውሮፓ አገሮች የማርክሲዝምን አተረጓጎም ወደ ተግባር ሲመነዘር ህብረተሰቦቻቸውን በአንድ ወጥ ባህል እንዲቀርጹ አስገድዷቸዋል። ሁሉም የህብረተሰብ ክፍሎች የወዝአደሩን ባህል(Proletarian Culture) መከተልና ከሰውነታቸው ጋር ማዋሃድ አለባቸው። የህንጻ አሰራሮችም ጥበባዊ መሆናቸው ቀርቶ አንድ ወጥ መሆን አለባቸው። የሶሻሊዝም ሬያሊዝም(Socialist Realism) በሁሉም ቦታ ተግባራዊ መሆን አለበት። በሙዚቃም፤ እንደክላሲካል ዐይነቱ ሙዚቃ፤ በተለይም የቪቶቦን ሙዚቃ በአንዳንድ አገሮች ክልል ነው። ምክንያቱም መንፈስን የማለዘብ ኃይል ስላለውና ከበርቴያዊ ባህርይን ስለሚያስተላልፍ ነው። ይህንን የመሰለ አተረጓጎም የየግለሰቦችን የፈጠራ ሰራማፊን እንደቻለ የማይታበል ሀቅ ነው። የኒዎ-ሊበራሊዝምም ርዕዮተ ዓለም ነጻ ንግድን ተገን በማድረግ በዓለም አቀፍ ደረጃ አንድ ዐይነት የፍጆታ አጠቃቀምና ባህልን እያስፋፋና ከውስጥ የብዙ የሶስተኛው ዓለም አገር ህዝቦችን ኑሮ እያናጋ ነው። ህብረተሰቦች በገበያ ሎጂክ መደራጀት አለባቸው እየተባለ ወደ ተወሰነ የአስተራረስ ስልት እንዲያመሩ በማስገደድና በተወሰኑ በገበያ ላይ ሊሸጡ በሚችሉ ምርቶች ላይ ብቻ እንዲያተኩሩ በማድረግ ለህብረተሰብ የሚጠቅሙ የተለያዩ ሰብሎች እንዲወድሙ ይደረጋሉ። የፍጆታ አጠቃቀምም እንደየአገሩ ሁኔታና ባህል መሆኑ ቀርቶ በብዙ አገሮች ተመሳሳይ እየሆነ በመምጣት ላይ ነው። እንደዚህ ዐይነቱ አንድ ወጥ የአሰራር ስልትና አመጋገብ ደግሞ የማሰብና የመፍጠር ኃይልን ያፍናል። የተፈጥሮን ህግ የሚገረር በመሆኑ፤ በተፈጥሮም ሆነ በሰው ጤንነት ላይ መቃወስን ያስከትላል። ምክንያቱም ተፈጥሮ ሚዛናዊ በሆነ መልክ ተግባሯን ልትፈጽም የምትችለው የተለያዩ ነገሮች ተቀናቅብረው ወይም ጎን ለጎን ሲኖሩ ብቻ ነው። በተጨማሪም፤ በመስታወት የተሸፈነ የህንጻ አሰራር፤ ከአየሩ ጋር የማይስማሙና ጥበብ የሌላቸው ራዥሞች ፎቆች የሰውን ኑሮ እያዘበራረቁና ራሱን በራሱ እንዳያገኝ መንገዱን እየዘገቡት ነው። ለምሳሌ በአገራችንም ሆነ በብዙ የሶስተኛው ዓለም ተብለው በሚጠሩ አገሮች የሚሰሩ በመስታወት የተሸፉ ባለ ሃያ ፎቆች ከኢኮኖሚም ሆነ ከሙቀት እንዲሁም ከጽዳት አንጻር ከጥቅማቸው ይልቅ ጉዳታቸው ያመዝናል። በመስታወት የተሸፈነን ባለ 20 ፎቅ ቤት በየጊዜው ለማጽዳት ብዙ ወጪ ማስፈለጉ ብቻ ሳይሆን እንደዚህ ዐይነቱን ፎቅ በተራ መሰላል ማጽዳት በጣም አስቸጋሪ ነው። ሁለተኛ፤ መስታወቱ ከውጭ ስለሚመጣ ወደ ውስጥ ለዕድገት ሊጠቅም አይችልም። ኢኮኖሚው ቴክኖሎጂያዊ ምጥቀትን የማያሳይ ከሆነ ደግሞ ከረዥም ጊዜ አንጻር እንደዚህ ዐይነቱን ህንጻ ለመጠገንና ለማደስ በጣም ያስቸግራል። ያም ሆነ ይህ፤ የሶሻሊዝም አብዛኛውን ጊዜ በጉልበት ላይ የሚመካ ሲሆን፤ የኒዎ-ሊበራሊዝም የነጻ ገበያ ኢኮኖሚ ፍልስፍና ግን ማር ቀብቶ በማታለል ነው በአንድ ህብረተሰብ ውስጥ ባህላዊና ህብረተሰብአዊ ምስቅልቅል ሁኔታዎችን የሚፈጥረው።

ስለሆነም ስለባህል በምናወራበት ወቅት የሰው ልጅ እንደ የአካባቢውና በላዩም ላይ ቁብ ባሉት አገዛዞች በመመራት ዕውነትን ለመፈለግና የኑሮን ትርጉም ለመረዳት በሚያደርገው ጥረት እንደ የአካባቢዎች የተፈጥሮ ሁኔታ የተለያዩ ባህሎችን መስርቷል። ይሁንና ሁሉም ማህበረሰብ ደግሞ እንደ አጃማመሩና ጥረቱ በዚያው ሊቀጥል አልቻለም። ራሱ በፈጠራቸው አስተሳሰቦች፤ ባህሎችና ልምዶች በመታወር በብዙ ማህበረሰቦች ውስጥ ተመሳሳይ ባህሎች ከትውልድ ትውልድ በመሸጋገር የሰው ልጅ ኑሮ እዚያው በዚያው እንዲቀር ተገዷል። በሌላ ወገን ግን ህብረተሰብአቸውን ከውጭ ለመጣ አዲስ ባህል ክፍት ያደረጉ ማህበረ-ሰቦች የግዴታ ከአዲሱ ባህልና የአኗኗር ስልት ጋር በመጋጨት አዲስ ውስጠ-ኃይሉ ከፍ ላለ ባህል መንገድ ሊከፍቱ ችለዋል። በአንፃሩ ግን አውቀውም ሆነ ሳያውቁ በራቸውን የዘጉ ማህበረ-ሰቦች እዚያው በዚያው በመንደሩደፍ ለዕድገት የሚሆናቸውን መንገድ መቀየስ አልቻሉም። አንዳንድ ማህበረ-ሰቦች በድሮው ታሪካቸው በመዝናኛት ብቻ በአረጃ ባህል በመታሰር ጭንቅላታቸውን ለስልጣኔ እንዳይከፍቱ ታገዱ። ለምሳሌ ይህንን አጥብቆ የተረዳው ላይብኒዝ በአስራሰባተኛው ክፍለ-ዘመን የተካሄደውን የርስ በርስ መጨፋጨፍ ምክንት ካጠና በኋላ፤ አውሮፓን ለማዳን በአውሮፓ ምሁራን ዘንድ የአስተሳሰብ አንድነት እንዲፈጠር ከፍተኛ ትግል ያደርግ ነበር። በተለይም ከስዊድን ፈላስፋዎች ይደርስ የነበረው መልስ፤ እኛ ታሪክ የነበረን ሰዎችና ከማንም

የምንበልጥ ነበር እያሉ ነበር የሚጽናኑበት። ላይብኒዝም ይህንን ትክክለኛ ያልሆነ አባባል በማስረዳት ፣ ስለሌሊው ታሪክ ሳይሆን መዝናናት ያለብን ፣ ዛሬ ያለንበትን በመገንዘብ በአዲስ መንፈስ ተነሳሰተን ለሚቀጥለው ትውልድ ምን ዐይነት የታሪክ መሰረት ጥለንለት ማለፍ እንችላለን ብለን ነው ራሳችንን መጠየቅ ያለብን እያለ የሚመክራቸውና የሚያሳስባቸው።

ከዚህ ስንገሳ በአንድ የተወሰነ ወቅት ራስን ለማሸነፍ የተደረገው ጥረት በዚያው ሊቀር የተገደደውና የድሮው ባህል አማራጭ የሌለው ተደርጎ የሚወሰደው በተጨማሪም ከውስጥ ሊፈልቅ የሚችል አዲስ አስተሳሰብ ሊፈጠር ሳይችልም ሲቀር ነው። በፈጠረም እንኳ አዳዲስ አስተሳሰቦች እንደመጥፎ ተግባር ወይም ስርዓቱን የሚቀናቀኑ ተደርገው ስለሚቆጠሩ ወዲያው ደብዛቸው እንዲጠፋ ይደረጋል። አንድ ውድ ወንድሜ የመጀመሪያውን የዚህን ክፍል ጽሁፍ ካቀርብኩ በኋላ ከኢትዮጵያ ባህል ጋር የበለጠ እንደተዋወቅ ፣ በተለይም ከአስራሁለተኛው ክፍለ-ዘመን አንስቶ አስከ አስራ-አምስተኛው ክፍለ-ዘመን ድረስ በኦርቶዶክስ ሃይማኖት ተከታዮች ዘንድ የነበረውን የሃሳብ መለያየትና በአንዳንድ አካባቢዎችም “ዕድገትን ለማምጣት” የተደረገውን ጥረት በቀጥታ ከግዕዝ ወደ አማርኛ የተጻፈና በዚያን ጊዜ ተደርሶ በአንድ ግለሰብ በብዙ ጥረት የተተረጎመውን ለመለክ ጥያቄ አቀርበልኝ። እኔም ዝግጁ መሆኔን ካሳወቅሁት በኋላ ከአራት ሳምንታት በኋላ ቀጥታ ከኢትዮጵያ ይልክልኛል። መጽሀፉን አገለብጬ ስመለክተው በጥሩ አማርኛ የተቀነባበረ ብቻ ሳይሆን ፣ በዚያን ጊዜ የነበረውን ትግል ፣ የብዙ ቤተ-ክርስቲያናትንና ገዳሞች ስራዎች የሚያትት ብቻ ሳይሆን ፣ በተለያዩ ቦታዎች ለዕድገትና ለባህል ለውጥ የተደረገውን ጥረት የሚጠቁም ነው። በአብዛኛው ግን ካህናቱ ቤተ-ክርስቲያናትንና ገዳማትን መስራትና ለማስፋፋት ሲጠመዱ ፣ የተለየ አስተሳሰብ ያላቸው ደግሞ በአገዛዞችም ሆነ በአንዳንድ የኦርቶዶክስ ሃይማኖት አክራሪ መሪዎች ህይወታቸው እንደሚቀጭ የሚያመለክት ነው። መጽሀፉ ፣ ከአስራሁለተኛው ክፍለ-ዘመን ጀምሮ አስከ አስራአምስተኛው ክፍለ-ዘመን ድረስ ብዙ ህዝብና ካህናት በበሽታ ፣ በረሃብና በውሃ ችግር አርግፎ እያሉ ያልቁ እንደነበርና በዚያን ጊዜ የነበረው ሁኔታ የቱን ያህል አሰቃቂ እንደነበር ያትታል። ይህም ሁኔታ በአውሮፓ ውስጥ የግሪኩና ከዚያም በኋላ የሮማውያኑ ስልጣኔ ከወደመ በኋላና በብዙ የአውሮፓ አገሮች የፊደዳሉ አገዛዝ ከሰፈነና የካቶሊክ ሃይማኖት የሰውን አስተሳሰብ አፍና ከያዘ ጀምሮ ፣ በህዝብ ላይ ይደርስ የነበረውን በደልና አሰቃቂ ኑሮና ዕልቂት ያስታውሰናል። በመጀመሪያው ጽሁፌ ላይ ለማተት እንደሞከርኩት ፣ ፊደዳሊዝምም ሆነ የካቶሊክ ሃይማኖት የመጨረሻ መጨረሻ ሊዳከሙና የበላይነትን ሊያጡ የበቁት የግሪክ ስልጣኔ በአረቦችና በመጠኑም ቢሆን በይሁዲዎች አማካይነት ከግሪክ ወደ አረብኛ ከዚያም በኋላ ወደ ላቲን ከተተረጎመ ወዲህ ነው። በአንጻሩ ግን ከግሪኩ ስልጣኔ ጋር መተዋወቅ ያልቻለው የኢትዮጵያ ሀብረተ-ሰብ እዚያው ባለበት እንዲቀር ተገዷል። ከቦታ ቦታ የተለያየ አመለካከት ቢኖርም ፣ በተለይም በሰሜኑ የኢትዮጵያ ግዛት የፊደዳሉ ስርዓትና የኦርቶዶክስ ሃይማኖት ህዝቡን የሙጥኝ ብለው በመያዝ ለዕድገት ተቀናቃኝ መሆን ችለዋል ብሎ አፍን ሞልቶ መናገር ይቻላል።

በአጠቃላይ ስለባህል ስናወራ ፣ ብዙ ነገሮች ተጣምረው እንደሚሄዱና ባህሎችም የሰው ልጅ የማሰብ ኃይል ውጤቶች መሆናቸውን ነው። ስለባህል ስናወራ ስለ ሃይማኖት ብቻና ሰውን በማክበር የሚወሰን አይደለም። የባህል ዕድገት በቆንጆ የከተማ ግንባታዎችና በጥሩ አርክቴክቶች የሚገለጽ ነው። ባህል በሙዚቃ ፣ የሰውን አስተሳሰብ ክፍት በሚያደርጉ በጥሩ ስነ-ጽሁፎች የሚገለጽ ነው። ድራማ ፣ ቀልድና ቲአትር እንዲሁም ስፖርት ባህላዊ ድርጊቶች ናቸው። እነዚህ እያበቡ ሲሄዱ ደግሞ የሰው ልጅ አስተሳሰብ የበለጠ ሁለንታዊና ጠለቅ እያለ ሲመጣ የተፈጥሮን ትርጉም የመረዳት ኃይሉ ከፍ ይላል። ተፈጥሮን ሲረዳ ለሳይንስና ለቴክኖሎጂ የሚሆነውን መሰረት ይጥላል። አስተሳሰቡ ክልላዊ ወይም በብሄረ-ሰብ የሚወሰን መሆኑ ቀርቶ ፣ ብሄራዊ ባህርይ ይይዛል። ብሄረ-ሰብ ካነቀው ኋላ-ቀር አስተሳሰብ ሲለቀቅና እሱን እየበጣጠሰ ሲመጣ ፣ በራሱ ጥረት ብቻ ኑሮን ማሸነፍ እንደሚችል ይገነዘባል። የተተበተበትን የብሄረ-ሰብ ስንሰለት ሲበጣጥስና ከሌለው ብሄረ-ሰብ ጋር ሲጋባ የማሰብ አድማሱ ከፍ ይላል። የባህል ተገዢ አለመሆኑን በመገንዘብ ፣ ዕውነተኛ ባህል ታዳጊና በአገር ደረጃ የሚገለጽ ፣ እንዲሁም ሁሉንም የሚያስተሳሰር መሆኑን ይበልጥ ይረዳል። ስለሆነም ኢኮኖሚያዊ ዕድገት ፣ አገር ፣ ሀብረተሰብና ብሄራዊ ነፃነት እንዲሁም ግለሰብአዊ ነፃነት የዕውነተኛ ኑሮው መገልጫ ይሆናሉ። ለምሳሌ የአውሮፓን የሳይንስና የቴክኖሎጂ ዕድገት ሁኔታ ስንመለከት ፣ ሳይንስና ቴክኖሎጂ ከማደጋቸውና የሰውንም ህይወት ከመደንገጋቸው በፊት የከተማና የቤተክርስቲያናት ግንባታ ነው የተሰፋፋው። ከአስራሁለተኛው ክፍለ-ዘመን ጀምሮ የተካሄደው የከተማዎችና የሚያማምሩ የቤተ-ክርስቲያናት ግንባታዎች

የሚያረጋግጡት ፣ ከባህላዊ የአኗኗር ለውጥ በፊት ለሳይንስና ለቴክኖሎጂ ብቻ የሚደረገው ትግል የትም እንደሚያደርስ ነው። ስለዚህም ስለዕውነቱ ነገር ፈለጋ ስናወራ ከሰው ልጅ የመንፈሳዊና የባህል ተሃድሶ ፣ ይህም የባህል ተሃድሶ በተግባር ከሚታዩ እንቅስቃሴዎች ውጭ ተነጥሎ ሊታይ በፍጹም እንደማይችል ነው። ይህንን ባጭሩም ቢሆን ከተመለከትን በኋላ ነገሩን የበለጠ ለመገንዘብ በግሪክ ምድር ለአርቆ-ማሱብና ለስልጣኔ አነሳስ ምክንያት የሆኑትን ነገሮች በመጠኑም ቢሆን እንቃኝ። ይህም ህታታ ዕውነትን መፈለግ ማለት ምን ማለት ነው? የሚለውን ጥያቄ ለመመለስ የሚረዳን ይመስለኛል።

ከአምልኮአዊ ወደ ሳይንሳዊ አስተሳሰብ!

አብዛኛውን ጊዜ ስለግሪክ ስልጣኔ ሲወራ አንዳንዶች ከጠቁር አፍሪቃ የወረሱት ወይም የሰረቁት ነው ይላሉ። ምን ለማለት እንደፈለጉ ግልጽ ባይሆንም ፣ በሰው ልጅ ታሪክ ውስጥ አንድ ቦታ ላይ የተጀመረ ስልጣኔ እዚያው አይቆይም ፣ ወይም እዚያው ስልጣኔው ዳብሮ ህብረተሰብአዊ ዕምርታን አያመጣም። በአርግጥ ታለስ ፣ ፕይታጎራስ ፣ ሶሎንና ፕላቶን የመጀመሪያውን ዕውቀታቸውን ግብጽ አገር እንደቀሰሙ እነሱም አይክዱም። ቁም ነገሩ የነሱ ዕውቀትን “የመሰረቁ” ጉዳይ ሳይሆን በጥበቡ ምን ሰሩበት ነው። አዳበሩት ወይስ አላዳበሩትም ነው ጥያቄው። ስለሆነም ፍለጋችን በኮረጃት ዕውቀት አማካይነት እንዴት ከአምልኮአዊ አስተሳሰብ ወደ አርቆ-አሳቢነትና (Rational Thinking) የሳይንሳዊ ምርምር ለመምጣት ቻሉ ነው። ይህንን ሳይረዱ የችኮላ ክስ መሰንዘር አመክንዮ ዕድገቱን (Logical Process) መረዳት አይቻልም። ከዚህ ስንሳ የኛ ፍለጋና ጥያቄ በአንድ የተወሰነ አካባቢ ከብዙ ሺህ ዐመታት በፊት የሚኖርን ህዝብ ከአምልኮ አስተሳሰብ ተለቆ ወደ ሳይንሳዊ አስተሳሰብ እንዲሸጋገር ምን አስገደደው ነው? ይህ ጥያቄ በመጀመሪያው ጽሁፌ ላይ ያመለከትኩትን ፣ በተለያዩ አምልኮዎች ማምለክና በፋንታዚ ዓለም ውስጥ መገኘት ምናልባትም ለአርቆ አስተዋይነት አስተሳሰብና ፣ እንዲያም ሲል ለሳይንስ ምርምር መንገድ የከፈተ መሆኑን ብዙ መጽሀፎች ካገለበጥኩኝና ካወዳደርኩ በኋላ የደረሰኩበት ድምደማን እንደገና ያጠናክረልኝን ሁኔታ ማግኘት ችያለሁ።

የሆሜር ኤልያስና አዴይሴ ግጥሞችና የሰነ-ጽሁፍ ሰራዎች ከክርስቶስ ልደት በፊት በ700ዎቹ ዐመታት ገደማ የተደረሱ ሲሆኑ ፣ በአፍ ከትውልድ ወደ ትውልድ የተላለፈውን የጥንት ታሪክና የስልጣኔ ትዝታ የተመረከቱ ናቸው። በግሪክ በተለያዩ ደሴቶች በ1300 ዓ.ም ገደማ ትልቅ ስልጣኔ እንደነበረና ፣ ስልጣኔውም የአርስ በርስ ጦርነት እንደፈራረሰና ፣ የስልጣኔውም መፈራረስ በጊዜው የነበረውን የመንፈስ አወቃቀርና ሀገ-አልባ አገዛዝ ይጠቁማል። ሁለቱም ድርሰቶች በአቀራረብና በጊዜ አጠነቃቀር ሲለያዩ ፣ በኤልያስ ድርሰት ውስጥ የአምላኮች ፍጹማዊ ድርጊት ጎልቶ ሲታይ ፣ በአዴይሴው አቀራረብ ግን የግሪክ ህዝቦች ቀስ በቀስ ራሳቸውን ወደ መገንዘብ እየተቃረቡ እንደመጡ ያመለክታል።

ይሁንና በሆሜርም ሆነ በሆይሶድ ግጥሞች ፣ ጎልቶ የሚታየው በጊዜው የግሪክ ህዝቦችን ያልበሰለ አስተሳሰብና ፣ አስተሳሰባቸውና ድርጊታቸው በራሳቸው ሳይሆን በአምላኮች ይደነገግ እንደነበር ነው የሚታመነው። እነዚህ የተለያዩ ስም ያላቸው አምላኮችም የተለያዩ ባህርይ እንደነበራቸውና ከላይ ወደ ታች የሆነ አገዛዝ የሚመስል ፣ አንደኛው አምላክ ከሌላው የበለጠና ሃሳባቸው በየጊዜው እንደሁኔታው እንደሚለዋወጥ የሚጠቁም ነው። ስለሆነም በመሬት ላይ የሚከሰት ማንኛውም የተፈጥሮ አደጋ ፣ ለምሳሌ የውሃ ሙላትና የመሬት መንቀጥቀጥ ፣ እንዲሁም ደግሞ ነጎድጓድና ሙብረቅ በአምላኮች የሚለክ የሰውን ልጅ መቅጨ መሳሪዎች እንደነበሩ ይታመን ነበር። ሁሉም መጥፎ ነገር በእነዚህ አምላኮች ቁጥጥር ስር የነበረና ደስ ሲላቸው ጥሩ ነገር የሚያደርጉ ፣ የሚያስቀይማቸው ነገር ደግሞ ካለ አደጋዎች በመለክ የሰውን ልጅ ይቀጡም ነበር። በሆሜርም ሆነ በሆይሶድ ዕምነት ፣ የሰው ልጅ ከአምላኮች ቁጥጥር ውጭ በማሰብ ኃይሉ የሚያደርገው ምንም ነገር እንደሌለና የራሱንም ኑሮ በአምላኮች ፈቃድ ብቻ ሊያደራጅና ቴክኖሎጂዎችንም ሊፈጥር እንደሚችል ብቻ ይታመን ነበር። ይህ ዕምነት ለብዙ መቶ አመታት በግሪክ በተለያዩ ደሴቶች በሚገኙ ህዝቦች ጭንቅላት ውስጥ በመስፈር አስተሳሰባቸውንና ድርጊታቸውን ሊወስን ችሏል።

ከክርስቶስ ልደት በፊት ከስድስት መቶ ዓ.ም ጀምሮ ግን ሁኔታው እየተለወጠ ይመጣል። በተለይም በሩቅ ንግድ አማካይነት ከሌላው ዓለም ጋር ግኑኝነት ያላቸው ደሴቶች ወደ ውስጥ በንግድም ሆነ በዕደ-ጥበብ ሙያ እየዳበሩና ህዝቦችም ራሳቸውን

መጠየቅ ይጀምራሉ። ስለዚህም ቀድሞ በሆሜር የተደረሰውንም ሆነ በዐይናቸው የሚያዩትን የተፈጥሮ ባህርይ መለዋወጥ ዝም ብለው መቀበልና ማመን እንደሌለባቸው ይረዳሉ። የተፈጥሮ አደጋዎች ካለምክንያት ሊከሰቱ እንደማይችሉ ራሳቸውን በመጠየቅ ፤ አንድ ተፈጥሮአዊ አደጋ ካለምክንያት ሊከሰትና በአምላኮች ቁጣ በሰዎች ላይ ሊመጣ የሚችል አደጋ እንደሌለ ይገነዘባሉ ። ከክርስቶስ ልደት በፊት በስምንተኛው ክፍለ-ዘመን የነበሩ ሰዎች የመንፈስንና የአእምሮን ሚና የተገነዘቡ አልነበሩም። በማሰብ ኃይላቸውም የተፈጥሮንና የራሳቸውን ሁኔታ ሊለውጡ የሚችሉ አይመስላቸውም ነበር። በስድስተኛው ክፍለ-ዘመን ብቅ ያሉት አዳዲስ ምሁራን ግን ማንኛውም ነገር በአእምሮ ውስጥ ሊታሰብ እንደሚችልና ፣ ወደ ውጭ የሚከሰቱትንም ነገሮች ውስጣዊ ህግ መረዳት እንደሚችሉ ይገነዘባሉ። ከሶክራተስ በፊት የነበሩት ተመራማሪዎች በህዋ ውስጥ የሚከሰቱትን ነገሮች ሁሉ መመርመርና መረዳት እንደሚችሉ ይደርሱበታል። የመጀመሪያውም አባባላቸው ፣ ማንኛውም ነገር ካለ ምክንያት ሊከሰት አይችልም የሚል ነው። ስለዚህም ፣ ህዋ የራሱ ተፈጥሮአዊ ህግ እንዳለውና በውስጥ ባሉት የተፈጥሮ ህግ መሰረት ወደ ውጭ ሊታዩ የሚችሉ ነገሮች እንደሚከሰቱ ያመለክታሉ። ስለዚህም ነገድንድና ሙብረት ልክ ሆዳችንን ሲጎረብጠን በመንገዳት እንደሚገለጽ ሁሉ ፣ በህዋ ውስጥ በሚገኘው ውስጣዊ ህግ መሰረት ነገድንድም ሆነ ሙብረት ሊፈጠሩ እንደሚችሉ ያስረዳሉ። በ500 ዓ.ም ከክርስቶስ ልደት በፊት ይኖር የነበረው ሄራክሊት የሚባለው ፈላስፋ ካለምንም ምክንያት ሊከሰት የሚችል ነገር ተብሎ ይታመንበት የነበረው የተፈጥሮ አደጋ ወይም ሙብረት መመርመር እንዳለበት በማመልከት ፣ ህዋን የፈጠሩ በእዚያ ጊዜ ይመለከባቸው የነበሩ አምላኮች ሳይሆኑ ፣ ህዋ የነበረና ፣ ያለ ወደፊትም የሚኖር ዘለዓለማዊ ነገር ነው ብሎ የሆሜርንና የሆይሶድን ዕምነት ውድቅ ያደርጋል። ስለሆነም ፣ የመንፈስን(Soul) ስነ-አእምሮአዊ(Psychology) መኖርና ትርጉም በማሳየት ፣ የሰው ልጅ አካልና መንፈስ እንዳለው ያረጋግጣል። ሄራክሊትም ፣ መንፈስ ገደብ-የሌለውና ጥልቀቱ በፍጹም ሊደረስበት እንደማይችል ይረዳል። በሌላ አነጋገር ፣ የሰው ልጅ የማሰብ ኃይሉን ካንቀሳቀሰ ብዙ ነገሮች ሊታዩት እንደሚችልና ፣ የተለያዩ ነገሮችንም እንደሚፈጥር ነው። ይሁንና በጊዜው ብቅ ያሉት ከሶክራተስ በፊት የነበሩት ፈላስፎች ለህዋና ለነገር መፈጠር በሆነው ምክንያት ላይ ስምምነት አልነበራቸውም። አናክሲሜንድር ፣ አናክሲሜንስና ሄራክሊት ህዋ ከአንድ ዘለዓለማዊ ህይወት ካለው አሳት ነገር የተፈጠረ ነው ብለው ሲያምኑ ፣ ፓርሜናይድስ የተባለው ተመራማሪ ደግሞ ፣ የተፈጥሮ ልዩ ልዩ ነገሮችንና ገጽታዎችን በመመርመር ከአንድ ነገር ብቻ ሊፈጠሩ እንደማይችሉ አመለከተ። በፓርሜናይድስ ዕምነት የሚታዩ ነገሮችን ባህርይ በአእምሮ አማካይነት ሎጂካዊ በሆነ ነገር መመርመር እንደሚቻል ሲያሳይ ፣ ዕውቀት ከአዕምሮ ውስጥ ሳይሆን በተጨማሪ ነገሮች ላይ መመርኮዙንና በምርምርም ሊደረስበት እንደሚችል አመነ። ስለሆነም ይህ የፓርሜናይድስ ጥያቄና ምርምር እነሄራክሊትን ፈተና ውስጥ ከተታቸው። ከዚያን ጊዜ ጀምሮ ብቅ ያሉትና የተለያዩ ፈላግ ይከተሉ የነበሩት ተመራማሪዎች በአንዱ ምርምር ባለመርካት በተከታታይ አዳዲስ ጥያቄዎችን ማቅረብ ጀመሩ። ባጭሩ ይህ የሚያመለክተው ምንድነው? በአንድ የታሪክ ወቅት ብቅ ያለ የምርምር ዘዴ ያኑውን ተቀባይነት አግኝቶ በዚያው መቀጠል እንዳልተቻለ ነው። በአየአንዳንዱ የታሪክ ወቅት የሚነሳ የምሁር ትውልድ ሙያዬ ብሎ የያዘው በቀድሞዎቹ ሳይረከና እንደገና በመጠየቅ የሚያረከ መልስ ለማግኘት መጣር ነበር። አንዱ ያነሳው ወይም የወረወረው ሃሳብ ዝም ብሎ በጭፍን መቀበል እንደማይቻል ያስመሰከረ የምርምር ዘዴ ነው። ከሶክራተስ በፊት የነበሩት ፈላስፋዎች ፣ በአጠቃላይ ሲታይ ፣ ነገር(Matter) ለሚባለው የተለያየ ባህርይና ምክንያት በመስጠት በጭፍን ዕምነት ላይ የተመረከዘውን አመለካከት ውድቅ በማድረግ የመጀመሪያውን በአእምሮ ሊደረስበት የሚችለውን የምርምር መሰረት ጣሉ። ለሶክራተስ ፣ ለፕላቶና ለአርስቲቶተሊስ የመጀመሪያውን የፍልስፍና መንገድና የምርምር መንገድ ቀየሱ። ከሶክራተስ በፊት የነበሩት ፈላስፋዎች በህዋ ውስጥ ያሉ ነገሮች የተሳሰሩና ፣ ምክንያቶቻቸውና ክስተቶቻቸውም በዚያው በህዋ ውስጣዊ ህግ መሰረት ሊደነገጉ እንደሚችሉ አረጋገጡ።

ይህ ብቻ አይደለም ፣ ከሶክራተስ በፊት ለነበሩት ፈላስፋዎች የጭንቅላት ምርምር ምክንያት በጊዜው የሰፊነው የጥቂት አሪስቶክራቶች መሳከርና መባለግ ፣ እንዲሁም በህዝቡ ላይ የሚያደርሱት ጭቆናና የእርስ በርስ የወንድማማቾች መጨፋጨፍ ነበር። ከቁጥጥርም ሲወጡ ህዝቡን ለርስ በርስ ጦርነት በመጋበዝ እንደሚያጨርሱት በመመልከት ፣ ይህ የማያስፈልግ ድርጊት በአምላኮች ሳይሆን በሰዎች ፣ በተለይም በገዢው መደቦች እንደሚፈጠሩ ነው። የሰዎች የማሰብ ኃይል የጠበበ ከሆነ ድርጊታቸው ሁሉ ወደ መጥፎ ነገር እንደሚመራ በመመልከት ፣ ህዋ ራሱ የተወሰነ ስርዓት እንዳለውና በውስጣዊ ህግም እንደሚንቀሳቀስ በማመልከት ፣ የሰው ልጅም በአስተሳሰቡ ውስጥ ስርዓትንና ስምምነትን(Harmony and Order) በማዳበር ወደ ቀና ተግባር ማምራት

አንዳለበት ማስተማርና መስበክ ጀመሩ። በፕላቶ አባባል ፣ የሰው ልጅ ዋናው ችግር የማሰብ ኃይል ያለመዳበር ጉዳይ ነው። ሁሉንም ነገር በጠባቡ የመመልከት ችግር ነው። አርቆ-ማሰብ ሳይቻልና በዚህች ዓለም ላይ ሲኖር ምን ማድረግ እንዳለበት መገንዘብ ሳይችል ሲቀር ፣ ድርጊቱ ሁሉ በሚሆን በማይሆን ላይ በማትኮር ህብረተሰብአዊ ትርምስን ይፈጥራል። ለራሱ ብቻ ብሎ ሲያሰብና ስግብግብነትን ሲያስቀድም ለሌላው ምሳሌ በመሆን አንድ ህዝብ ርስ በርሱ እንዲበላላ መንገዱን ይከፍታል። ከ20 ዓመት ጀምሮ በአገራችን የተፈጠረውና መረን የለቀቀው አገዛዝ ከላይ የተጠቀሰውን ሁኔታ ነው የሚያረጋግጥልን።

ይሁንና ከሶክራተስ በፊትም ሆነ በኋላ የተፈጠረው አስተሳሰብ ካለምክንያት አይደለም። በስድስተኛው ክፍለ-ዘመን አዮን በሚባለው ደሴት የዳበረው የንግድና የዕድ-ጥበብ ዕድገት ፣ እንዲሁም ደግሞ ከውጭ በሩቅ ንግድ አማካይነት የገባው አስተሳሰብና ባህል ወደ ውስጥ ፣ ባህላዊ ለውጥ እንዲፈጠር መንገዱን ይከፍታል። አዲስ ባህል ሲፈጠርና ቀስ በቀስም ሲሰፋፋ አንዳንድ የታያቸው ምሁራን ራሳቸውንና ሚናቸውን መጠየቅ ይጀምራሉ። የሰው ልጅ በዘልማድ ከትውልድ ወደ ትውልድ በተለለፈ የአኗኗር ስልት እንዳማይኖር በመረዳት እስከዚያ ጊዜ ድረስ ተንሰራፍቶ የነበረውን ጦርነትን ጋባዥና የማደንቆሪያ ቅስቀሳ ለመቋቋም ታዋቀው ይነሳሉ። አነሳሳቸውና የጥያቄ አቀራረባቸው ግን ጦርነት እንጀምር አልነበረም። አነሳሳቸው የማሰብን ኃይል ማደባርና የመንፈስን ኃይልና ገደብ-አልባነት በመገንዘብ ለሳይንስ በር መክፈት ነበር። የሰው ልጅ ራሱን ነጻ ሊያወጣ የሚችለው ራሱን ደጋግሞ በመጠየቅና በመመራመር ብቻ እንደሆነ ይበልጥ ይረዳሉ። የሰው ልጅም ፣ በራሱ አምሳል በሆነውና የተፈጥሮ ተገዢና ሰለባ ሊሆን የሚችለው ራሱን መጠየቅ ያልቻለ እንደሆነ ብቻ መሆኑን ይገነዘባሉ።

ሆኖም ይህ ዐይነቱ አስተሳሰብ ፈር እንዲይዝ ከተፈለገም ደግሞ ከላይ የጥገና ለውጥ መደረግ ነበረበት። መረን የለቀቀ አገዛዝ መፈናፈኛ በማይሰጥበት ቦታና የኑሮ ትርጉም ወደ ጦርነት በተለወጠበት ሁኔታ ውስጥ የግዴታ የገዢ መደቦችን አስተሳሰብ መለወጥ ያስፈልጋል። አንዳንድ የአስተሳሰብ ለውጥና የአኩልነት አስፈላጊነት ጭላንጭሎች በሆሜር ፣ በተለይም በሆይሶድ ዘመን ይታዩ እንደነበር ግልጽ ነው። በተለይም አሮሮዎችና መረንን የለቀቀ የጭቆና አገዛዝን የመቃወም መንፈስ ይሰማ የነበረው በተራው ህዝብ ዘንድ መሀከል ሳይሆን ከውስጥ የገዢው መደብ በነበሩ አባሎች ነበር። እንደዚህ ዐይነቱ በገዢው መደብ ውስጥ የነበረው የአስተሳሰብ ለውጥና ውስጣዊ ቅሪት ግን የአሪስቶቶሪው መደብ አባል በነበረውና በፍልስፍናና በድራማ ራሱን ባነጸው ሶሎን በሚባለው መሪ የግዴታ ስልጣን በመያዝ ሪፎርም መደረግ እንዳለበት ታመነበት። ስልጣን ከያዘ በኋላም የወሰዳቸው ርምጃዎች በገበሬው ላይ የተጨነውን ዕዳ በሙሉ ማሰረዝ ነበር። በተለይም ዜጎች ተብለው ለሚጠሩት ሁሉ ሙሉ ነጻነት እንዲያገኙ በማድረግ የሃሳብ መንሸራሸር እንዲዳብርና በቲያትርና በትራጄዲ መልክ የገዢው መደቦች አስተሳሰብም ክፍት እንዲሆን በማድረግ የባህል ለውጥ እንዲደረግ መንገዱን ከፈተ። አሱ በቀደደው ፈለግ እንደገና አዳዲስ ተመራማሪዎች በመፍለቅ ለግሪክ ስልጣኔ ልዩ ዕምርታን ሰጡት። ሶክራተስና ፕላቶን እንዲሁም በመቶዎች የሚቆጠሩ የማቴማቲክ ፣ የአርኪቴክቸር ፣ የድራማና የግጥም እንዲሁም የልዩ ልዩ ሳይንስ ተመራማሪዎች እንደ አሸን ሊፈልቁና የድሮውን አስተሳሰብ ሊጋፈጡት የቻሉት በሶሎን ጥበባዊ ስልት ነው። ኸርቢግና ስኔል በሚባሉት ታላላቅ የጀርመን ተመራማሪዎችና በፕሮፌሰር ዶድስ የተደረሰበትም ምርምር የግሪክ ስልጣኔ ከአምልኮአዊነት ወደ ሳይንሳዊ ምርምርና ወደ አጠቃላይ ስልጣኔ ሊያመራና ሊዳብር የቻለው በባህል ለውጥ አማካይነትም የአስተሳሰብ ለውጥ በመምጣቱ ብቻ ነው። ለአንድ ህብረተሰብ ለውጥና ስልጣኔ የግዴታ ባህላዊ ለውጥ መምጣት እንዳለበት ሶስቱም ተመራማሪዎች ብቻ ሳይሆኑ አያሌ ጥናቶች ያመለክታሉ። ስለሆነም ማንኛውም ህብረተሰብ ዕውነትን ለመፈለግና የስልጣኔን በር ለመክፈት የሚችለው ከውስጥ ለመንፈስ ተህድሶው የሚረዳው የባህል ለውጥ ሲያደርግ ብቻ ነው። የባህል ለውጥ ማለት ደግሞ ዛሬ በአገራችን እንደሚታየው ቅጥ ያጣ መባለግና ፣ የተበላሸ የዘፈንና የድራማ አሰራር ሳይሆን ፣ የበለጠ አርቅቆ ማሰብን የሚረዳና መሰረታዊ ለውጥ በማምጣት ወደ ውስጥ በስምምነት ላይ የተመሰረተ ህብረተሰብአዊ ግንባታ የሚያመቻች መሆን አለበት። በተጨማሪም የባህል ለውጥ ማለት ኢኮኖሚካዊ ግለሰብ ነጻነት እንዳለው ሲሰማውና በመፍጠር ኃይሉ የራሱን ኑሮ ለውጦ ከሌለው ተመሳሳይ ዜጋ ጋር ህብረተሰብአዊ ለውጥ ማምጣት የቻለ እንደሆነ ብቻ ነው። የባህል ለውጥ ማለት በአንድ አገር የሚኖርን ህዝብ የሚያስተሳስር ፣ በክልል ከልሎ የማያናቁር ፣ ኢኮኖሚካዊ ዜጋ ሰው መሆኑን ተገንዝቦ ከሌለው ጋር በመጋባትና ሃሳብ ለሃሳብ በመለዋወጥ ማንኛውም ሰው በአግዚአብሄር አምላክ የተፈጠረና አንደኛው

በሌላው ላይ የሚነሳና የሚያጠቃው ሳይሆን ፣ ሰው ለሰው መድሃኒቱ ነው የሚለውን በጭንቅላቱ ውስጥ ቋጥሮ ለቁም ነገር ሲነሳ ብቻ ነው።

ይህም ማለት ማንኛውም ዜጋ ውስጣዊ የመንፈስ ነጻነት ማግኘት አለበት። ራሱን ማወቅ አለበት። ከላይ እንዳየነው ከሆሜር በፊትና በሆሜር ዘመን የነበሩ ህዝቦች ይህ ዐይነቱ ውስጣዊ የመንፈስ ነጻነት አልነበራቸውም። ዕምነታቸው ሁሉ በአምላኮች ላይ የተመረኮዘና ህይወታቸው ሁሉ በእነሱ ይደነገጋል ብለው ይገምቱ ስለነበር ውስጣዊ የመንፈስ ነጻነት አይሰማቸውም ነበር። በጭንቀትና በፍርሃት ዓለም ውስጥ የሚኖሩ ነበሩ። እኔ ነኝ የራሴ ህይወት ደንጋጊ ብለው ማሰብ ሲጀምሩና ስሜትና ፍላጎት እንዳላቸው ሲረዱ በትከሻቸው ላይ የተጨነውን ከባድ ጭነት አሸቀንጥረው መጣል እንዳለባቸው ተረዱ። ይህ ውስጣዊ የነጻነት ስሜት ከመሰማቱና ለራስ ብሎ ከማሰብ በፊት ከቶውንም በአገዛዞች የተጨነውን የውሸት ሸክም መጣል እንደማይቻል ግልጽ ነበር። ስለዚህም የግሪክ ህዝቦች ፣ በተለይም ፈላስፎች ዋናው የሰው ልጅ ጠለት ይህንን ውስጣዊ ነጻነት ያለማወቅና በራስ ህይወት ላይ መደንገግን ለመረዳት ያለመቻል ግልጽ መሆን ጀመረ። ወደ አገራችንም ስንመጣ ዋናው ችግር ይህንን ውስጣዊ ነጻነት በማሰብ ኃይል ለመቀዳጀት ያለመቻል ነው። ከገዢውም መደብ ውስጥም ሆነ ከህዝቡ ዘንድ ሊፈልቅ የሚችል የአስተሳሰብ ነጻነት ብቅ ለማለት ባለመቻሉና ፣ በተለይም በስነ-ጽሁፍ መልክ የሁኔታውን አስከፊነት ሊገልጽ የሚችል ምሁራዊ እንቅስቃሴ በሰፊው ብቅ ሊል ባለመቻሉ ህዝባችን በፍርሃት ዓለም ውስጥ እንዲኖር ተገዷል። ዛሬ ሰላይ በአገሪቱ ምድር ተሰማርቶ ህዝባችንን እንደሚሰልለውና በጭንቀት ዓለም እንደሚኖር ሁሉ ፣ ግሪኮችም አምላኮች ይከታተሏቸው ይመስል በፍርሃት የተዋጡ ነበሩ። ይሁንና በግሪክ ከስምንቶ መቶ ዓመት ከክርስቶስ ልደት በፊት የነበረው አስተሳሰብ የሰዎች ዕምነት ነበር። ተጨባጭ አልነበረም። የዛሬው የአገራችን ሁኔታና የሰላላ መረብ ግን ተጨባጭ ነው። የሚታይና በእርግጥም በተግባር የሚያስፈራም ነው። በሌላ ወገን ደግሞ ሁለቱንም የሚያመሳሰሉቸው ነገር አለ። የዛሬው የወያኔው አገዛዝ በተባለ ርዕዩ የሰማንያ ሚሊዮንን ህዝብ ዕድል አኔው ብቻ ነኝ ልወሰን የምችለው ብሎ ከውጭ ኃይሎች ጋር በመመስገጠር አገራችንን ወደ ማይሆን አቅጣጫ እየመራ ነው። አቶ መለስ ትንሹ በተንኮል የተሞላው የግሪክ አምላክ ዘይቤን የሚመስሉ ናቸው። ከስርቻቸው ያሉት ደግሞ ትንንሹ መጥፎን ነገር ፈጣሪ አምላኮች ናቸው ማለት ነው። ይሁንና ግን በአገራችንም እንደግሪኮቹ የሰፈነው አስቀያሚ ስርዓት በሰዎች እንጂ በአምላኮች አይደለም። ስለዚህም ልክ እንደ ስድስተኛው ምዕተ-ዓመት የግሪኮች ስልጣን አጀማመር የኢትዮጵያም ህዝቦች እንደዚያን ጊዜው ጥቂቶቹ በፈጠሩት የብልግና ስርዓት መታሸትና ዘለዓለማዊ ፍዳቸውን ማየት እንደሌላባቸው መረዳት አለባቸው። የራሳቸውን ዕድል በራሳቸው የማሰብ ኃይል ብቻ መወሰን እንደሚችሉ መገምዘብ አለባቸው። በውሸት ዓለም ውስጥ መኖር የለባቸውም። የገዢዎችንና የበላዮቻቸውን የድንቁርና አገዛዝ የአምላኮች ተልዕኮ ነው ብለው አሜን ብለው በመቀበል ፍዳያቸውን ማየት የለባቸውም። ስለዚህም ፣ በዚህ ዐይነት አስቀያሚ ኑሮ አስከ መቼ ድረስ መግፋት ይቻላል? ብለው ራሳቸውን መጠየቅ አለባቸው።

ወደ ፕላቶ ስንመጣም ያዳበረው የአርቆ-አስተሳሰብ አመለካከት በተወሰነ የባህልና አጠቃላይ የለውጥ እንቅስቃሴ ዘመን ውስጥ እንደነበረና የዚያም ውጤት መሆኑን መገመት ይቻላል። በሌላ አነጋገር ፣ እየተፋፋ መና እየዳበረ የመጣው ምሁራዊ እንቅስቃሴ የበለጠ የአመለካከቱን አድማስ ሊያሰፋው ችሏል። በተጨማሪም ለራስ ጥቅም ብቻ መቆምና ኃይልነትንና ገናነትን ለመሻት መረጋጋት አንድን አገር ወይም ስልጣን እንደሚያፈርሰው ይመለከታል። በአርቆ-አስተዋይነት ላይ የተመሰረተ ሚዛናዊ ፍርድ እስከሌላ ድረስ የፍርድ-ገምድሎች አገዛዝ ህብረተሰቡን ችግር ውስጥ እንደሚከተው ያወጣል ፣ ያወርዳል። ስለሆነም የተከታዩ ትውልድ ዕድል እንደሚበላሽ ይገነዘባል። በተጨማሪም በአስተማሪው በሶክራተስ ላይ የደረሰበት ውንጀላና የሞት ፍርድ በአርቆ-አስተዋይነቱና በሞራል ፍልስፍናው እንዲገፋበት ይጠነክራል። የሰዎች ባህርይ ተለዋዋጭ መሆኑን ከማንኛውም ምሁር በይበልጥ በመገንዘብ የሞራልንና የስነ-ምግባርን እንዲሁም ደግሞ ጥሩ ስራን መስራት አስፈላጊና ፣ በዚህ ላይ ጠለቅ ያለ ምርምር መደረግ እንዳለበት ለተማሪዎቹ ያስረዳል። እነዚህ ሁኔታዎች ፕላቶንን የበለጠ በአርቆ-አስተዋይነትና አሳቢነት ምርምሩ እንዲገፋበት በማድረግ አንድን ነገር ለመረዳት ከሚታዩ ነገሮች ዘልቆ መሄድ እንደሚያስፈልግ ያምንበታል። ምናልባትም ከሶክራተስ ቀጥሎ የሰውን ልጅ የህሊና አወቃቀር በጥልቀት የተረዳና ያስፋፋ ቢኖር እንደ ፕላቶ የለም ማለት ይቻላል። ከዚያ በኋላ የፈለቁት የተለያዩ የፍልስፍና ዘርፎች ፣ በተለይም የጀርመኑ ፍልስፍና በፕላቶናዊ የፍልስፍና ምርምር ላይ የተመሰረተ ነው ብሎ አፍን ሞልቶ መናገር ይቻላል። ከታላቁ የሃይማኖት ፣ የፍልስፍና የዕውቀት ተመራማሪና

የመጀመሪያው የካልኩለስ መሰረት ጣይ ከቁስ ኩዛኑ ጀምሮ ፣ ኮፐርኒስ ፣ ኬፕላርና ላይብኒዝ ፣ እነዚህ ሁሉ የሳይንስ ተመራማሪዎች ሊሆኑ የበቁት የፕላቶንና የሶክራተስን የምርምርና ጭንቅላትን የማስጨነቅ ዘዴ በመመርኮዝ ነው። የግሪኩንም ስልጣኔ ሆነ የኋላ ኋላ ወደ አውሮፓ የተሸጋገረውን ስንመለከት በግሪክም ሆነ በአውሮፓ ምድር የፈለቁት ፈላጎቶች በራሳቸው ክልል የሚሸከረከሩ ሳይሆኑ ሃሳብ ለሃሳብ የሚለዋወጡና እንዲያም ሲል በተለያዩ አስተሳሰቦችም ላይ የሚከራከሩ ነበሩ። በተጨማሪም ደቀ-መዝሙርን ማፍራትና ዕውቀት ተከታታይነት እንዲኖረው ማድረግ በግሪክም ሆነ በአውሮፓ ምድር እንደ ባህል የተወሰደ ነበር። በዚህ ዐይነት ውስጣዊ ግንኙነትና ኃይል እንዲሁም የሃሳብ ተከታታይነት ፣ ሃሳብንም ተግባራዊ በማድረግ ተቀባይነት እንዲኖረው ማድረግ የግሪኮችም ሆነ የአውሮፓውያን ባህል ሊሆን በቅቷል ብሎ አፍን ሞልቶ መናገር ይቻላል። ይህም የሚያመለክተው በአንድ ህብረተሰብ ውስጥ በሃሳብ የሚገናኙ ምሁራን አስካልተፈጠሩ ድረስና ፣ አንደኛው ሌላውን በማዳመጥ የሃሳብ ልውውጥና ክርክር አስካላደረጉ ድረስ ለዕድገት የሚደረገው ጉዞ እጅግ አስቸጋሪ ይሆናል። በብዙ የአፍሪቃ አገሮች ፣ በተለይም በአገራችን ምሁር ዘንድ የሚገለው በሃሳብ ዙሪያ ክርክር ለማድረግ አለመቻልና ሁሉም በየፊናው የራሱ የግል ፍልስፍና ያለው ይመስል ብቻውን መክነፋ ነው። በአውሮፓ ምድር ፍልስፍናን ማስፋፋት የተጀመረው በ13ኛው ክፍለ-ዘመን ገደማ ሲሆን ፣ ቶሎ ብሎ ተመሳሳይ አመለካከት ካላቸው ግለሰቦች ጋር ግንኙነት መፍጠርና ሃሳቡም በአንድ አካባቢ ብቻ ታፍኖ እንዳይቀር ትግል ማድረግ ነበር። ይሁንና የግሪኩ አስታሰብ በምዕራብ አውሮፓ ምድር በአሸናፊነት ለመውጣትና ሳይንስና ቴክኖሎጂ የህዝቡን ኑሮ ወሳኝ ለመሆን የበቁት ከብዙ ውጣ ውረድ በኋላ ነው። ጠጋ ብለን እንመልከት።

ዕውነት ሲያሸነፍ- የሳይንስ የበላይነት ሲረጋገጥ !

የአውሮፓ ሬናሳንስ የግሪኩ ስልጣኔ በአዲስ መልክ የታደሰበት(Re-play) ነው ማለት ይቻላል። እስከ ዘመነ-ሬናሳንስ ድረስ የአውሮፓ ህዝብ በውዥንብርና በጨለማ ዓለም ውስጥ ይኖር ነበር። ይሁንና ግን ምንም ዐይነት ፈጠራ አይካሄድም ፤ ከተማዎችም አይገነቡም ማለት አይደለም። በስድስተኛው ክፍለ-ዘመን ከክርስቶስ ልደት በኋላ እስከ አስራአራተኛው ክፍለ-ዘመን ድረስ ፊዩዳሊዝምና የካቶሊክ ሃይማኖት የብዙ ምዕራብ አውሮፓ ህዝቦችን አስተሳሰብና የኑሮ ፍልስፍና ይቆጣጠሩ ነበር።

ስለሆነም የግሪኩ ስልጣኔ ቀስ ቀስ እያለ ሰርጎ ሲገባ አንድ ወጥ አስተሳሰብ ብቻ ለማዳበር በፍጹም አልተቻለም። ህዝቦችን ለአገር አቀፍ ተግባር ሊያንቀሳቅሳቸውና እንደመመሪያ ሊሆን የሚችል አመለካከት በአሸናፊነት አልወጣም። የፕላቶንን አስታሰብ በሚከተሉና የአርስቲቶሊስንና እንዲሁም ደግሞ የፕላቶንን ፍልስፍና በሌላ መልክ በሚተረጉሙ መሀከል የሃሳብ ልዩነቶች በግልጽ ይታዩ ነበር። በይማኖት አካባቢም እንደዚሁ ውዝግብ በመፈጠር ዓለማዊና ዘላለማዊውን ዓለም/የእግዚአብሔርን ዓለም/በሚከተሉ መሀከል የሃሳብ ግጭቶች በጉልህ ይታዩ ነበር። እንዲሁ ሌላውን በመቃወም እርስ በርስ የሚዋጉበትና ፣ አንደኛው አስተሳሰብ በአሸናፊነት ሊወጣ ያልቻለበት ሁኔታ በግልጽ ይታይ ነበር። ስለዚህም ወደ ሬናሳንስና ሃይማኖትን ማሻሻል ወይም በሱ-ውስጥ የጥገና ለውጥ(Reformation) አድርጎ ህብረተሰብአዊ ለውጥ ለማምጣት የአውሮፓ ህዝብ አስቸጋሪ ጉዞ መጓዝ ነበረበት። በአስራአምስተኛው ክፍለ-ዘመን የሃይማኖትና የአርስቲቶሊስን አስተሳሰብ እየተቃረነ የወጣው በማጂክ ላይ የተመሰረተ አመለካከት የእግዚአብሔርን ምስጢር በምርምር ማግኘትና ከሱም ጋር መረዳዳት እንደሚቻል ያስሰራል። በአዲሱ የማጂክ አስተሳሰብ ዕውቀት በደሙ-ነፍስ(Intuition) ፣ እየመለሰሱ በመጠየቅና የተፈጥሮን ህግ ለመረዳት በሚደረግ ጥረት ሊደረስበት እንደሚችል ያመልክታል። ስለሆነም ህይወትና ተፈጥሮ ክንውናዊና ውስጠ-ኃይል ያላቸው እንጂ ቋሚ እንዳልሆኑ ያመልክታል። ይህ አዲሱ አመለካከት ለኮፐርኒክስም ሆነ ለተከታዩ ትውልድ የቀድሞውን በተፈጥሮ ላይ የነበረውን አመለካከት እንዲከልሱት በሩን ይከፍትላቸዋል። በአዲሱ ምርምር በመረዳት ፣ ኮፐርኒክስ የአርስቲቶሊስንም ሆነ የካቶሊክ ሃይማኖትን በመሬትና በፀሀይ ላይ የነበራቸውን አቋም ውድቅ ያደርጋል። ኮፐርኒክስ መሬትና ሌሎች ፕላኔቶች በፀሀይ ዙሪያ እንደሚሸከረከሩ ያረጋግጣል። በተጨማሪም እስከ አስራአምስተኛው ክፍለ-ዘመን ድረስ የሰው ልጅ በአፈጣጠሩ መጥፎ ነው ፤ በእግዚአብሔር ፈቃድ ብቻ ነው ጥሩ ነገር ሊሰራና ሊያሰብ የሚችለው ፤ የሚለውን የካቶሊክ የከረረ አመለካከት አሸቀንጥሮ በመጣል የፕላቶን አስተሳሰብ በአሸናፊነት ይወጣል። በአዲሱ አስተሳሰብ መሰረት ፣ የሰው ልጅ በአፈጣጠሩ መጥፎ ሳይሆን በሁኔታዎች ሊሳሳት እንደሚችልና ፣ በማሰብ ኃይሉ የተፈጥሮን ምስጢር ሊረዳና

ከእግዚአብሔርም ጋር በስምምነት ሊኖር እንደሚችል ይደረስበታል። የሰው ልጅ በአፈጣጠኑ መንፈሳዊ ባህርይ እንዳለው ፣ በዚህ መንፈሳዊ ባህርይ ብቻ የተፈጥሮን ህግ በመረዳትና በልምድ አማካይነት አዲስ ህይወት ሊመሰርትና ይህም የእግዚአብሔርን ዕምነት ወይም ምስጢር ሊቃረን እንደማይችል በራሱ ከሃይማኖት አካባቢ በፈለቁ ቀሳውስት ይታመንበታል። ይሁንና ግን እግዚአብሔርን ወይም የእግዚአብሔርን ምስጢር ሙሉ በሙሉ ማወቅ በፍጹም አይቻልም። አንድን የተለያዩ ማዕዘናት ያሉትን ስእል(Polygons) በክብ ውስጥ አድርገን እያጠጋጋን ብንሰለው ወደ ክቡ ሊጠጋ ቢችልም (The impossibility of changing the square into a circle) ወደ ክብነት ግን በፍጹም ሊለወጥ አይችልም። ኩዛኑስ የሚባለው የመጀመሪያው ታላቁ የፍልስፍናና ለካልኩለስ መሰረት የጣለው ቄስ በተለይም የሚያረጋግጠው በሚታወቀው መንገድ የማይታወቀውን(to explore the unknown via the known by applying the method of analogy) ምስጢር ማግኘት እንደሚቻልና በመንፈስ ኃይላችን የየኒሸርስን ህግ መመርመርና ማወቅ እንደሚቻል ነው። ይሁንና ግን ሙሉ በሙሉ የእግዚአብሔርን ምስጢር ልናውቅ አንችልም ይላል። ይህ አዲስ አስታሳሰብና ተፈጥሮን የመቃኘት ኃይል ለካቶሊክ ሃይማኖት ከእንግዲህ ወዲያ ተደለድሎ ሊኖር እንደማይችል አረጋገጠለት።

ይሁንና የሳይንስ ምርምር ቀስ በቀስ በአሸናፊነት ቢወጣም በካቶሊክ መሪዎች የታወቁ ሳይንቲስቶች ክትትል ይደረግባቸውና በግፍ ይገደሉ ነበር። የኮርቲኒክስን አስተሳሰብ የተቀበለውና አሱ ትክክል መሆኑን ያወጀው ጊዮርጊዮ ብሩኖ የሚባለው ፈላስፋ ከፍተኛ ክትትል ይደረግበታል። ሃሳቡን እንዲጥልና ኮርቲኒክስን እንዲያወግዝ ትልቅ ግፊት ይፈጥሩበታል። አምቤ ስላለም ወደ አስር ቤት ይወረወራል። የአስር ቤት ቆይታው ግን ከሃሳቡ ፈቀቅ ሊያደርገው አልቻለም። ይህንን የተገነዘቡ የሃይማኖት መሪዎች በሞት እንዲቀጣ ይፈርዱበታል። የመጨረሻ ቃሉንም እንዲህ በማለት ይሰጣል። “You who sentence me are in greater fear than I who am condemned. I have fought, that is much –victory is in the hands of fate. Be that as it may, this at least future ages will not deny me, be the victor who he may-that I did not fear to die. I yielded to none of my fellows in constancy and preferred a spirited death to a cowardly life.” ይህንን የመጨረሻውን ንግግር ካደረገ በኋላ ይሰቀላል። በምሁራን ዘንድ ከፍተኛ መደናገጥን አስከተለ። ሆኖም ግን በከተማዎች ዕድገት ፣ በአዳዲስ አስተሳሰቦች መፍለቅና እነዚህም ወደ ተግባርነት መለወጥና ማረጋገጥ ፣ የተለያዩ ለሳይንስ ምርምር የሚያገለግሉ መሳሪያዎችን መስራት ፣ እነዚህ ሁሉ ተደምረው ሳይንስና ነጻ አስተሳሰብ በአሸናፊነት ሲወጡ ፣ በዚያው መጠንም አዳዲስ ተመራማሪዎች ብቅ እያሉ የካቶሊክ ሃይማኖት ዕምነት ተቀባይነቱ እንዲቀንስ ያደርጋሉ። ጋሊሊይ ጋሊሊዮ ፣ ኬፕሎር ፣ ኒውተንና ላይብኒዝ የበለጠ እየተመራመሩና በተለይም ለፊዚክስ መሰረት የሚሆን ቲዎሪ ያዳብራሉ። በመሀከላቸው ያለውን የአስተሳሰብ ልዩነት ትተን ፣ ሁሉም ተመራማሪዎችም የሚያረጋግጡት የሰው ልጅ የማሰብ ኃይሉን ሲጠቀም ፣ ሲመለከት ፣ ሲመረምርና የተፈጥሮን ህግ ለመረዳት ያልተቋረጠ ትግል ሲያደርግ ብቻ ህብረተሰብአዊ ለውጥ ሊያመጣ የሚችለው። ስለሆነም አንድ ጊዜ መንገዱ ከተቀየሰ ለስልጣኔ ፣ ለሳይንስና ለቴክኖሎጂ የሚሆን ከዚህ የተሻለ ሌላ ወርቃማ መንገድ እንደሌለ ግንዛቤ ውስጥ ይገባል። ወደ ሌሎች የፍልስፍና ስራዎችም ስንሄድ ፣ በተለይም የሰው ልጅ በምድር ላይ ገነትን ሊመሰርት የሚችለው የጥበብን ምስጢር ለመረዳት ጥረት ሲደርግ ብቻ ነው። ካንት ፣ ታላቁ የድራማና የፍልስፍና ሰው ሺለር ፣ እንዲሁም ጎተ የሚያረጋግጡትና ስራቸውም የሚመሰክርልን የሰው ልጅ በጾም በጸሎት ብቻ ስልጣኔን ሊቀዳጅ እንደማይችል ነው። ጎተ የግሪክን ስልጣኔ በሰፊው ካጠናና ከተመራመረ በኋላ ፣ እንዲሁም ጣሊያን ድረስ ሂደ በግሪክ ፍልስፍናና ምስል መሰረት ላይ የተገነባውን ስልጣኔ ካየ በኋላ ወደ አገሩ ጀርመን ሲመለስ የደረሰበት ድምዳሜ ፣ ግሪኮች ብቻ ናቸው ትክክለኛውን መንገድ የቀየሱ ብሎ ነው የተናገረው። ከዚያን ጊዜ ጀምሮ ሻይማር የሚባለው የጀርመን ሊቃውንት የተሰባሰቡበት የፍልስፍናና የግጥም እንዲሁም የድራማ ከተማ ነው ለጠቅላላው የጀርመን ስልጣኔና ዕድገት በሩን የከፈተው። ስለሆነም ፣ የድሮው አስተሳሰብ ከሁሉም አቅጣጫዎች በመከበብ መውጫና መግቢያ አጣ። የሳይንስ ምርምር ፣ የኦርጅኖክቲክ ስራዎችና ሰዕሎች ፣ የክላሲካል ሙዚቃ መፈጠርና በተለይም በአሪስቶቴሌስ-ወና እያደገ በመጣው የከበርቱ መደብ ዘንድ መወደድ ፣ የዕደ-ጥበብ ዕድገትና የንግድ መስፋፋት ፣ አንድ ላይ በመጣመር ለአውሮፓ ዕድገት ልዩ ዕምርታን ሰጡት። ከአስራሰባተኛው ክፍለ-ዘመን ጀምሮ ብቅ ብቅ ያሉት ህብረ-ብሄሮችና ፍጹም ሞናርኪያዊ አገዛዞች በውድድር ዓለም ውስጥ በመግባት ወደ ውስጥ ያተኮረ የኢኮኖሚ ግንባታ ማካሄድ ጀመሩ። የህብረ-ብሄር ፈላግ ልዩ መልክ እየያዘ በመሄድ ህዝብን ማስተሳሰር ጀመረ።

ነገሩን ለማሳጠር ፤ በአጠቃላይ በተለይም ከአስራሶስተኛው ክፍለ-ዘመን ጀምሮ ሬናሳንስን ተሻግሮ ከፍተኛ ምርምርና ስልጣን በምዕራብ አውሮፓ ውስጥ ሊተክል የቻለው የግሪኩን የምርምር ዘዴ በመከተል ብቻ ነው። በአንድ በኩል የፕላቶንን ፤ በሌላ ወገን ደግሞ የአርስቲቶለስን በሚከተሉ መሀከል የተነሳውን የአመለካከት ግጭት ወደ ኋላ ብንተው የግሪኩን ስልጣን ሳይረዱ አንድን ህብረተሰብ መገንባት በፍጹም እንደማይቻል ነው። የብዙ አፍሪቃ አገሮችም ዋናው ችግር የስልጣኔን ምንጭንና የአእምሮንና የህሊናን ሚና በፍጹም ለመረዳት ያለመቻል ነው። በብዙ የአፍሪቃ አገሮች አገራችንንም ጨምሮ የሚታየው የተዘበራረቀ ሁኔታ የሚያረጋግጠው የግሪኩን ህዝብ አስተሳሰብ አስመልክቶ በሆሜር እንደተረሰው ዐይነት አእምሮና አካልን ለያይቶ በማየት የራስን ህይወት በራስ ለመወሰን ያለመቻልና ለጥበባዊ ስራ ታጥቆ አለመነሳት ነው። ወይም ደግሞ በአፍሪቃ ምድር ውስጥ አእምሮና መንፈስ ምን እንደሆኑ የሚታወቅ አይመስልም። ከዚህ በመነሳት ለምን እኛ አፍሪቃውን ፤ በተለይም ኢትዮጵያዎች አስተሳሰባችን በተወሰነ ክልል ውስጥ ብቻ እንደሚሸከረከር አጠር ባለ መልክ እንቃኝ። ይህንን ስንረዳ ብቻ የኛንም ሆነ የገዢዎቻችንን ድርጊት በሚገባ መረዳት እንችላለን። ይህንን ሳይገነዘቡ ወደ ፊት የሚደረግ ሽምጠባ የመጨረሻ መጨረሻ ጥፋት ውስጥ ነው የሚከተን። የአእምሮንና የመንፈስን ልዩ ቦታ ስንረዳ ፤ ራሱ ዕውነተኛ ዕውቀት ማለት ምን ማለት እንደሆነም መገንዘብ እንችላለን። ይህ ብቻ ሲሆን ፤ ዕውነተኛውን ዕውቀት ከአሳሳቹ መለየት እንችላለን። አእምሮንና መንፈስን ከፍተኛ ቦታ በመስጠትም ጥያቄ በማቅረብና ህብረተሰብአዊ ትችትን እንደችግር መፈለጊያና መፍቺያ በማድረግ አንድ ጥሩ ውጤት ላይ ለመድረስ ያልተቆጠበ ጥረት ለማድረግ እንችላለን።

ለምን በእኛ ዘንድ የአስተሳሰብ ልዩነት ይፈጠራል?

በአንድ አካባቢ ተወልደን ፤ በአንድ አካባቢ አድገንና አንድ ትምህርት ቤትም ሄደንና ተመሳሳይ ትምህርት ቀስመን በባህሪያችንና በአካባቢያችን ያሉትን ነገሮች በመረዳት በመሀከላችን ልዩነቶች ይኖራሉ። ሌላው ቀርቶ ከአንድ እናትና አባት የተወለዱ ልጆች አንድ ዐይነት አስተዳደራዊ ኖሯቸውና ተመሳሳይ ምግብ በልተው አድገው በአስተሳሰባቸው ይለያያሉ። አንዱ ሞኝ ይሆናል ፤ ሌላኛው ብልጥና ነገሮችን በቀላሉ የሚረዳ። አንደኛው የፖለቲካ ዝንባሌ ሲኖረው ሌላው ፖለቲካን የሚባል ነገር የሚርቅ ይሆናል። ለምን ይህ እንደሚሆን የሳይኮሎጂ ዕውቀት ያለው ሰው ካልሆነ በስተቀር እንደኔ ያለ ሌላ ሙያ ያለው ሰው በቀላሉ ሊረዳው አይችልም። ይህንን በአስተሳሰብ መለያየት እንደፈጥሮአዊና ለህብረተሰብ አስፈላጊም ነው ብለን አምነን ብንቀበለውም ፤ ወደ ትምህርት ገበታ ስነሰማራ እንደ የሁኔታው አይ በዚያው ጸንተን እንቆያለን ፤ ወይም ደግሞ አዕምሮአችን ከአዲስ ሁኔታና ዕውቀት ጋር ሲገናኝ ቀድሞ የነበረው አስተሳሰብ እየተሞረደ ወይም እየተሻለ የሚመጣበት ሁኔታ አለ። በሌላ ወገን ደግሞ የትምህርቱ አሰጣጥና የአካባቢውም ሁኔታ የተበላሸ ከሆነ የሃሳብ ዝብርቅርቅነትና ነገሮችን በቀላሉ ያለመረዳት ፤ የሃሳብ ሚዛናዊነት በጭንቅላት ውስጥ እንዳይዳብር የአንድ ታዳጊ ልጅ ጭንቅላት ቀጭጭ እንዲቀር የሚገደድበት ሁኔታ እንዳለ በቀላሉ መገንዘብ ይቻላል። በሌላ አነጋገር ከቅድመ-ወሊድ በፊት በሚፈጠር ያልተስተካከለ ሁኔታ ወይም የአልክሆል ፍጅታ የአንድ ለወሊድ የተቃረበ ህጻን ጭንቅላት ካልተበረዘ በስተቀር አንድ ልጅ ከተወለደ በኋላ የሚደረግለት እንክብካቤ ለአዕምሮ ዕድገቱ ወሳኝ ሚናን እንደሚጫወት በሳይንቲስቶች የተደረሰበት ድምዳሜ ነው። አሁንም በሌላ አነጋገር በአንድ ህጻን የኢንተለጅንሰ ግንባታ ጂን የሚጫወተው ሚና 20 በመቶ ብቻ ሲሆን ፤ የአመጋገብና የአካባቢ እንዲሁም አጠቃላይ የባህል ሁኔታ በታዳጊው ልጅ ላይ የሚኖራቸው ሚና ከፍተኛ ነው።

በብዙ ጥናቶች እንደተደረሰበት ፤ በታሪክ ውስጥ የባህልና የባህል ዕድገት ከምግብ ጋር ተጨምሮ ለሰው ልጅ የማሰብ ኃይል ዕድገትና በሰፊውና በጥልቀት ማሰብ ከፍተኛ አስተዋጽኦ እንደሚኖራቸው ነው። የማንኛውም ሰው አስተሳሰብ ከባህልና ካለበት አካባቢና የቀን ተቀን ከሚያጋጥመውና ከሚለምደው ሁኔታ ተነጥሎ በፍጹም ሊታይ አይችልም። እንደ የማህበራዊ ሁኔታዎችና በአካባቢው ባለው ኢ-ፖለቲካዊም ሆነ ፖለቲካው ሁኔታ አንድ ሰው ለፖለቲካ ያለው ፍላጎትም ሆነ ፖለቲካን መጥላት በዚያው ባለበት ሁኔታ ይወሰናል ማለት ነው። ስለሆነም አንደኛው ተራማጅ ፤ ሌላው አድሃሪ ወይም ለውጥ መኖር የለበትም ብሎ ሸንጡን ገትሮ ሲሟገት ፤ ሌላው ደግሞ ከዚህ ሁሉ ዝባዝነጤ ርቆ የሚኖር አለ። ስለሆነም የሰዎችን የማሰብ ኃይል ከአካባቢና ከምግብ እንዲሁም ከአስተዳደራዊ ጋር አገናኝተን ለመግለጽ የምንችለውን ያህል ፤ በሌላ ወገን ግን አንደኛው ለምን ዕድገትንና ለውጥን እንደሚፈልግ ሌላው ደግሞ ይህንን እንደሚቀናቀን

መግልጽ የሚያሰቅግር ይመስለኛል። ከመጀመሪያውኑ ለውጥን የሚቀናቀኑ ፣ አዲስ አስተሳሰብ በፈለቀ ቁጥር ሁሉ እንደመጥፎ ነገር የሚቆጥሩና በተቻለ መጠን አስከግጥፋት ድረስ እንደሚሄዱ በአገራችንም ሆነ በአውሮፓ ታሪክ ውስጥ የተረጋገጠ ነው። አንዳንድ ሰዎችን ወደ መጥፎ ስራ ምን ነገር እንደሚገፋፋቸው ሙሉ በሙሉ ለማወቅ በጣም አስቸጋሪ ቢሆንም ፣ አንዳንድ ሰዎች በማህበርም ደረጃ ይደራጁ ወይም በተናጠል አንድ የተሻለ የኑሮ ሁኔታ ካላቸው ሌላ አስተሳሰብ ሲመጣ ተቃውሞ ያሳያሉ። የሌላው የኑሮ መሻሻል የነሱን የተሻለ የኑሮ ሁኔታ የሚጎዳ ይመስላቸውና አዲሱን አስተሳሰብ ወደ ርዕዮተ-ዓለምነት በመለወጥ በግራና በቀኞች መሀከል ፣ ወይም በአንዳንዶች አባባል በአርቆ-አሳቢዎችና አርቀው-በማያስቡ መሀከል የሚደረግ ትግል ያስመስሉታል። ለስልጣኔ ፣ ለሳይንስና ለቴክኖሎጂ የሚታገል ሁሉ አክራሪና አርቆ የማያስብ አየተባለ የማይሆን ስም ይሰጠዋል። ነገሩ ፣ እነሱ የመሰረቱትን አስቀያሚ ስርዓት ዝም ብለህ ተቀበል ፣ ጥያቄ አትጠይቅ ፣ አትመራመርም እንደማለት ነው።

እንደዚህ የተዘበራረቀ አስተሳሰብ በብዙዎቻችን ጭንቅላት ውስጥ እንደሚለወጠውና አስተሳሰባችንና ድርጊታችንን እንደሚወስን መገመት ይቻላል። ከአገርም ወጥተን በብዙዎች አስር ዐመታት በአውሮፓ ምድርና በአሜሪካ ብንኖርም አብዛኞቻችን የበለጠ በዘልማዳዊ አስተሳሰብ የታሰርን ነን። ያለንበት ሁኔታና ራስን ለማሸነፍ እዚህና እዚያ መረጃ ለማሰብም ሆነ ለመመራመር ዕድል አይሰጠንም። በሌላ በኩል ደግሞ ለአገራችን ያለን ፍቅር በብዙዎቻችን ግንባር ላይ ሲነበብ ይታያል። ፍቅርና ፍላጎት በአንድ በኩል ፣ በሌላ ወገን ደግሞ በዘልማዳዊ አስተሳሰብ ተከቦ ትግል ማካሄድና አንዳችም ውጤት ላይ መድረስ እንደማይቻል ቢያንስ ያለፈው ሃያ ዐመት ትግል ያረጋግጣል። በተጨማሪም በትክክል ምን እንደምንፈልግ ለማወቅ ግራ ስለተጋባን እንደየሁኔታው ሃሳቦቻችን ይለዋወጣሉ ። በተለያዩ ጊዜያት ብቅ ጥልቅ ከሚሉት ድርጅቶችም ሆነ ታዋቂ ከሚባሉ ግለሰቦች ከሚሰነዘርለን የትግል መፈክር ፕሮግራም በስተቀር አንደ አንደ ነጻነት እንዳለው ሰው በግለሰብ ጥረት ተነሳሰተን የራሳችንን የትግል ፈለግ መከተል ያልቻልንና አንድ አጠቃላይ ርዕይ የሌለን በብዙ ሺህዎች የምንቆጠር ነን። ይህ ዐይነቱ ባህሪና አመለካከት ትላንት የነበረና ዛሬ ደግሞ በአዲስ መልክ የሚከታተለንና ህይወታችንን የሚፈታተንን ፣ ለዕውነተኛው ነጻነት እንቅፋት የሆነ ነው ብል ምናልባት የምሳሳት አይደለሁም። ይህንን ለመረዳት ትንሽ ክሮኖሎጂካል በሆነ መልክ አጠር መጠን አድርገን እንመልከተው።

ወደድንም ጠለንም ከ1940ዎቹ መጨረሻ ጀምሮ ዘመናዊ ነው የሚባለው በአፄ ኃይለስላሴ የገባው ለውጥ ዝብርቅርቅነት ከመፍጠሩ በስተቀር ፣ በተለይም በምሁሩ ዘንድ በፍልስፍና ላይ የተመሰረተ የመንፈስ አድነትና ጥራት ሊያዳብር አለቻለውም። በአንዳንድ ምሁራን ህብረተሰቡንና አስተዳደሩን የሚተቹ ጽሁፎች-ለምሳሌ ፍቅር አስከመቃብርንና አርአያን እንዲሁም የአቤ ጉባኤን ጽሁፎች መመልከት ይቻላል-ሰፋ ያለ ምሁራን ሊያቅፍና ወደ ተቀረውም የህብረተሰብ ክፍል ቀስ በቀስ ሊተላለፍ የሚችል ስራ ሊሰራ አልተቻለም። በአንዳንድ የነቁ ምሁራን እንደ ፋውስትና ሼክስፔር የመሳሰሉት ሰነ-ጽሁፎችና የድራማ ሰራዎች ወደ አማርኛም ቢተረጎሙና ቲአትርም ቢሰራባቸው ፣ እንደ አንድ ከፍተኛ መብረቅ ያለውን ስርዓት የሚያናጉም አልነበሩም። በአብዛኛውም ዘንድ እንደቁም ነገርና እንደ አስተሳሰብ መለወጫ መሳሪያዎች ተደርገው አልተወሰዱም ፣ ግንዛቤም አልነበረም። ስለሆነም የግሪኩ ስልጣኔ ለአውሮፓው ዕድገት የቱን ያህል በር የከፈተና መሰረት የጣለ መሆኑን ግንዛቤ አልነበረም። በሃምሳኛው ዐመትና በስድሳኛው ዐመታት እንቅስቃሴ ሲጀምርና ሲፋፋም የግዴታ አንድ ወጥ አመለካከት ሊዳብር ችሏል ማለት ይቻላል። ለምሳሌ የተማሪውን እንቅስቃሴ ታሪክ ለተከታተለ ፣ ውጭ አገር እንዲማሩ በተለኩ ኢትዮጵያውን ዘንድ የጥገና ለውጥ ነው የሚያስፈልገው በሚለውና ስርዓቱን እንዳለ መለወጥ ነው በሚለው መሀከል የጦፈ ክርክር እንደነበረና ፣ የኋላ ኋላ የግራው እንቅስቃሴ በአሸናፊነት እንደወጣ መረዳት ይችላል። አሁንም ፣ ከተማሪው ማህበር የታሪክ ማህደር መረዳት እንደሚቻለው ፣ ከስድሳዎቹ ዐመታት አጋማሽ ጅምር በዓለም አቀፍ ዙሪያ የተካሄደው ፀረ-ኢምፔሪያሊስት ትግልም ይበልጥ በአቋሙ እንዲገፋበት እንደረዳውና ከዚህም ሌላ አማራጭ የትግል ስልትና የግራ ቲዎሪ በስተቀር እንዳልነበረ ነው። በተለይም እ.አ ከ1968 ዓ.ም ጀምሮ በድሮው የምዕራብ ጀርመንና በፈረንሳይ አገር የተማሪ እንቅስቃሴ ማየልና መስፋፋት የግዴታ ለኢትዮጵያ የተማሪዎች ማህበር እንቅስቃሴ በአቋሙ እንዲጸናበት እንደረዳው መገንዘብ ይቻላል። አዝማሚያውም ይህ ዐይነት ስለነበር አንድን ትውልድ ለምን ይህንን ተከተልክ ብሎ መወንጀል ትክክል አይደለም። ራሱ የአገሪቱ ሁኔታና ጠባብ ብሎ የቀረበው የትምህርት አሰጣጥና ዓለም አቀፋዊው ሁኔታ የሰውን አመለካከት ወደዚህ የሚገፋ ነበሩ። የተማሪውን እንቅስቃሴ የሚያስከስሰው አውቆም ሆነ ባለማወቅ ልዩ ልዩ የህብረተሰቡን ጥያቄዎች በሰፊው አንሱት

ከመወያየትና ከመከራከር ይልቅ የክርክርን መድረክ እያጠበበው በመምጣቱ ነው። የብሄረ-ሰብ ጭቆናና ኢትዮጵያ የብሄረ-ሰቦች አስር ቤት ነች የሚለው ጎልቶ በመውጣት ብዙዎችን ሊያሳስት በቅቷል። በተጨማሪም ማርክሲዝምን እጅግ በጠባብ ጎኑ መመልከትና ፣ በአውሮፓ ምድር ውስጥ ከማርክሲዝም አኳያ በተለያዩ መልኮች የተተነተኑትን ሁኔታዎች ከግምት ውስጥ አለማስገባት የትግሉን አቅጣጫ ሊወስን ችሏል። ሰፊ ላለ ምሁራዊ እንቅስቃሴ እንዲያመች በሩ የተዘጋ ነበር። ይህ ማለት ግን ምሁሮች አልነበሩም ማለት አይደለም። የኋላ ኋላ ደግሞ ጠቅላላው ትግል ሌላ አስተሳሰብ ያላቸውን በውይይትና በክርክር ማሳመን ቀርቶ በወዳጅና በጠላት መሀከል ከልሎ ለተለያዩ አስተሳሰቦች ክፍት አለማድረግ ፣ ለማዳመጥና ለመደማመጥ አለመቻል ፣ ትንሽ ዕውቀት የነበረውን መናቅና ማግለል ፣ እነዚህ ሁኔታዎች ከነበሩን ከህብረተሰባችን ከቀሰምናቸውና ካደግንባቸው ባህል ጋር ተደምሮ የትግሉን አቅጣጫ ሊወስን ችሏል። በተጨማሪም ፣ የሚነሱ ጥያቄዎችንም ሆነ አፍጠው አግጠው የሚታዩትን ችግሮች በክርክርና በውይይት ከመፍታት ይልቅ በአመጽ ለመፍታት መሞከር የህብረተሰብአችንን ችግር የባሰ ውስብስብ አደረገው። ችግርን በውይይትና በክርክር ለመፍታት የመቻል ባህል አለመኖር ደግሞ ከውስጥ ሆነው የራሳቸውን ህልም ለሚያልሙና ፣ ብሄራዊ ባህርይና የመንፈስ አንድነትን አዳብሮ ለአንድ ዓለማዊ መታገልን ለማይፈልጉ ኃይሎች በሩን ከፈተላቸው። እጅግ በጠባብ አስተሳሰብ ጭንቅላቱ የተናወጠው የኤርትራ ነጻ አውጭ የሚባለው እንቅስቃሴ ፣ የኦሮሞ ነጻ አውጭ ድርጅት ነኝ የሚለው እምብዛም የምሁር መሰረት የሌለው እንቅስቃሴና ፣ የትግራይ ነጻ አውጭ ነኝ ብሎ እዚህና እዚያ ይረገጥ የነበረውና ዛሬ በምሁራዊ ዕውቀት አልባነቱን ያጋለጠው ፣ ይህንን ዐይነቱን ቀዳዳና የተወሳሰበ ሁኔታ በመመልከት ፣ ጠቅላላውን ትግል ወደ ጦር ትግል እንዲያመራ አደረጉ። ነጻነትን ከዕውነተኛ ዕውቀት ፣ ከመንፈስና ከባህላዊ ተሃድሶ ነጥሎ በመመልከት የወጣቱንም አስተሳሰብ በአመጽ ዙሪያ እንዲሸከረከር በማድረግ ችግሩ እንዲባባስ ሆነ። ዕውነተኛ ስልጣን በሃሳብ ኃይል ብቻ ይገኛል የሚለው የተቀደሰ አስተሳሰብ ቀርቶ ፣ ድል በጦርነት ፣ በመጨረሻውና ወንድምን ገድሎ ጀግና ተብሎ በመጠራት ይገኛል ወደሚለው በመቀየሩ በብዙ መቶ ሺህ የሚቆጠር ወጣትና ህዝብ በከንቱ ደሙን አፈሰሰ። የኑሮ ትርጉምን ፣ የህብረተሰብ ምንነትና ፣ የቤተሰብ መመስረትን አስፈላጊነት በሚገባ ያልተገነዘበውና የነጻነትን ትርጉም ያጣመመው የብሄረ-ሰብ እንቅስቃሴ ሁሉ ራሱን ከሌለው በመለየትና ፣ የሌለው ጥያቄና ችግር እኔን አያገባኝም በማለት በብዙ ሺህ የሚቆጠሩ ወጣቶችን አሳሳተ። ኑሮአቸውን አጨለመ። ይህም የሆሜሩን የግሪክ ዘመን ታሪክ ያስታውሰናል።

በተማሪው እንቅስቃሴ ላይ የሚደረገውን ከታሪክ ፣ ከህብረተሰብ መዘበራረቅ ተነጥሎ የሚወሰደውንና የሚሰነዘረውን ታሪክ-ቢስ ትንተናና ፣ ማን ነው ተጠያቂው? የሚለውን የማያስፈልገውን ውንጀላ ወደ ጎን ትተን-ለሳይንስና ለስልጣን የሚበጅ የትግል የትንተና ስላልሆነ- ወደድንም ጠላንም ሁለቱ የሚታወቁት እንቅስቃሴዎች ብሄራዊ ባህርይ እንደነበራቸው ነው። ይሁንና ግን ፣ የመጨረሻ ውጤቱ የተቃራኒው ሆነ። ሶክራተስም እንደሚለው አንድ ሰው የሚሳሳተው ወይም የሚያጠፋው ሆነ ብሎ አይደለም። አብዛኛውን ጊዜ ለሰህተት መፈጸም ዋናው ምክንያት አንድም አለማወቅ ፣ ወይም ዕውቀት ቢኖር እንኳ ለማሰብ ፋታ ሊገኝ የማይችልበት ሁኔታ በሚፈጠርበት ወቅት ነው። እንደሚታወቀው ማንኛውም ሰው መቶ በመቶ አርቆ-አሳቢ (Rational) ሊሆን አይችልም። ወይም ደግሞ በአንዳች ምክንያት ከቁጥጥር ውጭ የሚወጣበት ጊዜ አለ። ለምሳሌ ታላቁ ፑሸኪን በጣም አርቆ-አሳቢ ብቻ ሳይሆን በሊትራቸር ስራውና በግጥም በጣም የታወቀና ለራሺያም ዕድገት ትልቅ አስተዋጽኦ ያደረገ ሰው ነው። ይሁንና ግን የቤተ-መንግስት መሳፍንቶች በዕውቀቱ ስለሚቀኑበት ያበሸቁት ስለነበር በመጨረሻ ላይ ግን ራሱን መቆጣጠር ስላልቻለ ከአንዱ መስፍን ጋር ትግል እንጋጠም ብሎ ፣ በአርባ ዐመቱ ህይወቱ ተቀጨ። እንደዚህ ዐይነት ቶሎ የሚከሰት የአጭር ጊዜ አርቆ-አሳቢነት በሁላችንም ዘንድ ሊታይ ቢችልም ፣ ይህ ዐይነቱ ባህርይ ስር የሰደደ ከሆነና ከግለሰቦች አልፎ ወደ ድርጅቶችና ወደ ታዳጊ ትውልድ ልክ እንደ ወረርሽኝ በሽታ ከተላለፈ እንደ ነቀርሳ በሽታ አንድን ህብረተሰብ በመገዘገዝ መጨረሻ ላይ ህብረተሰቡ አቅድ እንዲያጣና ተስፋ እንዲቆርጥ ይደረጋል። የሚገርመው ነገር ደግሞ ይህ ዐይነቱ የአልክ ጉዞ የሚያይለውና ዘለዓለሙን የሙጥኝ ብሎ የሚይዘው ትንሽ ፊደል ቀመስን የሚሉትን ነው። ባለፉት አርባ ዐመታት በአገራችንና በብዙ የሶስተኛው ዓለም ተብለው በሚጠሩ አገሮች ኤሊት በሚባለው የህብረተሰብ ክፍል ዘንድ የሚታይ መጥፎ በሽታ ነው ብሎ አፍን ሞልቶ መናገር ይቻላል።

ያም ሆነ ይህ የተማሪው እንቅስቃሴ ማየል የአገራችን የህብረተሰብና ኢኮኖሚ ዕድገት ነጸብራቅ ነው። በዘመናዊነት የገባው የዕድገት ፈለግ አዲስ የኢኮኖሚና የባህል

አንዲሁም የፖለቲካ ኃይል ብቅ ብሎ አንዲወጣና ፊደላዊ አገዛዙንና የባህላዊ መሰረቱን አንዲቀናቀን የሚያስችል አልነበረም። የኢኮኖሚው ውስጠ-ኃይል ውስን በመሆኑ ከነጋዴ የህብረተሰብ ክፍልና እጅግ ከተዘበራረቀ ንፁህ ከበርቴ የህብረተሰብ ክፍል በስተቀር ዕድገትን በቴክኖሎጂ መሰረት ላይ ያደረገ የኢንዱስትሪ ከበርቴ ብቅ ሊል አልቻለም። አገዛዙ ከሚከተለው እጅግ የተወለገ የኢኮኖሚ ፖሊሲ ጋር የውጭው ኃይል ግፊት ተደምርቦት ለአዲስ ብሄራዊ ከበርቴ መደብ ብቅ ማለትና መዳበር መፈናፈኛ ሊሰጥ አልቻለም። በየክፍለ ሀገሩም የተዘረጉት ኢንስቲትዩሽኖች በሙሉ ለዕድገት የሚያመቹ ስላልነበሩ ህብረተሰቡ በዚያው ቀጭጭ አንዲቀር የማድረግ ኃይላቸው ከፍተኛ ነበር። በዚህ ሁኔታ ውስጥ ነው የተማሪው እንቅስቃሴ ብቅ ሊልና ጎልቶ መታየትም የጀመረው። የተማሪውም እንቅስቃሴ በሁኔታዎች በመሳሳትም ሆነ ለማውጣትና ለማውረድ ፋታ ባለማግኘት ሚናውን ከሚገባው በላይ ከፍ አድርጎ አንዲያይ አድርጎታል። ዛሬ በዚህ መልክ ሲጻፍም ሆነ ሲታይ የትግል ልምድ ያላቸውና አሁንቻቸውንና ወንድሞቻቸውን ያጡ ፣ ይህ ደግሞ የማያውቀውን ዝም ብሎ ነው የሚዘለብደው ሊሉ ይችላሉ ይሆናል። በስልጣኔና በለውጥ የምናምን ከሆነ አያንዳንዱ ተከታይ ትውልድ ያለፈውን ታሪክ ከብዙ አቅጣጫዎች ለመገምገም መቻል አለበት። የነበሩንና ያሉንን ድክመቶችና መልካም ጎኖች አንስተን የማንወያይ ከሆነ ደግሞ በፍጹም መሻሻል አንችልም። ዕድገትም ሊኖር አይችልም። ስለዚህም አዚህ ላይ በዚህ መልክ ሲተነተን የተማሪውን እንቅስቃሴ ለመወንጀል ሳይሆን በምን ዐይነት ሁኔታ ውስጥ እንደተፈጠረና ይህንን ዐይነቱን የትግል ፈለግ ለመከተል ምን እንዳስገደደው እኔ በምረዳው መልክ ለማቅረብ ብቻ ነው። ተሳስተህል የሚሉ ካሉ በነጻ ዓለም ውስጥ ስለምንኖር የዚህን ግለሰብ ትንተና የመተቸትና አስተያየታቸውን የመሰንዘር መብት አላቸው።

ለህብረ-ብሄርና ለብሄራዊ ነጻነት አንታገላለን የሚሉትን የተለያዩ ድርጅቶች አርቆ የማሰብና ያለማሰብ ጉዳይ ብንተው ፣ እነዚህ ኃይሎች የኢትዮጵያን አንድነት ድርድር ውስጥ ስለማያሰገቡ ለብሄረ-ሰቦቻቸው ነጻነት አስከመገንጠል ደረጃ አንታገላለን የሚሉትን ብንወስድ በምንም ዐይነት የሳይንስ መከራከሪያ ዘዴ ሊያምኑ አይችሉም። አይፈልጉም። አስተሳሰባቸው ሁሉ ፣ ከሳይንስና ከቴክኖሎጂ ፣ ከጥበብና ከፍልስፍና አንዲሁም ለአንድ ህብረተሰብ አስፈላጊ ከሆኑ ዕውቀቶች ውጭ ትግላቸውን ስለሚመለከቱና ስለሚሸከረከሩ ሰፊ ላለ ስልጣኔ ብንታገል ይሻላል ብሎ በፎርሙላ መልክ እንኳ ቢቀርብላቸው በፍጹም አይቀበሉም። ይህ የሃሳብ ግትርነታቸውና ዘላለማዊ ጥርጣሬያቸው ለአንድ ህብረተሰብ የሚደረገውን ጠቅላላውን ህዝብ የሚመለከት የስልጣኔ ፈለግ እያጨለመው መጥቷል ማለት ይቻላል። ይህ የትግል ዘዴያቸው ደግሞ የመጨረሻ መጨረሻ ራሳቸውንም እንደሚያጠፋና አንታገልለታለን ለሚሉት ህዝብ ዘላለማዊ ጠንቅ እንደሚሆን ግልጽ ነው። ሳይንስ-አልባና የፍልስፍና መሰረት የሌለው ትግል የሚያመረቃ ውጤት ለማምጣት የማይችል ስለሆነ ነው። ነገሩን ይበልጥ ለመረዳት ሁለቱ የብሄረ-ሰብ ነጻ አውጭ ነበርን በሚሉትና አሁን ወደ መንግስትነት በተለወጡትና ፣ የኦሮሞ ነጻ አውጭ ድርጅት ነኝ የሚለውን የትግል ዘዴዎችና አደገኛነት ጠጋ ብለን እንመልከት። የሶስቱም ድርጅቶች መሪዎች የማይሆን መፈክር አንግበው በመነሳት በወጣቱ ጭንቅለት ውስጥ ስርጎ በመግባትና የአስተሳሰብ አድማሱን በማጥበብ ካለምንም ፍርሃት ከሌሎች ወንድሞቹ ጋር ተቀራርቦ እንዳይወያይ መሰናክል እንደፈጠሩበት የታወቀ ጉዳይ ነው። ይህንን ችግር መፍታት ስንችልና የተለያዩ ብሄረ-ሰብ አባል ነን የሚሉ ግለሰቦች ከተተበተቡበት አጉል የድንቁርና ሰንሰለት ሲለቀቁ ብቻ ለሁሉም ኢትዮጵያዊ የሚሰማማ አገር መገንባት የሚቻለው። ጥርጣሬ ባለበት ፣ ጥያቄ በማይጠየቅበትና የሃሳብ መንሸራሸር በማይኖርበት ሁኔታ ውስጥ ለጋራ ዓለማዊ መታገል በጣም አስቸጋሪ ነው።

የኤርትራን ነጻ አውጭ ድርጅትና(EPLF) የኤርትራውያንን አስተሳሰብ ጉዳይ በመጀመሪያ ደረጃ እንመልከት። በአፄ ኃይለስላሴም ሆነ በደርግ ዘመን በኤርትራ ህዝብ ላይ ስህተትና በደል እንደተፈጸመ የማይካደ ሀቅ ነው። ይሁንና ግን ፣ በተለይም በአፄ ኃይለስላሴ ዘመን የተፈጸመው በደል ከጠቅላላው የአገሪቱ ወደ ኋላ-መቅረትና የአፄው መንግስት ከሚከተለው አጠቃላይ ፖለቲካ ተነጥሎ ሊታይ የሚችል አይደለም። በጊዜው አፄው ለኤርትራውያን ዲሞክራሲ ፣ ለተቀረው የኢትዮጵያ ህዝብ ደግሞ ተቃራኒውን ሊያደርጉ አይችሉም ነበር። ፊደላዊ አመለካከታቸውና ከጣሊያን መሸነፍና መባረር በኋላ ያዋቀሩት አገዛዝ በተወሰነ ክልል ብቻ ነው እንዲያስቡ ያስገደዳቸው። ኤርትራውያንም ሆኑ ሌሎች የነጻ አውጭ ነን የሚሉት ድርጅቶች ይህንን በኢትዮጵያ ውስጥ ለዕድገትና ሰፊ ላለ ስልጣኔ እንቅፋት ሆኖ የተዘረጋውን የአገዛዝ ሰንሰለት ነው ሊገነዘቡ ያልቻሉት። ይህም ሊሆን የቻለው ሺለር እንደሚያስተምረን ነገሮችን በጣጥሰው ስለሚመለከቱና ራሳቸውም በፈጠሩት ፣ አብዛኛውን ጊዜ ከተጨባጭ ሁኔታዎች ጋር ሊጣጣም የማይችል አስተሳሰብ የትግል መመሪያቸው ስለደረጉና ዛሬም ስለሚከተሉ ነው።

ከዚህ ጋር ተያይዞ ያልተጠናቀቀው የህብረ-ብሄር አገዛዝ ምስረታ ከየብሄረ-ሰቡ የወጣውን ኤሊት ነኝ ባይ ዕውነተኛ ነጻነት ፈላጊ መሆኑ ቀርቶ ፤ ተበዳይነትን አጉልቶ በማሳየት እኔም ስልጣን ይገባኛል ወይም ተገንጥጬ ሄዳለሁ የሚለውን መፈክር ወደ ውጭ አውጥቶ እንዲታገል አስገድዶታል። በብዙዎቹ ዘንድ ያልነበረውና ያለው የግንዛቤ ችግር በዕውነተኛ ግለሰብአዊ ነጻነትና በብሄረ-ረሰቦች ነጻነት መሀከል ያለው ዲያሌክቲካዊ ትግል ተሳስሮ ለመታየት ያለመቻሉ ነው። ይህ ነገሮችን ገንጣጥሎና በጠባቡ መመልከት ወደ ባሰ መሰረህነትና አልክ ወደሚያሰጥ ትግል እያመራ መጣ። ትግሉ በምንም ዓይነት ፤ በየትኛውም የሳይንስ መነጽር ቢታይ ለዕውነተኛ ነጻነት የሚያመች አይደለም። የተለያዩ ብሄረ-ሰብ አባላትን በጥርጣሬ እንዲመለከቱ የሚያደርግና የኑሮን ትርጉም መረዳቻቸው በተረጎሙላቸውና በነደፉላቸው የአስተሳሰብ ክልል ውስጥ ብቻ እንዲሸከረከር ከማድረጉ በስተቀር።

ስለሆነም የኤርትራው ነጻ አውጭ ድርጅት ለሌሎችም ምሳሌ በመሆን ፤ በአንድ በኩል ከውስጥ እንደ ነቀርሳ በሽታ መሰርሰር ፤ ከውጭ ደግሞ ርዳታ በማግኘት የደፈጣ ውጊያ ማድረግና ጠቅላላውን ህብረሰተ-ብ ማናጋት እንደሚቻል አድርጎ ተያያዘው። የትግሉ ፈላጊ አንድ ቤት በመሰራት ላይ እያለ ወይም ከተሰራ በኋላ እሱን አፈራርሶ በተበላሸ መልክ እንደገና እንገባለሁ እንደሚለት የሚቆጠር ከተጣመመ አስተሳሰብ የመነጨ ነው። ይህ አልክኝነት የተሞላበት ትግል ወደ ውስጥ ወጣቱን በማደረስና ተደላድሎ የሚኖራውን ፤ በአንዳንዶች በተሰላሳተ መልክ ሚደል ክለስ ተብሎ የሚጠራውን ኤርትራዊ ሁሉ በማደረስ አገዛዙን ብቻ ሳይሆን ጠቅላላውን ህብረተሰብ የሚገዛገዝ ሆነ። አዲስ አበባና ሌሎች የኢትዮጵያ ክፍለ-ሀገሮች ተወልዶ ፤ ከሌሎች ብሄረ-ሰቦች ጋር ጭቃ እያሰካ አድጎና ትምህርት ቤት ሄዶ በተነሳሰው የጥላቻ መርዝ ኢትዮጵያውኑን መካድና ለኤርትራ ብቻ ፍቅር ማሳደር ጀመረ። ለማንኛውም ሰው የተወለደበትና ያደገበት ፤ እንዲሁም ጫካም ሄዶ ተራራ ላይ ወጥቶ ብዙ ነገር ያያየበትን ነው እንጂ ፍቅር የሚያሳድርበት ፤ ያልተወለደበትና ያለደገበት እንዴት አድርጎ ፍቅር ሊያሳድርበት ይችላል? የማይገባኝ የህሊና አወቃቀርና በምንም ሳይንስ የማይደገፍ “የብሄረተኝነት ስሜት” ነው። ያም ሆነ ይህ አብዛኛው በመሳሳት “የበላበትን ወጪት ሰባሪ” እንዲሉ ፤ ቢበደሉም እንኳ እስከዚህ ድረስ የከረረ አቋም መወሰድ አይገባቸውም ነበር። ግን ደግሞ ጭንቅላት ሲታወር ፤ የማመዛዘን ኃይል ተሟጦ ሲያልቅ ከአውራጃነት በታች ባህርይ የሚይዝ ብዙ ሰው አለ። በወታደር መዋቅርና በስለላ ድርጅት ውስጥ አልፎ በከፊል በመንግስት ቁጥጥር ስር ያሉትንና በንግድ የተሰማሩትን አንዳንድ ኤርትራውያንን በማካተት ፤ ኤርትራውያንን እንደህብረተሰቡ አካልና ለዕድገት የቆሙ ሳይሆኑ ለጊዜያዊ ጥቅም የተቀመጡና አንድ ቀን ኤርትራ ነጻ ስትወጣ ንዛቸውን ጠቅለለው የሚሄዱ ነበር የሚያስመስላቸው። ይህ ችግር የመነጨውና ዛሬም በብዙዎቹ መንፈስ ተንጠልጥሎ የቀረው ፤ ኤርትራ ውስጥ የተለያዩ አናሳ ብሄረሰቦች ቢኖሩም ፤ በንፅፅራዊ መልክ ሲታይ ያልተቀላቀለና በህብረተሰቡ ውስጥ የሃሳብ መሸከርከር ያልዳበረበት በመሆኑ ነው። ከሌሎች ክፍለ ሀገሮች በተለይ በሴቶች ላይ የሚደርሰው ጭቆናና አመለካከት የኢጣሊያኑ ስድሳ ዐመት ካፒታሊዝም ባህላዊ ተሃድሶ እንዳለመጣ ነው። አንዳንዶች እንደሚሉት ፤ በኢጣሊያን የቅኝ አገዛዝ ስር ስድሳ ዐመት ያህል መቆየት ስልጣኔን ያላበሰ ሳይሆን ፤ በዕውነተኛ ስልጣኔ የማይለካን ጉራንና ከሌላው እንበልጣልን የሚለውን አስተሳሰብ በተወሰነው የህብረተሰብ ክፍል በጭንቅላቱ ውስጥ እንዲተከል ነው ያደረገው። ቱካዳይስ የሚባለው ከሄሬዶተስ ቀጥሎ የነበረው ሰብአዊው የታሪክ ጸሀፊ እንደዚህ ዐይነቱን ጉራ ፕራውድ አሮጋንሲ(Proud Arrogancy) ብሎ ይጠራዋል። ግለሰቦች ራሳቸውን ካለወቁና የሌላውን ሰው መብት ካለረጋገጡና ሌላውንም በንቀት የሚመለከቱ ከሆነ ለራሳቸውም ነጻነት ሆነ ለሌሎች ህብረተሰብ ዘለዓለማዊ ጠንቅ ሆነው ነው የሚቀሩት። አሰቸጋሪው ጉዳይ በአንድ በኩል የተለየሁ ነኝ ፤ በታሪክም ሆነ በባህል የሚያገናኘን የለም ፤ በሌላ ወገን ደግሞ ከናንተ ጭንቅላት ላይ አንወድቅም የሚለው አስተሳሰብ ጤናማ ስርዓት ለመመስረት አያስችልም። ይህ ዐይነቱ በአንድ በኩል ነጻነቱን አወቁልኝ በሌላ ወገን ደግሞ ከናንተ ጭንቅላት ላይ አልወርድም ማለት በአጉል የፖለቲካ ስሌት ሲታይ የበላይነትን እንቀዳጅ ማለት ነው። ይህ ኋላ-ቀር አስተሳሰብ ደግሞ በሃያኛው ክፍለ-ዘመን ሊሰራ በፍጹም አይችልም።

ያም ሆነ ይህ ኤርትራውያን ከባርነት ይልቅ ነጻነትን እንመርጣለን ብለው የራሳቸውን መንግስት ከመሰረቱ በኋላ ገነት ሳይሆን የሲኦል አገዛዝ ነው የጠበቃቸው። መራብና መሰደድ እንዲሁም መንገላታት ነው አጣቸው የሆነው። አሁንም ቢሆን በአብዛኛዎቹ ጭንቅላት ውስጥ ተተክሎ ያለው ይህንን ምስክርነት ሁኔታ ያለመረዳት ነው። በጭንቅላታቸው ውስጥ የተተክለው መርዝና ሌላውን በንቀት ማየት ያሉበትን ሁኔታ በትክክል ማየት እንዳይችሉ ጋር ይቻላል። ለምሳሌ በጦር ሜዳ ላይ በነበሩበት ጊዜ

ከሌላው የኢትዮጵያ ህዝብ እነሱ በስልጣን የቀደሙ ፣ አማራው ጭራቅ ነው ፤ ሰውን ይበላል ብለው ያወሩ እንደነበር ከራሱ ኤርትራዊ ፣ ኤርትራ ከሚመለሰ የነሱ ትግል አጋዥ አፍ ሰምቻለው። ይሁንና የደርግን ወታደር ከወያኔ ጋር ድል እያደረጉ ሲመጡ የአማራው ግዛት ውስጥ ይደርሳሉ። ርሃብና ጥማት ስለሰቃየቸው ወደ ሴት ጎራ እያሉ የሚቀመስ ነገር ሲጠይቁ የሚቀርብላቸው እንጂራ በወጥና በእርጎ ነበር። ይህንን ይገነዘባሉ። ኤርትራ ከገቡ በኋላ መሪዎቻቸውን ይጠይቁ የነበረው ፣ አማራው ጭራቅ ነው ፣ ሰው ይበላል ብላችሁ ነበር የነገራችሁን ፣ ሆኖም ግን ርህራሄና ቀና ህዝብ ነው ያጋጠመን እያሉ ነበር የሚነግሯቸው። እዚህ ላይ መገንዘብ ያለብን ጥቂት ኤሊት ነን የሚሉ የራሳቸውን ስሜትና ፍላጎት ለማሟላት ሲሉ አንድን ታዳጊ ትውልድ የጥላት መርዝ እንደሚነሰኑበትና የታሪክ ወንጀል እንደሚሰሩ ነው። ይህ እንደ ዕውነት ሆኖ በጭንቅላት ውስጥ በመቀረጽ እስከ ዕለተ-ሞት ድረስ በመፈራራትና በጥላቻ ይኖራል። የስልጣኔው በር ይዘጋል። የኢትዮጵያችን እንደኛው አስቀያሚ ጎን ይህንን ነው የሚመስለው። ከተራው ህዝብ ሳይሆን ፊደል ከቆጠረውና ዩኒቨርሲቲ ገባሁ ከሚለው የሚነሰኑ የመርዝ ጥላቻ። አቶ ኢሰያስ አፈወርቂ የዩኒቨርሲቲ ተማሪ ነበር። በጊዜው ከሌሎች ኢትዮጵያውያን ምሁራን ጋር ሆነን እንታገለለን ያሉ ወደ 400 የሚጠጉ ወጣት ኤርትራውያን በአቶ ኢሰያስ አፈወርቂና በግብረ-አበሮቻቸው እንደታረዱ መታወቅ አለበት። ይህ ጸሀፊ ኤርትራውያን በሙሉ ወንጀለኞች ናቸው ብሎ አጉል ጥላቻ ለመንዛት አይፈልግም። ብዙ ቀና ጓደኞችም አሉት። ያም ሆነ ይህ ፣ ይህ ዐይነቱ የማያስፈልግ የትግል ዘዴ እየታወቀ እንዳንድ ዕውቀት አለን የሚሉ ኤርትራውያን ከውጭ አርማት ለማድረግ ጥረት ያለማድረጋቸው ነው። አንዳንዶቹ ይባሉ ብሎ ራሳቸው የዚህ የቆሻሻ ትግል ዘዴ ስለባ መሆናቸውና በውሸት ዓለም ውስጥ መዋኘታቸው ነው። ለምሳሌ ፕሮፌሰር ለገሰ አሰማሮምን የማያወቀው የለም። ስለ ጋዳ ስርዓት በሰፊው ያጠናና መጽሀፍም የጻፈ ነው። ይህ ፕሮፌሰር ኤርትራ ነጻ ወጣች ከተባለች በኋላ የሚያስተምርበትን ዩኒቨርሲቲ በመተው ከኢሰያስ አፈወርቂ አጋዛዝ ጋር ያበረ ነው። እዚህ የምኖርበት ከተማ መጥቶ ስለ ኢትዮ-ኤርትራ ጦርነት የሰጠው ትንተና የሚያሳዝንና አንድ ተማርኩ ከሚል አፍ ሊወጣ የማይገባው ውሸት ነው የተናገረው። የማያስፈልገውን ጻፍክ አልባልና ፣ የአንድ ምሁር አመለካከት እንደዚህ ከሆነ ካልተማረው ምን ነገር ልንጠብቅ እንችላለን? መማር ማለት መሻሻል ፣ በሃሳብ መጽዳትና ለሌላው ብርሃን የሚሆን ነው ብለን ከወሰድን ፣ የእነ ፕሮፌሰር ለገሰ አሰማሮም ትምህርት ዕውነትን ሳይሆን ውሸትን እንዲጎናጸፉ ነው ያደረጋቸው። ይህ ዐይነቱ የጥላቻ መርዝ ደግሞ በህዝብ ጭንቅላት ውስጥ በመነሰኑ የስልጣኔን ብርሃን እንዳያዩ ነው የጋረዳቸው።

የሰመጥንበት ማጥ በቀላሉ የምንወጣው አይደለም። ያለፈው አልፏል ብንል እንኳ አሁንም በሌላ መልክ እየተከታተለን ነው። ለሰብአዊ መብት ተቆርቋሪዎችና ለዕውነተኛ ነጻነት ታጋይ ነን ለምንል ኃይሎች ግራ የገባን ኤርትራን በሚመለከት ምን ዐይነት ፖለቲካ እንከተል የሚለው ነው። ከብዙ ውጣ ውረድ በኋላ የደረሰኩበት ድምደማ ፣ በማንኛውም መልኩ ከኤርትራ መንግስት ጋር የሚደረገው መቀራረብ ብዙ ጥንቃቄን የሚጠይቅ ነው ። የኤርትራ መንግስት ድርም በነጻነት ትግልም ዘመን ይሁን ባለፉት ሃያ አመታት ውስጥ ያስመሰከረው ኢትዮጵያ እንድትበታተን ነው። የኢሰያስ አፈወርቂና ግብረ-አበሮቹ ይህንን ለማንም የማይበጅና ለማንም ግልጽ የማይሆን ፖለቲካ ግባቸውን ተግባራዊ ለማድረግ የማይሸርቡት ተንኮል ይህ ነው አይባልም። ስለሆነም ማንኛውም ፖለቲከኛ ነኝ ባይ ኢትዮጵያን ከወያኔ መንጋጋ ለማላቀቅ በሚያደርገው ትግል አስቸጋሪ ወጥመድ ወስጥ የገባ ቢሆንም ፣ ከእነ ኢሰያስ አፈወርቂ ጋር ሆኜ ለኢትዮጵያ ህዝብ የሚበጅ ነገር አሰራለሁ ማለት ዘበት ነው። በማንኛውም የፖለቲካ ፍልስፍና የሚደገፍ አይደለም። ከኤርትራ ሆኜ ፣ ከኤርትራ መንግስት ጋር ተቀራርቤ ኢትዮጵያን ነጻነት አወጣለሁ የሚለው አስተሳሰብ በፍጹም ሊሰራ የሚችል አይደለም። በታሪኩ ውስጥ ለብዙ መቶ ሺህ ህዝብ ዕልቂት ምክንያት ከሆነ ፣ ዛሬም ጭቆናን አስፋፍቶና የራሱን ህዝብ ለስደት ከሚያደርግ መንግስት ጋር ቆሞና ርዳታ አግኝቶ ዕውነተኛ ነጻነት ለኢትዮጵያ ህዝብ አመጣለሁ ማለት በህዝብ ላይ እንደማለገጥ የሚቆጠር ብቻ ሳይሆን ትልቅ የፖለቲካ ወንጀልም እንደመስራት የሚቆጠር ነው። ይህ ጉዳይ በጥብቅ መታሰብ ያለበት ነው። በተረፈ ግን ከኢትዮጵያ ጋር አብረን መኖር እንፈልጋለን ፣ የሰለጠነች ኢትዮጵያን በጋራ ለመገንባት ዝግጁ ነን ለሚሉና ፣ ከማንኛውም ተንኮል ለጸዱ ኤርትራውያን በሩ ክፍት ነው። የኢትዮጵያ ህዝብም ሆነ ቀናው ምሁር ጠቡ ከኤርትራ ህዝብና በቀና መንፈስ ከኢትዮጵያ ህዝብ ጎን ቆሞ ለመታገል ዝግጁ ከሆነው ኤሊት ጋር ሳይሆን ፣ ጦርነትንና መተላለቅን ፍልስፍናውና ባህሉ ካደረገው ከኢሰያስ አፈወርቂና ከግብረ-አበሮቹ ጋር ነው። ስለሆነም ፣ የኤርትራና የኢትዮጵያ ግንኙነት ከኢሰያስ አፈወርቂ መንግስት ባሻገር መታየት ያለበት ጉዳይ ነው። ሊፈታም የሚችለው በፖለቲካና

በረዥም ጊዜ የሰላምና የመግባባት ፖሊሲ አማካይነት ብቻ ነው። ሁለቱም ህዝቦች ለሰላምና ለዕድገት ብለው ቢነሱ ጥሩ ታሪክን ለተከታተዩ ትውልድ ሊያስተላልፉ ይችላሉ።

የወያኔንና የኦሮሞን ነጻ አውጭ ነኝ ባይን ድርጅቶች ጉዳይ ስንመለከት በተለያዩ መልኩ የአንድን ህዝብ መቀራረብና ለጋራ ዓለማዊ መነሳትን አጥብቆ የሚቃወሙ ናቸው። የሁለቱም ድርጅቶች ችግር የራሳቸውን ታሪክ ከኢትዮጵያ ህዝብ ታሪክ ነጥለው በማየትና ፣ በነሱ ላይ ይደርስ የነበረውን በደል ብቻ አጥልቶ በማሳየት የታሪክን ሂደት በማጣመም አብዛኛውን ወጣት ማሳሳት ነው። የየራሳቸውን የታሪክ አመጣጥ ባለማገናዘብ ፣ በውሸት ቅስቀሳ ላይ በመመርኮዝ ፣ ሌላው ወራሪ አነሱ ተወራሪ አድርጎ ማቅረብ የህብረ-ብሄር አመሰራረትን እጅግ በተሳሳተ መልክ ይመለከታሉ። ለምሳሌ ዛሬ የኦሮሞ ኤሊት የኦሮሞ ግዛት ነው ብሎ በባንዲራው ላይ የሰለጠነ ካርታ ከሰንት ሚሊዮን ዓመታት ጀምሮ ነበር አሮሚያ የምትባል አገር የነበረችው? ኦሮሞዎች ዛሬ የአኔ የግዛት ክልል ነው ብለው በሚጠሩት ከነሱ ቀደም ብለው የዳበሩና በሰራ ክፍፍል የላቁ መንግስታት አልነበሩም ወይ? በታሪክ ውስጥ በማንኛውም አገር የህዝብ እንቅስቃሴ አልነበረም ወይ? በተለያዩ ምክንያቶች አንድ ህዝብ ወይም ብሄረ-ሰብ ቀድሞ ይኖርበት ከነበረበት ቦታ ተነስቶ ሲሄድና ሌላ አካባቢ ሲኖር ፣ በሰፈረበት ቦታ ከሌለው ጋር በመጋባት ልዩ ባህል አይፈጥርም ወይ? ወይም ደግሞ የኗሪውን ብሄረ-ሰብ ባህል በማወቅም ሆነ ባለማወቅ በመደምሰስ የሱ ባህል በበላይነት እንዲወጣ አያደርግም ወይ? በጣም በብቸኝነት ከሚኖሩ አናሳ ህዝቦች በስተቀር ፣ በማንኛውም አገር የህዝብ እንቅስቃሴዎች ነበሩ ፣ ዛሬም አሉ። ስለሆነም በኢትዮጵያ ታሪክ ውስጥ ራሱን ችሎ የሚኖር ፣ በአንድ አገዛዝ ስር የተዋቀረ ፣ የራሱ ወታደር ፣ ቢሮክራሲና በልዩ ልዩ የሰራ ክፍፍል የተደራጀ የህብረተሰብ ክፍል በኦሮሚያ ታሪክ ውስጥ የለም። በሌላ አነጋገር ፣ ኦሮሚያ ተብሎ የሚጠራው ክፍል እንደ ህብረ-ብሄር የተዋቀረ አልነበረም። ኦሮሞዎች ግን በታሪካቸው ከብት አርቢዎች ስለነበሩ ከአንድ ቦታ ፈልገው በመነሳት በአሰራሪዎቻቸው ክፍለ-ዘመን አብዛኛውን የኢትዮጵያ ግዛት በማዳረስ በንጉስ ደረጃ ተራጅተው የነበሩ ነገስታትን በመደምሰስ የተሰፋፋ ናቸው። የጋደም ስርዓት እነሱ እንደሚሉት ዲሞክራሲያዊ አገዛዝ ሳይሆን ፣ “በመደብ” ላይ የመሰረተና ሴቶችን ከማንኛውም ተግባርና ከግል ሀብትም ያገለለ የአገዛዝ መዋቅር ነው። ከሞላ ጎደል ይህ ሆኖ ሳለ ፣ አፄ ምኒልክ ያደረጉት የግዛት መስፋፋት ተፈጥሮአዊ ሂደት ነው እንጂ ወረራ አይደለም። የዚያን ጊዜውን ይህን የመሰለውን የታሪክ ሂደት በግንዛቤ ውስጥ ሊገባና ሊመረመር የሚችለው በዚያን ጊዜ የነበረውን ንቃተ-ሀሊና ከቁጥር ውስጥ ያስገባን እንደሆነ ብቻ ነው።

ይሁንና ደግሞ አፄ ምኒልክም ሆኑ እትጌ ጣይቱ በንቃተ-ሀሊና ፣ በአስተዋይነትና በተራማጅ አስተሳሰብ ዛሬ አለሁ ከሚለው አብዛኛው ኢትዮጵያዊም ሆነ የብሄረ-ሰብ መሪ ነኝ ከሚለው ልቀው የሄዱ ናቸው። የዓለም ታሪክና የኢትዮጵያ ህብረተ-ሰብ አወቃቀር ስላልፈቀደ እንጂ የተገለጸላቸው ፍጹም-ንጉስ(Enlightened Absolute Monarchy) ተብለው ለመጠራት የሚችሉ ናቸው። ይህንን ግንዛቤ ውስጥ ካስገባን ከመቶና ከሁለት መቶ ዓመት በኋላ የዛሬይቱ ኢትዮጵያ ምን ዐይነት መልክ እንደሚይዝ አናውቅም። ድርቅ ብሎ ይህ የኔ ክልል ነው ፣ የሰው ልጅ ከተፈጠረና ታሪክ መሰረት ከተጀመረ ጀምሮ እኔው ብቻ ነበርኩ በዚህ አካባቢ የምኖረው ማለት በታሪክ ውስጥ በልዩ ልዩ አገሮች የተደረገውን የህዝብ እንቅስቃሴና ፣ በመጋባትና በመወለድ የተፈጠረውን መቀላቀል መዘንጋት ወይም ከቁጥር ውስጥ አለማስገባት ትልቅ የታሪክ ወንጀል እንደመፈጸም ይቆጠራል። ተማርን የሚሉት የኦሮሞ ኤሊቶች የሚሰጡት ትንተና ከህብረተሰብ ሳይንስ ውጭ ነው። በአውሮፓና በአሜሪካ ዩኒቨርሲቲዎች እያስተማሩ- እንዴት እንደሚያስተምሩ አይገባኝም- የኦሮሞ ጥያቄ ሲነሳባቸው ያንገሸገሻቸዋል። ለምሳሌ የዛሬ አምስት ዓመት ገደማ ሃርቫርድ ዩኒቨርሲቲ ውስጥ የሚማሩ ኢትዮጵያውያን በተለያዩ የአሜሪካ ዩኒቨርሲቲ ውስጥ የሚያስተምሩ ከተለያዩ ብሄረ-ሰቦች የተውጣጡ ምሁሮችን ስለኢትዮጵያ ሁኔታ ገለጻ እንዲሰጡ ይጋብዛሉ። ከተጋበዙት ውስጥ ፕሮፌሰር አርአያ ይገኝበታል። ሁሉም በየተራቸው ንግግር ካደረጉ በኋላ በአንድ ዩኒቨርሲቲ ውስጥ ሶስቱም የሚያስተምር ኦሮሞ ፕሮፌሰር ተራ ይደረሰዋል። ንግግሩን የጀመረው በምስጋናና በትዕታና ሳይሆን በድንፋታ ነው። ያለው ሀቅ አለ ፣ ትላንትና አማራ ነበር የሚገዛን ፣ ዛሬ ደግሞ ትግራ ነው በቅኝ ግዛትነት የሚገዛን ብሎ መደንፋት ጀመረ። ተመልከቱት ፣ እንደዚህ ዐይነቱ አነጋገር በሶስቱም የሚደገፍ አይደለም። የአማራም ሆነ የትግራ ብሄረ-ሰቦች በጥቅምና በመደብ እንዲሁም በጾታና በዕድሜ የተከፋፈሉ ናቸው። እልም ያለ ገጠር ውስጥ የሚኖረው አማራና ከተማ ውስጥ

ከዚህም ከዚያም አካባቢ የመጣው አማራ በንቃተ-ሀሊናም ሆነ በሀሊና አወቃቀር ይለያያሉ። በገቢም ሆነ በአኗኗር ስልት እንደዚሁ ይለያያሉ። ይህንን ሳይረዱ በጥቅሉ አንድን ብሄረ-ሰብ መወንጀል ስህተት ብቻ ሳይሆን በጣም አደገኛ ነው። ውድ አህቶቹና ወንድሞቹ ተመልከቱት እንግዲህ ፣ ምሁር ነኝ የሚለው እንደዚህ ዐይነት ገለጻ ሲሰጥ ከአልተማረው ምን ይጠበቃል? አስካሁን በጥብቅ እንደተከታተልኩት ተማርኩ ከሚለው ፊደል ያልቆጠረው ኢትዮጵያዊ በአርቆ-አስተዋይነት በብዙ አጥፍ እንደሚበልጥ ነው። ያም ሆነ ይህ ከአውሮፓ ታሪክ የምንማረው የየሀብረ-ብሄሮች አመሰራረት ውጣ ውረድ የበዛበትና ፣ ከበደል ነጻ ሊሆን እንደማይችል ነው። በታሪክ ውስጥ አንድ ህዝብም ሆነ ሀብረተሰብ ራሱን ለማወቅና ግንዛቤን ለማግኘት ብዙ ጊዜ እንደሚፈጅበት የተለያዩ አገር ታሪኮች ያስተምሩናል። በደልንና ጭቆናን ለመደገፍ ሳይሆን ፣ በአገሮች የሀብረ-ብሄር ምስረታ ውስጥ በደልና ጭቆና የታሪክ ግዴታዎች መሆናቸውን ብቻ ለማሳየት ነው። ይህንን ሳንገነዘብ የምናደርገው ትግል በሙሉ የመጨረሻ መጨረሻ ወደ መጠፋፋት ነው የሚያመራ። የምንፈልገውንና የምንመኘውን የመገንጠልም ሆነ አንድነቱን የመመስረቱን ጉዳይ ሳናይ እያረጀንና እየመነመን ፣ መጨረሻ ላይ ደግሞ እጅግ ወደሚያሳፍር ቦታ ላይ ወድቀን እንገኛለን። በዚህች አጭር ዕድሜዬ የተመለከትኩት ይህንን አሳዛኝ ሁኔታ ነው። ሰዎች ተምረው ፣ የዶክትሬት ዲግሪ ጨብጠው ዘለዓለሙን በጨለማ ዓለም ውስጥ መኖራቸውን ነው። የኑሮ ትርጉሙ ምንድነው? ለምንድን ነው የምናረው? ወዴትስ ነው የማመራው? ብሎ የመጠየቅ ጉዳይ ፣ በተለይም ተማርኩ በሚለው ጭንቅላት ውስጥ ሙብሰልሰል ያለበት ጉዳይ ነበር። ስልጣን ለመያዝና የራስን ህልም ተግባራዊ ለማድረግ ተብሎ የብዙ ሚሊዮንን ህዝብ ዕድል የማጨለምና የማውደሙ ጉዳይ የተማሩ ሰዎች ተግባር መሆን አልነበረበትም። ከዚህ ስነሳ ፣ የኦሮሞ ብሄረ-ሰብ የስልጣኔ ህልሙን ዕውን የሚያደርገው የኦሮሞ ነጻ አውጭ በተለመለት የትግል ስልት አይደለም። የኦሮሞ ብሄረ-ሰብ ፍቅርንና ስልጣኔን ሊቀዳጅ የሚችለው ሳይንሳዊውን የትግል ፈለግ የተከተለ እንደሆነ ብቻ ነው።

የወያኔም ትግር ራሱ ከተፈጠረበት ሁኔታ የመነጨ ነው። የአገራችን ያልተስተካከለ ዕድገት ውጤት ሲሆን ፣ ከትውልድ ወደ ትውልድ ሲተላለፍ የመጣ በትግራ-ብሄረ-ሰብ ውስጥ የሰፊን ባህልን ሊያድስ የማይችል የአኗኗር ስልት ከአስተሳሰቡ ጋር በመዋሃድ ነው። የታሪክን ሂደት በጥልቀትና በሰፊው እንዲመለከት አለበቻለውም። በዚህ ላይ አንዳንዶቹ ከኢኮኖሚና ከሀብረተሰብ የኑሮ ሁኔታ አንፃር ከተሻለ አካባቢ የመጡ ስለሆነ ትግላቸውን በአማራና በትግራ ኤሊት መሀከል የሚካሄድ አድርገው እንዲተረጉሙት ተገደዋል። እኔ ኃይለስላሴ አስከወረዱ ድረስ የአማራ ኤሊት ነበር የሚገዛው። አሁን ደግሞ የኛ ተራ ነው ብለው አመቺውን ሁኔታ በመጠቀም ነው ትግላቸውን የጀመሩት። በአነሱ አተረጓጎም ፣ በትግራ ውስጥ ዕድገት ያልታየው የአዲው አገዛዝ በትግራ ህዝብ ላይ የነበራቸው አመለካከት የቀና ስለልነበረ ነው። በሌላ አነጋገር ፣ በጊዜው በሌሎች ክፍለ-ሀገሮች ሌላው ህዝብ በዕድገት ሲያሸበርቅ ትግራ ይህ ዕድል አለጋጠመውም። ዕድገት ምን መሆኑን የማያውቁ ብቻ ናቸው እንደዚህ ብለው የኢትዮጵያን ሁኔታ የሚተረጉሙት። ሌላው ቢቀር አዲስ አበባ ራሷ እንኳ ኋላ-ቀርነትና ዘመናዊነት ፣ ቆሻሻና “ንጽህና” እዚያው በዚያው ጎን ለጎን የሚታዩበት ከተማ ነች። ሀቁ ይህ ከሆነ ፣ ታዲያ ሌላው ክፍለ-ሀገር ሲያሸበርቅ ትግራ ብቻ ነው የተበደለው የሚለው ያለዋቂዎች አነጋገር ከየት ነው የመጣው?

ያም ሆነ ይህ ፣ ወያኔ እንደምንም አየተንገዳገደ እዚህ ደርሷል። ራሱ በፈጠራቸው የተወለገዱ ፕሮግራሞችና የገባባቸው ምስቅልቅል ሁኔታዎች ራሱን እንዲጠይቅ በማድረግ ፈንታ አሁንም በአልክ እንዲገፋበት አስገድደውታል። አሁንም በተለየ መልክ ልክ ብሄረ-ሰብን ተገን በማድረግና በማስፈራራት የተዳከመውን የፖለቲካ ኃይል አሰላለፍና የህዝባችንን የፖለቲካ ሁኔታ በመጠቀም ወደ ዘራራ መንግስትነት(Predatory State)ተለውጧል። ጸረ-ስልጣኔና ፀረ-ሳይንስ በመሆን የአገራችንን የኢኮኖሚ ፣ የማህበራዊ ፣ የፖለቲካና የባህል ሁኔታዎች እያዘበራረቀ ነው። ወዴት እንደሚያመራም በትክክል ማወቅ ባይቻልም ፣ ከሃያ ዐመት በኋላ ብዙም ዘልቆ ሊሄድ እንደማይችል እያረጋገጠ ነው። የማምታት ፖለቲካው ተሟጦ አልቋል። እንዲሁም “የምሁር መሰረቱ” ተሟጦ አልቋል። አስከዛሪም በስልጣን ሊቆይ የቻለው የሚጋፈጠው ኃይል ስለጠፋ ብቻ ነው። የኛ ትግልም ከዚህ አልከኛና አልበገርም ባይ አገዛዝ ፣ እንዲያም ሲል እጅግ በሚያሳፈር መልክ አገርን በሚቸቡብና ፣ አገሪቱን ወደ አስረሽ-ምቹው ሁኔታ በለወጠበት ወቅት እንዴት መለቀቅ ይቻላል ነው። ትግሉ ምን ዐይነት መልክ መያዝ አለበት የሚለው ነው ጭንቅላታችንን ወጥሮ የያዘው። ሰፊ ያለ ምሁራዊ ትግል ማካሄድ ወይስ አሁንም እንደድሮው የትግሉን አድማስ በማጥብብ መደናበር።

ከሁለት አንዱን መምረጡ እጅግ አስፈላጊ ይመስለኛል። በእኔ ዕምነት የትግሉን አድማስ አስካላሰፋነው ድረስና በግልጽ ውጭ ወጥተን አስካልተወያየንና አስካልተከራከርን ድረስ ሀዘባችን የሚመኘውን ዕውነተኛውን ስልጣኔ ልናመጣለት አንችልም።

አስቸጋሪው ጉዞአችን-ውሸት ለጊዜው ብታሸንፍም ዕውነት ግን መጨረሻ ላይ በድል አድራጊነት ትወጣለች!

Pitiful man, who, with the noblest of all tools, with science and art, desires, and obtains nothing higher than the day-labourer with the worst of tools, who, in the kingdom of complete freedom, drags, an enslaved soul around with him. Still more pitiful, however, is the young man of genius, whose natural beautiful stride is led astray by harmful theories and models upon this sad detour, who persuaded to collect ephemeral details for his future vocation, so wretchedly meticulous. His vocational science of patchwork will soon disgust him, desires will awaken in him which it cannot satisfy, his genius will revolt against his destiny. Everything he does appears to him but fragments, he sees no purpose to his work, but purposelessness he cannot bear. The tribulation, triviality in his professional business presses him to the ground, because he cannot encounter it with the joyful courage which accompanies only the enlightened understanding, only expected perfection. He feels secluded, torn away from the connectedness of things, since, he has neglected to connect the activity to the grand whole of the world. Jurisprudence disrobes the jurist as soon as the glimmer of a better culture casts its light upon its nakedness, instead of his now striving to become a new creator of law, and to improve deficiencies now discovered out of his own inner wealth. The physician is estranged from his profession as soon as grave errors demonstrate to him the unreliability of his system; the theologian loses respect for his calling as soon as his faith in the infallibility of his system begins to totter. (Friedrich Schiller- What Is, and to What End Do We Study, Universal History? Speech delivered to students at Jena University, May, 26-27, 1789)

ጥላቶን የሰው ልጅ ሁሉ ትልቁ ችግር የማሰብ ኃይል ችግር ነው። Man's main problem is the problem of thought or knowledge! ይህ ዐይነቱ ችግር የሰው ልጅ ችግር ቢሆንም-በዓለም አቀፍ ደረጃ በኤሊቶች አማካይነት በንጹህ ዜጎች ላይ የሚደርሰውን ሰቆቃ መመልከት ያስፈልጋል-በተለያዩ አገሮችና ሀዘቦች የሚደርሰው ጭቆና ይለያያል። አንዳንዶቹ የሃይማኖትን ልዩነት የግብግብ መነሻ አድርገው ይነሳሉ። ሌሎች ደግሞ ብሄረ-ሰብንና ርዕዮተ-ዓለምን ተገን አድርገው የኔ ይሻላል ፣ ስበደል ነበር ፣ አሁን ደግሞ የኔ ነው ተራው በሚል የማይሆን ቅራኔ እየተፈጠረ ሀዘቦች ለረሃብ ፣ ለስደትና ለጦርነት ይዳረጋሉ። በታሪክ ውስጥ በማንኛውም ጊዜ እንደታየው በተራ ዜጎች መሀከል ቅራኔ የለም። በአንድ ሀብረተሰብ ውስጥ ችግርን የሚፈጥሩ ምሁራን ነን ወይም ኤሊት ነን ባዮች ናቸው። ኤሊቶች ንጹህ ከሆነው አርቆ-አሳቢነትን ከሚያሰክነው ጥላቶናዊና ሶክራታዊ ፍልስፍናና አስተሳሰብ በመለቀቅ ለራሳቸው ስልጣን መወጣጫ የሚበጃቸውን ርዕዮተ-ዓለም ይፍጥራሉ። ሃይማኖት ፣ ርዕዮተ-ዓለሞችና ብሄረ-ሰብ የሚሉት ከሳይንስና ከተፈጥሮ ውጭ የሆኑ ነገሮች ተፈጥረው የሰውን ልጅ አያበጣበጡ ነው።

የስልጣኔን ታሪክ ስንመረምር ፣ የሰው ልጅ ከምንም ተነስቶ ብዙ ነገሮች ፈጥሯል። ከተማዎች ገንብቷል። ካቴድራሎችና መስጊዶች ፣ የገበያ አዳራሾችና መናፈሻዎች ፣ እንደዛሬው በሰፊው በግሎባላይዜሽን አማካይነት ዕውቀት ቅጥ ባለጣበት ዘመን ነው የተገነዘቡት። የተለያዩ ሀዘቦች ከራሳቸው ክልል በመሻገር በንግድ አማካይነት ባህልን አስፋፍተዋል። በዚያውም አማካይነት የማሰብ አድማሳቸውን አዳብረዋል። አንዱ

ከሌላው ተነጥሎ እንደማይኖር በታሪክ ውስጥ አስመስክረዋል። በማሰብ ኃይል ብቻ ሰውነተኛ ታሪክን እንደሚሰሩ አረጋግጠዋል። ከዕውነተኛ ሃሳብ ፣ ከሳይንስና ከጥበብ ውጭ የሚደረጉ ትግሎች ጥፋትን እንጂ ጥቅምን እንደማያመጡ በታሪክ ውስጥ ተረጋግጧል። ታዲያ ለምንድን ነው ራሳችንን የማንጠይቀው? በተለያዩ የሶስተኛው ዓለም ተብለው በሚጠሩ አገሮች የሚኖሩ ህዝቦች ለምን ዕጣቸው ድህነትና መሰደድ ሆነ? የተማርኩ ነኝ ለሚለውና ለማንኛውም ንጹህ ሰው ይህን ዐይነቱን ጥያቄ ለመመለስ ከባድ ባልሆነም ነበር። ይሁንና ግን ሺለር እንዳለው በተሳሳተና በተበጠጠ አስተሳሰብ ስለምንመራ ፣ ራሳችንን ለመጠየቅ አቅቶን በዚያ መሸምጠጥ እንዳለብን አምርረን ተያይዘናል።

ስለሆነም በኛ ኢትዮጵያኖች ዘንድ ፣1ኛ) የፖለቲካ ትግል ከዕውነተኛው ምሁራዊና ዕውቀት ውጭ ተነጥሎ በመታየት ፣ ይህ ቅዱስ አስተሳሰብና የብዙ ሚሊዮኖች ዕድል የተንጠለጠለበት የማንም መጨዋቻ ሆኗል ፣ ረክሷል። ለምሳሌ በአገራችን የክርስቲያን ባህል ያፈረሰ ቁስ ፣ ደብተራና ሴትም ጭምር-የሴቶችን መግባትና አለመግባት የሚያጠያይቅ ቢሆንም-መቅደስ ውስጥ መግባት አይፈቀድላቸውም። መግባት የሚፈቅዱላቸው ቁሶችና ዲያቆኖች ሲሆኑ ፣ ያለፈረሱ በመሆናቸው ብቻ ሳይሆን ፣ መንፈሳቸውም ከማንኛውም ተንኮልና የአግዚአብሔርን ቃል ከሚገረር ተግባር የፀዱና በከፍተኛ መንፈሳዊ ተልዕኮ ምዕመናኑን ከአግዚአብሔር ጋር ያገናኛሉ ተብሎ ስለሚታመንበት ነው። ለፖለቲካም እንታገላለን የሚሉ ግለሰቦች በከፍተኛ ዕውቀት የተካኑ ብቻ ሳይሆን ፣ ከማንኛውም ተንኮል የጸዱና ከራሳቸው ጥቅም ይልቅ ለአገርና ለህዝብ ብለው የቆሙ መሆን አለባቸው። አስተዋይ ፣ አንድን ነገር ከብዙ አኳያ ማየት የሚችሉና ሚዛናዊ ፍርድ መስጠት የሚችሉ ፣ እንዲሁም ደግሞ የአገሪቱ ህገ-መንግስት ከሚፈቅደው ውጭ መስራትና ውሳኔዎችን መደንገግ የማይችሉ መሆናቸውን የተረዱ መሆን አለባቸው። ቢያንስ ያለፉትን የሃያ ዓመት ትግል ስንመረምር አገዛዙም ሆነ ተቃዋሚ ነኝ የሚለው ኃይል በራሳቸው ስሜት እየተነሳሱ ነው ፖለቲካን የሚያካሂዱት። ይህ እንደ ባህል የተወሰደ የፖለቲካ ስልት በአጭር ጊዜ ውስጥ ሊታረም የሚችል አይመስለኝም። ለታዲያውና ለመጭው ትውልድ የሚተላለፍ መልእክት ነው።

2ኛ) ለሀብረተሰብአዊ የፖለቲካ ፕሮጀክት መታገል ማለት በሁሉም አቅጣጫ ሊገለጽ የሚችል ስልጣን መታገል ማለት ነው። ዕውነተኛና ሳይንስን የሚያቅፍ ፖለቲካ ወደ ህግ በላይነትና ሲቪል ማህበር ፣ እንዲሁም በየጊዜው የሚፈራረቅ ልዩ ልዩ ሰም የያዙ ፓርቲዎች የሚቀነሱ ጉዳይ አይደለም። በሌላ በኩል ግን የህግ የበላይነትም ሆነ የነቃ ሲቪል ማህበረ-ሰብ በሂደት ውስጥ የሚፈጠሩ የረዥም ጊዜ ክንውኖች ናቸው። በህግ የበላይነትና በፓርቲዎች መፈራረቅ ዙሪያ የሚደረገው ትግልና ከፍተኛ አትኩሮ ለዕውነተኛ ስልጣን የሚደረገውን ትግል ይሸፍናል። የመጨረሻ መጨረሻም እንዲከሰም ያደርገዋል። ዋናው የስልጣኑ ፕሮጀክት ይረሳና ፓርቲዎች ብቻ የሚፈራረቁበትና የሚወነጃጀሉበት ሁኔታ ይፈጠራል። ከብዙ አገሮች ልምድ እንደምናየው ፣ ከሰላሳና አርባ ዓመታት በኋላም በብዙ ሚሊዮን የሚቆጠሩ ህዝቦች ለድህነት ፣ ለረሃብና ወደ ውስጥም ሆነ ወደ ውጭ ያተኮረ ሰደት አጣቸው ይሆናል። ስለዚህ ለስልጣን የሚደረገውም ትግል ዕውነተኛ ዲሞክራሲንም የሚያጎናጽፍ መሆን አለበት። ጥቂቶች ብቻ የሚመደደቁበት መሆን የለበትም። በካፒታሊስት አገሮች በቀጥታ የህዝብ ተሳትፎዎች መኖር አለበት ፣ ውሳኔዎች ከጥቂት ፖለቲከኞችና ፓርላሜንታሪያን ብቻ የሚመጣ መሆኑ ቀርቶ ፣ በተለይም ትላልቅ ፕሮጀክቶችን የሚመለከቱ ሰራዎች ህዝቡ ውሳኔ መስጠት አለበት እየተባለ ከፍተኛ ትግልና ክርክር ይደረጋል። የውክልና ዲሞክራሲ ብቻ የህዝብን ጥያቄ በትክክል ተግባራዊ አያደርግም እየተባለ ሰላማዊ ሰልፍ ይደረጋል። ወደኛም ስንመጣ ቀጥታ ህዝባዊ ተሳትፎና ክርክር የሚካሄድበት መድረክ መፈጠር አለበት። የፖለቲካው መድረክ ለጥቂት አውቅን ባዮች መለቀቅ የለበትም።

3ኛ) የፖለቲካ ትግል በሀብቅ ክርክርና ውይይት ላይ የተመረኮዘ መሆን አለበት። የአውሮፓን ረዥሙን የፖለቲካ ትግል ታሪክ ስንመለከት ፣ በክርክር ላይና በጥያቄና በመልስ ላይ የተመረኮዘ ነው። ዕውነተኛ የፖለቲካ ትግል የጥቂት ግለሰቦች ምርኮ በመሆን ሚሊዮን ህዝብ የሚታሸበትና አፋን እንዲዘጋ የሚደረግበት አይደለም። ስለሆነም ዕውነተኛ የፖለቲካ ክርክር ከሳይንስ ውጭ ሊሆን አይገባውም። እንደሌሎችም ይህም ጉዳይ በፖለቲካ ተዋንያኖቻችን ግንዛቤ ውስጥ የገባ አይደለም። ተረበኞችን ፣ ግለሰብ አምላኪዎችን ፣ ባንዲራ ለብሰው ኢትዮጵያ ኢትዮጵያ እያሉ የሚጮሁትን በዕውነተኛ ሳይንሳዊ ክርክር ብቻ ነው መቆጣጠሪያ ፣ ካስፈለገም የትግሉን መድረክ ጥለው እንዲወጡ ማድረግ የሚቻለው። ፖለቲካ በየቡና ቤቱ የሚወራና ወደ ሆያ

ሆዩነት የሚቀየር አይደለም። ይህንን መሰረተ-ሃሳብ የማይረዳ ስለ ፖለቲካ ማውራት በፍጹም አይችልም።

4ኛ) ዕውነተኛ ፖለቲካ ፣ ውሸታሙ ከሀቀኛው ተልይቶ የሚታይበት የትግል እንቅስቃሴ ብቻ ሳይሆን ፣ በረዢም ሂደት የባህል ለውጥም የሚታይበት ነው። የባህል ለውጥ ማምጣት ማለት ፣ አንድን ህዝብ ከታሰረበት የውሸት ሰንሰለት አለቆ ዕውነተኛውን ነጻነት እንዲቀዳጅ ማድረግ ማለት ነው። እያንዳንዱ ግለ-ሰብ በእግዚአብሔር አምሳል የተፈጠረ ነው። የፖለቲካ ሰዎች በሳይንስ የሚመዘኑን የህዝብ ፍላጎት ከህዝብ ጋር ሆነው ተግባራዊ የሚያደርጉበት ፖለቲካ የራሱን አስተሳሰብ መለወጥ ብቻ ሳይሆን ፣ በየወቅቱ የራሱንም አስተሳሰብ መፈተኛ መሳሪያ ነው። ከላይ የተዘረዘሩት መሰረተ-ሃሳቦች በጭንቅላት ውስጥ ሳይቋጠሩ ስለፖለቲካ ማውራት በፍጹም አይቻልም።

5ኛ) ያለፉትን የአገራችንን የሃያ ዓመታት ፖለቲካ ታሪክ የተከታተለ ሰው የሚገነዘበው ፣ የፖለቲካው ስልት ከላይ እስከታች ሙሉ በሙሉ ፊደዳላዊ ነው። በማንኛውም ጥንታዊም ሆነ ዘመናዊ የፖለቲካ ፍልስፍናና ቲዎሪ የተደገፈ አይደለም። ትንተና የሚጎድለው ፣ ከፍልስፍናና ከቲዎሪ ይልቅ ፣ ያልሰሩ ግለሰቦችን ስም አግኖ የሚያቀርብና ተጨባጩን የአገራችንንም ሆነ የዓለም አቀፉን ፖለቲካና የኢኮኖሚ አወቃቀር በሳይንስ መነጻጸር እንደሚመረምር የሚያደርግ አይደለም። በአጠቃላይ ሲታይ ፣ የፖለቲካ አየሩ የሰውን ልጅ ምንነት በማይረዱ ፣ የህብረተሰብ ህግ ሊገባቸው በማይፈልጉና ከዕውቀት ይልቅ ቁንጮል አቀራረቦችን በሚያስቀድሙ የተወጠረ ነው። ሳይንስና ልዩ ልዩ ዕውቀቶችን ያለስቀደመ ፖለቲካ መጨረሻ ላይ ወደ ጥፋት ነው የሚያመራ።

ዛሬ በአገራችንም ሆነ በውጭ ያለው ችግር ወያኔን የመጣሉና ያለመጣሉ ጉዳይ አይደለም። በኛ መሀከል ያለው የሃሳብ መዘበራረቅና በጠራ መንፈስ ለመታገል ያለመሻት ነው ለትግሉ እንቅፋት የሆነው። ከዚህ እዚህና እዚያ ተቆራርጦ ከሚካሄድ ትግል እስካልተለቀቅንና የመንፈስ አንድነት እስካላገኘን ድረስ ትግሉ የመረረ ይሆናል። የምንመኘውን በፍጹም አናገኝም። እኛም እንደ ብሄረ-ሰብ ታጋዮች እየመነመንና ባለፈው ታሪካችን ብቻ እየተጸናን እስክናልፍ ድረስ እንኖራለን። ከዚህ አዙሪት ለመለቀቅ እያንዳንዱ ጥረት ማድረግ አለበት። ግለሰብአዊ ነጻነትና ነገሮችን ከሁሉም አንጻር መመርምር ብቻና የማያቋርጥ ምርምር ነው ወደ ዕውነተኛው ነጻነት የሚያመራ። ትግሉ ምናልባት የመረረ ሊሆን ይችላል። በየጊዜው ብቅና ጥልቅ የሚሉ የፖለቲካ ፓርቲዎች ዝብርቅርቅ ሁኔታዎችን ይፈጥሩ ይሆናል። የህዝብን ጥያቄዎች እስካልፈቱና የአገራችንን የተወሳሰበ ችግር በሳይንሳዊ መነጻጸር መርምረው ፍቱን መፍትሄ ማቅረብ ካልቻሉ እነሱም በበኩላቸው የሚጋለጡበት ሁኔታ ይፈጠራል። በዚህ ዐይነት ሁኔታ ውስጥ ከብዙ ውጣ ውረድ በኋላ ዕውነት በአሸናፊነት ትወጣለች።

ይህ ጸሀፊ እስካሁን ድረስ የተቻለውን የበኩሉን አስተዋጽኦ አድርጓል። በሌላ መልክ ካልሆነ በስተቀር ከእንግዲህ ወዲያ በዚህ ሁኔታ በጽሁፉ አይቀጥልም። እልክ ተያይዞ አንድ ጥሩ ጽሁፍ ለማውጣት የራሱን ኑሮ የሚያናጋ ይሆናል። ቀዳዳ ሲገኝ ብቻ ነው መጻፍ የሚቻለው። አሁን ግን ቀዳዳው እየጠበበ መጥቷል። በፕሮፌሰርናል ደረጃ የሚሰሩ ሰራ በዚህ መልክ ሊቀጥል አይችልም። ካለበለዚያ የሰውን አስተሳሰብ እንዲጣመም ማድረግና ትግሉን ማዘበራረቅ ይሆናል። ስለዚህም አማራጭ መንገድ እስኪገኝ ድረስ ብዕራን እንዳሳርፍ ተገድጃለሁ። ፈረንጆች ምርታማ እረፍት የሚሉት ዐይነት ነው። እስካሁን ድረስ ለሰጣችሁኝ መልካም አስተያየትም ሆነ ትችት ፣ እንዲሁም ስድብ ታላቅ ምስጋና አቀርባለሁ። መልካም ንባብ እንዲሆንላችሁ አመኛለሁ!

ፈ.ቃዱ በቀለ
fekadubekete@gmx.de

ማሳሰቢያ: የሃሳብ ፍጹማዊነት እንደሌለና ሊኖር እንደማይችል እጅግ በጣም ጥሩ በሆነ ይዘት የተዘጋጁ መጽሀፎችን መመልከቱ ለትግላችን ያግዛል ብዬ አምናለሁ።

Feyerabend, Paul, (1989); The Wrong Road of Reason, USA
Orrell, David, (2010); Econo Myths: Ten Ways That Economics Gets it Wrong, UK